

Mariliis Kolk

EESTIKEELSE OSKUSSÕNAVARA KORRASTAMINE
KLIIMAVALDKONNA NÄITEL

ORGANISATION OF TERMINOLOGY ON CLIMATE CHANGE
IN ESTONIAN LANGUAGE

Magistritöö

Keskkonnajuhtimine kliimamuutuste tingimustes

Juhendajad: Piia Post, *PhD*

Peep Mardiste, *MSc*

Ülle Sihver, *MA*

Tartu 2023

Eesti Maaülikool		Magistritöö lühikokkuvõte	
Kreutzwaldi 1, Tartu 51006			
Autor: Mariliis Kolk		Õppekava: Keskkonnajuhtimine kliimamuutuste tingimustes	
Pealkiri: Eestikeelse oskussõnavara korrastamine kliimavaldkonna näitel			
Lehekülgi: 163	Jooniseid: 16	Tabeleid: 17	Lisasid: 4
Osakond / Õppetool: Põllumajandus- ja keskkonnainstituut, Keskkonnakaitse ja maastikukorralduse õppetool ETIS-e teadusvaldkond ja CERC S-i kood: Füüsiline geograafia, geomorfoloogia, mullateadus, kartograafia, klimatoloogia (P510), keeleteadus (H3590) Juhendajad: Pii Post, Peep Mardiste, Ülle Sihver Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2023			
Kirjeldus: Valdav osa kliimapoliitika ja -teaduse uutest mõistetest ja terminitest jõuab eesti keelde inglise keele vahendusel. Teaduse ja poliitika areng on aga kohaliku keele arengust kiirem, mistõttu tuleb selge kommunikatsiooni huvides tegeleda süstemaatilise terminitööga. Magistritöö eesmärk oli hea termini omadustest lähtuvalt välja pakkuda vähemalt 20 eestikeelset kliimapoliitika ja -teaduse terminit ning nende loomise ja korrastamise protsessi dokumenteerida. Eestikeelsete terminiteni jõudmiseks kombineeriti teaduskirjanduse ülevaade, keelekorpusete põhine kontentanalüüs, mõistepõhine veebiküsitlus ja poolstruktureeritud intervjuud valdkonna ekspertidega. Kokku pakuti magistritöös välja 28 eestikeelset terminit ja kaks üldkeele sõna. Kahe mõiste puhul on hea termini omadustele vastavate terminite loomiseks vaja teha edasist uurimistööd, kus analüüsitakse põhjalikult ka nende kasutamise konteksti.			
Märksõnad: terminitöö, kliimapoliitika, kliimateadused, eesti oskuskeel			

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Abstract of Master's Thesis	
Author: Mariliis Kolk		Curriculum: Environmental Governance and Adaptation to Climate Change	
Title: Organisation of terminology on climate change in Estonian language			
Pages: 163	Figures: 16	Tables: 17	Appendixes: 4
Department/Chair: Institute of Agricultural and Environmental Sciences, Chair of Environmental Protection and Landscape Management Field of research and (CERC S) code: P510, H3590 Supervisors: Piia Post, Peep Mardiste, Ülle Sihver Place and date: Tartu 2023			
Description: Most new concepts and terms in climate policy and politics as well as climate sciences first appear in English as it is the dominant language in the field. The development of relevant terminology in Estonian lags behind and requires systematic local terminology work. The aim of this master's thesis was to propose at least 20 terms relevant for climate policy, politics and science in Estonian that are as much as possible are characterised by the qualities traditionally attributed to good terms; and to document the terminology work process in detail. A total of 28 Estonian terms and two words suitable for general language were proposed in the thesis. In the case of two concepts, further research is needed to determine their fields of meaning and use in context in order to determine entirely suitable terms for them.			
Keywords: terminology work, climate policy, climate science, Estonian terminology			

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE	11
1.1. Termini ja mõiste omavaheline seos	11
1.2. Hea termini omadused	13
1.3. Hea termini sünd.....	17
2. MATERJAL JA MEETOD.....	19
2.1. Magistritöö teadusfilosoofilised alused	19
2.2. Terminite kogumine	20
2.3. Mõistete määratlemine ja kontentanalüüs	22
2.4. Veebiküsitlus ja ekspertide rühmad.....	24
2.5. Eestikeelsete terminite valik.....	28
3. TULEMUSED JA ARUTELU.....	29
3.1. <i>Adverse climatic event</i> ja <i>climate extreme</i>	33
3.2. <i>Attribution</i>	38
3.3. <i>Climate (in)action</i>	40
3.4. <i>Climate disruption</i>	42
3.5. <i>Climate equity</i> ja <i>climate justice</i>	46
3.6. <i>Climate reparations (loss and damage funding)</i>	50
3.7. <i>Climate scenario</i> ja <i>climate projection</i>	52
3.8. <i>Climate sensitivity</i>	57
3.9. <i>Climate vulnerability</i> ja <i>Most Affected People and Areas</i>	59
3.10. <i>Climatic driver (climate driver, climatic impact driver)</i>	63
3.11. <i>Decarbonisation</i> ja <i>low-carbon</i>	65
3.12. <i>Fire weather</i>	75
3.13. <i>Green recovery</i>	77
3.14. <i>Maladaptation</i>	79
3.15. <i>Marine heatwave</i>	82
3.16. <i>Radiative forcing</i>	84
3.17. <i>Phase-out</i>	86
3.18. <i>Tipping point</i>	90
KOKKUVÕTE	94
KASUTATUD KIRJANDUS	97

LISAD	108
Lisa 1. Mõistesuhted.....	109
Lisa 2. Korpuste analüüsi andmed.....	110
Lisa 3. Veebiküsitluste vorm	116
Lisa 4. Testrühma arutelude transkriptsioonid	124

SISSEJUHATUS

Inimesed on peamiselt kasvuhoonegaaside atmosfääri paiskamise tõttu põhjustanud globaalse keskmise temperatuuri tõusu tänaseks hinnanguliselt 1,1°C üle tööstusrevolutsioonieelse aja keskmise (IPCC 2021a: 5). Kuigi probleemi hakati laiemalt teadvustama juba möödunud sajandi teises pooles, on kasvuhoonegaaside heitkogused üle maailma jätkuvalt kasvanud ning kliimamuutuste mõjud on avaldunud juba igal pool maailmas (*ibid.*).

Kliimamuutused avaldavad ökosüsteemidele kõrval mõju nii vee- kui toidujulgeolekule, rahvatervisele, majandusele kui ühiskondadele laiemalt (*ibid.*). Kaasnevate riskide ja konfliktide maandamiseks on aga vaja esmalt mõista nende kompleksüsteemide toimimist. Kliimamuutuste probleem – nii selle olemus, tagajärjed kui ka võimalikud lahendused – leiab käsitlust väga erinevates ja kiirelt arenevates teadusvaldkondades ning nõuab tihti ka erialadeülest koostööd. Kuid vaid teadustööst siin ei piisa. Kliimamuutustest ja nende tagajärgedest peab aru saama ka laiem avalikkus, sest kliimakriisi kulgemine sõltub eelkõige poliitilistest otsustest. Sealjuures nähakse keelt keskkonnariskide maandamisel järjest olulisema tööriistana (Todorova 2023).

Kuivõrd mitteteadlased saavad teadusteavet valdavalt ajakirjanduse vahendusel (Russill, Nyssa 2009), levib kliimamuutuste uurimisvaldkondade oskuskeel jõudsalt ka üldkeelde, samuti segunevad valdkondade vahel erinevate oskuskeelte traditsioonid, tähendus- ja mõistmisväljad (Krimpas, Karadimou 2018; Robison, Foulds 2017). Lineman jt (2015) on leidnud, et teadlikkus kliimamuutustega kaasnevatest probleemidest on tugevas seoses teadlikkusega sellealases oskussõnavarast (*ibid.*). Või nagu on tabavalt väljendanud Carl Robert Jakobson: „Keel ja mõistus käivad käsikäes, sest keel on avalikuks saanud mõistus.“

Küll aga on kliimamuutuste oskussõnavara oma uudsuse tõttu võrdlemisi ebastabiilne ja täieneb pidevalt (Cabezas-García, León-Araúz 2023). Siin on selge liiderkeel inglise keel: suurem osa teaduspublikatsioonidest, ka Eestis, avaldatakse inglise keeles, kliimapoliitilised kokkulepped nii Euroopa Liidu (EL) tasandil kui laiemalt on esmalt kokku pandud inglise keeles ning ka rahvusvahelised kliimakõnelused käivad valdavalt inglise keeles.

Rahvusvahelistest kokkulepetest, millest Eesti Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni (UNFCCC) ja ELi liikmesriigina oma kliimapoliitikas lähtub, on olulisim 2015. aastal vastu võetud Pariisi kokkulepe (Riigikogu 2016). Konventsioon omakorda lähtub oma otsustes värskemast teaduspõhisest infost, mida koondab Rahvusvaheline kliimamuutuste paneel (IPCC) (UNFCCC 2023a).

Mereste (2000: 413–414) on tõdenud, et kui õigusteaduse oskussõnavara pole igal inimesel tarvis põhjalikult tunda, siis õigusaktide keel, sh seaduskeel peab olema mõistetav enamikule rahvast, et seadused saaksid olla tõhusad (*ibid.*). Palju kliimateaduste ja -poliitika oskussõnavarast jõuabki meieni just rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks kohalikesse seadustesse toodud nõuete kaudu. Kuna keel on suhtlusvahend inimeste vahel, siis peab suhtlusvahendil olema vastastikuse mõistmise tagamiseks teatud kvaliteet. Kliimateaduse ja -poliitika kiire rahvusvahelise arenguga on tekkinud vajadus kultuuridevaheliseks üksteisemõistmiseks, aga ka oma keeles ja kultuuris selgelt väljendumiseks.

Tõlkes võib aga kaduma minna tähendusväli ja kontekst, oma rolli hakkavad mängima riikide erinevad huvid ja kultuuritaust (Cabezas-García, León-Araúz 2023; Krimpas, Karadimou 2018). Sõltuvalt keelest ja kultuurist, sh religioonist ja seadusandlusest, tajuvad ja kommunikeerivad inimesed riske erinevalt. Näiteks kiputakse lääne kultuuris teadmata või kontrollimatuma iseloomuga (mida kliimamuutused on) riske tajuma ohtlikumana, Hiinas aga arvatavalt Konfutsiuse õpetustest tulenevalt vähemprobleemsena: Konfutsius õpetab keskenduma asjadele, mida saame muuta (Lundgren, McMakin 2018).

Kuid kriisikommunikatsiooni võtmeks on selge keel: mida loomulikumat, tuttavamat ja hõlpsamini arusaadavat, aga ka mõisteid täpselt väljendavat on sõnad ja terminid, millega uutest ja olulistest probleemidest kõneldakse, seda tõenäolisem on, et neist küsimustest ei vaadata kõrvale ning mõtetele järgnevad ka teod. Omakeelsete terminite valikul ja kasutamisel tuleb selle kõigega arvestada.

Eesti keele arengukavas 2021-2035 ongi strateegiliseks tegevussuunaks seatud oskussõnavara loomine ja kasutamine kõikides teadus- ja eluvaldkondades, kusjuures rõhutatakse eriala-, tõlke- ja keeletespialistide koostöö vajalikkust (Haridus- ja Teadusministeerium 2021). Ka Eesti säästva arengu riikliku strateegia „Säästev Eesti 21“ järgi on üks Eesti kultuuri funktsionaalsuse

indikaatoritest eesti kultuurielementide, sh keele kasutusintensiivsus muu hulgas ka teaduses ja poliitikas (Riigikogu 2005). Ka kliima- ja keskkonnavaldkond peab suutma neid eesmärke täita.

Parts (2022) tõdeb oma soome-eesti tõlkekogemuse najalt, et kestliku arengu sõnavara on viimase paarikümne aastaga oluliselt muutunud (*ibid.*). 1990ndatel oli see ääretult kesine ja praeguseks on küll nii eesti kui soome keeles omajagu vasteid leitud, kuid pidevalt tuleb nn kestlikkusejärgses diskussioonis juurde uusi mõisteid, millele veel nime antud ei ole (*ibid.*). 2021. aasta detsembris juhtis Eesti Ekspressi vahendusel probleemile tähelepanu noorte kliimaaktivistide liikumine Fridays for Future eesotsas Kertu Birgit Antoniga. Antoni sõnul tunnetavad noored, et ilma arusaadavate eestikeelsete sõnadeta on kliimapoliitikast keeruline rääkida (Rumm 2021).

Kohalikku probleemi on küll märgatud, kuid kirjutatud on sellest vähe. Igapäevaselt tegutsevad valdkonna oskuskeele korrastamiseks ja rikastamiseks küll mitu terminikomisjoni, sh Eesti Meteoroloogia Seltsi terminoloogia toimkond, Rohepöörde ja ringmajanduse terminikomisjon, Säästva arengu ja ökoloogia / looduskaitse terminikomisjon, kuid korrastamist vajavaid termineid on rohkem, kui on aega valdkonna arengutega sammu pidada.

Mõnevõrra on eestikeelset teadustööd terminoloogiavaldkonnas viimasel paarikümnel aastal doktorantuuri tasemel tehtud (Hendrikson 2018; Tavast 2008), kirjutatud on ka mõned magistritööd riigikaitse oskussõnavarast (Paimla 2007; Tameri 2009) ja teehoolde oskussõnavarast (Simson 2020). Ka tõlkeõpetuse erialade lõputöodes on tegeletud eri valdkondade oskussõnavara korrastamisega, kuid seni ei ole üheski teadusartiklis ega lõputöös käsitletud just keskkonna- ja kliimavaldkonna eestikeelse terminiloome probleematikat. Kirjutatud on vaid üks bakalaureusetöö keskkonnaterminite tulekust eesti keelde ja nende arengust (Voll 2017), kuid ei ole tegeletud aktiivse terminivara arendamise ja säilimise eest ei saa vastutada aga keegi peale erialainimeste (Hendrikson, Mäekivi, Sihver 2020).

Töö ülesehitus ja eesmärgid

Käesoleva magistritööga soovitakse kliimavaldkonna terminite uurimise lünga täitmist alustada. Magistritöö eesmärk on välja pakkuda vähemalt 20 eestikeelset kliimapoliitika ja -teaduste terminit, mida vajavad erinevad kliimavaldkonnaga seotud keelekasutajad, ning kanda need

sobivusel Eesti Meteoroloogia Seltsi terminoloogia toimkonna hallatavasse meteoroloogia- ja klimatoloogia terminibaasi. Kuna Erelt (2007: 382) on juhtinud tähelepanu vajadusele kajastada oskussõnastikes terminite ja seletuste endi kõrval ka terminiloomeandmeid, st vajadust kirjeldada termini loomisviisi (*ibid.*), on magistritöö teine eesmärk terminitöö protsessi dokumenteerida, et kasutatud meetodist saaksid täpsete näidete varal tuge ja inspiratsiooni inimesed, kes moel või teisel terminitööga alustada soovivad, seda juba teevad või kes lihtsalt termineid kasutavad.

Magistritöö eesmärgid on järgmised:

1. Pakkuda välja vähemalt 20 eestikeelset kliimapoliitika ja -teaduse terminit koos definitsioonidega.
2. Üksikasjalikult dokumenteerida terminitöö protsessi.

Magistritöö esimeses osas antakse ülevaade termini ja mõiste olemusest, nende omavahelisest seosest ja selgitatakse, kuidas see terminitöös avaldub. Lisaks tutvustatakse hea termini omadusi ning nende saamisviise. Ehk vastatakse kolmele uurimisküsimusele:

1. Mis on termini ja mõiste erinevus?
2. Millised on hea termini omadused?
3. Kuidas sünnib üks hea termin?

Töö teises pooles keskendutakse probleemsete terminite korrastamisele: ingliskeelsetele terminitele püütakse nii kvantitatiivsete kui kvalitatiivsete meetodite abil leida eestikeelsed vastused. Antakse ülevaade iga mõiste määratlusest ja, kui neid esineb, kirjanduses täheldatud probleemidest mõistete määratlemisega. Edasi vaadeldakse keelekorrupte abil, kuidas on mõisteid seni eesti keeles eri žanrites – poliitikadokumentides, ajakirjandus- ja veebitekstides – väljendatud, ning võrreldakse seda taani- ja rootsikeelsete vastetega. Seejärel analüüsitakse, milliseid termineid eelistavad nende mõistete väljendamiseks kasutada erinevad kliimavaldkonna eksperdid ning kas ja kuidas vastavad need hea termini omadustele. Vastused püütakse leida kahele uurimisküsimusele:

4. Milliseid termineid eelistavad kliimapoliitikast kõneledes kasutada erinevad keelekasutajad?

5. Millised juba kasutusel olevad terminid või uued terminipotentsiaaliga sõnad või sõnaühendid sobivad kõige paremini kliimapoliitika ja -teaduse mõistete tähistamiseks?

Tänu sõnad

Olen piirilt tänulik kõigile, kes oma väärtuslikku aega selle magistritöö valmimisse panustasid ja kaasa mõtlesid – terminitöö on koostöö ja oleks olnud mõeldamatu seda kõike üksi teha. Mul on hea meel, et kaasamõtlejaid oli nii palju ja et mul oli võimalus kuulda vaatenurki nii loodus-, sotsiaal- kui humanitaarteaduste valdkonnast. Kliimamuutused ja keel puudutavad meid kõiki. Mitte ainult see, kuidas me kliimamuutustest räägime, vaid ka see, kas ja kuidas seda mõistetakse, on kliimapoliitika kujunemisel võtmetähtsusega. Seetõttu on hädavajalik mõnikord oma kitsa valdkonna kammitsatest vabaneda ning panna tähele, kuidas teised meie keelekasutusest ja kommunikatsioonist mõtlevad.

Esmalt aitäh kõigile teile, kes te selle töö algjärgus pakkusite välja termineid, mis endale paremat eestikeelset vastet vajaksid ja mida kuidagi tõlkida ei oska. Aitäh kõigile, kes te vastasite ajurünnaküküsitlustele ja neid oma kogukonnas levitasite. Eriti suur aitäh teile, kes te võtsite vaevaks tulla testrühma nende terminite üle arutama ja oma mõtteid jagama – loodan väga, et see oli teie jaoks sama rikastav ja rõõmustav kui minu jaoks. Aitäh, head juhendajad Piia, Peep ja Ülle, olen teile toetuse eest väga tänulik. Ja loomulikult aitäh, head kursusekaaslased, õppejõud, kolleegid, sõbrad ja pereliikmed, kes te vabas vormis neil teemadel mõtteid vahetada jaksasite.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Esimeses peatükis antakse ülevaade terminitöö aluspõhimõtetest ja käsitlusest, millest lähtutakse ülejäänud töös. Kõigepealt määratletakse termini ja mõiste tähendus, nende omavaheline seos ning selgitatakse, kus see terminitöös avaldub. Teises alapeatükis käsitletakse hea termini omadusi ja kolmandas nende saamisviise. Osa kirjanduse ülevaatest – tähelepanekud terminitööst spetsiifiliste terminitega teistes keeltes – on põimitud tulemuste peatükki, kui võrd nii on lugejal lihtsam hoomata nende mõistetega seotud probleeme ja ka seda, kas ja kuidas need eesti keeles väljenduvad.

1.1. Termin ja mõiste omavaheline seos

Üks teravamaid probleeme terminitöö teoorias, mis paratamatult end ka praktikas ilmutab, on termini ja mõiste tähendus ja nende omavaheline seos. Nemvalts (2020) kirjutab, et mistahes teadusharus on teadmiseni jõudmise alus täpne mõistestik ehk mõistete ja nende omavaheliste suhete selgus ning nende abil mõistesüsteemi moodustamine (*ibid.*). Nii Erelt (2007: 18–37), Tavast ja Taukar (2013: 72) kui Hendrikson (2018) toovad välja, et see, mida tähendab mõiste terminoloogi jaoks, ei pruugi olla sama, mida tähendab mõiste tavainimesele. Tavasti ja Taukari (2013: 72) järgi polegi seda tavakasutuses põhjust järgida, sest sõnade tähendus kipubki muutuma (*ibid.*). Siinses magistritöös lähtutakse siiski mõiste ja termini traditsioonilisest käsitlusest.

Mõiste

Eesti Keele Instituudi (EKI) 2023. aasta ühendsõnastikus (2023a) on *mõiste* määratletud kui mõtlemise üksus, tegelikkuse objektide esitus ideena inimese teadvuses (*ibid.*). Tavast ja Taukar

(2013: 70) täpsustavad, et tegu on keelesõltumatu üksusega, mis tähendab, et mõisteid saab küll mitmes keeles väljendada ja neid võib mõnevõrra mõjutada sotsiaalne ja kultuurikontekst, aga „ise nad mingis keeles pole“ (*ibid.*). Klassikalises terminoloogias on mõisted üldkeele tähendustest täpsemalt piiritletud (*ibid.*, lk 69).

Terminisõnastike lahutamatu osa on muu hulgas ka termini taga oleva mõiste määratlus ehk definitsioon. Ereli (2007: 56) järgi peaksid definitsioonid olema keeleliselt selged ja ühemõttelised ning sihtrühmale lihtsasti mõistetavad. Kui ideaalis on ühe mõiste definitsioon ühelauseline, siis rõhutab Ereli, et nii siin kui terminitöö teistes osades ei peaks nõude täitmise nimel selguse ja täpsuse osas järeleandmisi tegema (*ibid.*).

Ideaalis alustataksegi terminitööd mõistete määratlemisest, alles seejärel valitakse ja viimistletakse sobivat terminit. Mõistete puhul on terminitöös oluline tunda ka mõisteseosed nagu ülemmõiste ja alammõiste (vastavalt laiemal ja kitsamal sisuga mõiste), soomõiste ja liigimõiste (nt varblane on linnuliik), tervikumõiste ja osamõiste (nt nina on inimese osa) (Tavast, Taukar 2013: 78–79).

Termin

Termin on keeleüksus, mõistet tähistav sõnaline vahend, kusjuures termin ei pea tingimata koosnema ühest sõnast (Tavast, Taukar 2013; Hendrikson 2018: 18–22). EKI 2023. aasta ühendsõnastikus (2023) on termin määratletud kui „erialast mõistet tähistav, täpselt piiritletud tähendusega sõna või sõnaühend“ (*ibid.*). Termin on osa oskuskeelest ehk erialase suhtluse keelest, mis vahendab teaduslikku tunnetust ning millega püüeldakse maksimaalse väljendustäpsuse poole (Ereli 2007: 18–20). Kui oskuskeeli on palju erinevaid ning neid valdavad kindlate erialade inimesed, siis üldkeel on kirjakeele tuumosa, mida valdab kogu rahvuskeele kasutajaskond (*ibid.*, lk 19). Sõnast eristab terminit piiritletum tähendus, ehkki teatud juhtudel võib üldkeele sõnast saada termin või vastupidi, kusjuures selles protsessis jäävad üldjuhul veidi erineva tähendusega alles mõlemad (Tavast, Taukar 2013: 71–72).

Kindlat piiri terminis sisalduvate sõnade arvule seatud ei ole, kuid nii Tavast ja Taukar (*ibid.*, lk 71) kui Ereli (2007: 293, 384) rõhutavad, et termini ja selle seletuse näol on tegu kahe rangelt eri asjaga (Tavast, Taukar 2013: 71; Ereli 2007: 293, 384). Kui termin koosneb nii mitmest

sõnast, et seda enam lauses kasutada ei õnnestu, ei ole tegu kõlbliku terminiga (Tavast, Taukar 2013: 71).

Mõiste ja termini seos

Mõiste on teadmusüksus, keelekasutajate ettekujutus ja arusaamine pärismaailma objektidest ja nähtustest; termin on keeleüksusena mõiste tähis. Terminikasutuses ja -töös võib mõiste ja termini erisusi ja omavahelist suhet tundmata segadust tekkida valdavalt kahel moel. Olukorras, kus üht ja sama mõistet nimetatakse kahe või enama terminiga (nt osoonikiht ja osonosfäär) võib kasutamise käigus variantidele tekkida eri konnotatsioone, mida seal tegelikult ei olegi ehk kasutajad võivad hakata looma uusi mõisteid (Cabezas-García, León-Araúz 2023). Mõiste määratlemisel vaid selle tähise (termini) kaudu muutuvad mõisted juhuslikuks ja selle tähist ei saa enam tingimata käsitleda terminina (Tavast, Taukar 2013: 60–62, 104). Mõistepõhine lähenemine terminitöös ehk pärismaailma objektide ja nähtuste lahtimõtestamine, piiritlemine ja ühtlustamine kindlustab paremini selge väljendusviisi ja tähendusväljade ühtsuse kui pelk sõnade tõlkimine (Mereste 2000: 85–88).

1.2. Hea termini omadused

Selleks, et üks termin juurduks ja panustaks oma olemasoluga ka praktiliselt valdkonna mõtteselgusesse, peaks see vastama teatud tingimustele. Selles alapeatükis antakse ülevaade mitme teoreetiku ettepanekutest hea termini omaduste kohta, mis võiksid olla teejuhiks terminitöös.

Siin on oluline arvestada, et mõnikord võivad soovitusel omavahel vastuollu minna ja kõiki nõudeid korruga ei ole ei võimalik ega ka vajalik jälgida. Tavast ja Taukar (2013: 150) soovivad juba algatuseks leppida, et ideaalseid lahendusi tõenäoliselt ei leita (*ibid.*). Paratamatu on ka asjaolu, et kui ükskõik kui hea termin selle kasutajatele ei mingil subjektiivsel põhjusel ei meeldi, tuleb nõuetest mööda vaadata (*ibid.*, lk 141).

Tihti on mõistlik otsida kompromissi klassikalise terminoloogiateooria ja sotsiokognitiivse terminoloogiateooria vahel (Hendrikson 2018: 23–25). Esimeses käsitletakse mõisteid muutumatutena ning terminite puhul peetakse olulisimaks ühemõttelisust ja standardimist; teises lähtutakse põhimõttest, et nii mõisted kui keel ise on pidevas muutumises ning tunnustatakse kujundlikkust (*ibid.*, lk 53–65; Hendrikson 2018: 25).

Hea termin on vajalik

Uue termini loomisel tasub esmalt kaaluda, kas terminit üldse tarvis on: kas mõiste on selleks piisavalt oluline ja sagedasti kasutatav, aga ka iseseisev, et selle pelgast lahti seletamisest ei piisa (Erelt 2007: 69). Vanade terminite korrastamisel on sama oluline järgida põhimõtet, et kui mingit nähtust on varem kuidagi nimetama hakatud ja see on juba juurdunud, siis tasub selle juurde jääda (Tavast, Taukar 2013: 139). Seda ka juhul, kui juba juurdunud termin tingimata hea termini omadustele ei vasta. Vajalikkuse põhimõte on sisuliselt ainus, mida pea alati on võimalik mööndusteta täita ning kus klassikaline ja sotsiokognitiivne terminoloogiateooria omavahel vastuollu ei satu.

Hea termin on täpne ja lihtne

Idealis, peamiselt klassikalise terminoloogiateooria järgi peaks üks termin tähistama alati vaid üht mõistet ja üks mõiste peaks olema tähistatud vaid ühe terminiga ehk terminid peaksid olema ühemõttelised (*ibid.*, lk 137–138). Siiski pole selle nõude täitmine alati mõeldav ega praktiline, sest eristusvajadused on erialati ja eri kontekstides erinevad, samuti võib sotsiokognitiivse terminoloogiateooria järgi tähendusülekanne mõistmisele kaasa aidata (*ibid.*, lk 138).

Üks täpsuse saavutamise viise on range standardimine ja süsteemsus, nagu on tehtud näiteks keemia nomenklatuuris. Tavasti ja Taukari (*ibid.*, lk 138–139) hinnangul ei arvesta süsteemsus siiski alati keele loomuliku toimimisega, sh eristusvajaduste ja kasutussageduse mõjudega (*ibid.*).

Täpsuse osas võib järeleandmisi teha ka juhul, kui kaalul on lihtsus. Nimelt rõhutab Erelt (2007: 284), et täpisealt õigest, kuid sealjuures raskepärases terminist on vähe kasu, sest neid ei suudeta meeles pidada ning seetõttu on neil oht pidama jääda vaid sõnastiku kaante vahele (*ibid.*).

Hea termin võib olla läbipaistev, aga võib ka mitte olla

Mil määral üks termin peaks olema läbipaistev, sõltub olukorrast ja isiklikest eelistustest. Vaus ja Janson (2022) on kirjutanud, et mõneti võib termini läbipaistmatust pidada selle tugevuseks, sest see takistab tähendusvälja hajumist (*ibid.*). Nimelt peavad keeleteadlased sellisel juhul meeles pidama termini taga oleva mõiste kogu definitsiooni, sest termin ise ühtki vihjet sisu kohta ei anna (*ibid.*). See haakub klassikalise terminoloogiateooria põhimõtetega (Hendrikson 2018: 25).

Kui aga eesmärk on kindlustada intuiitivne arusaamine, võib paremaks pidada termini läbipaistvust, mida mõnel juhul on võimalik saavutada mitmetähenduslikkusega peamiselt polüsemia ja kujundlikkuse vormis (Tavast, Taukar 2013: 77). Näiteks toovad Tavast ja Taukar (2013) arvutiviiruse, kus mitmetähenduslik *viirus* aitab varasemad teadmised uude valdkonda üle kanda, mistõttu on termin ka läbipaistvam (*ibid.*). Siiski möönavad autorid, et termini motiveeritus on eelkõige selle hindaja, mitte termini enda omadus (*ibid.*, lk 140).

Hea termin vastab keelenõuetele

Kuigi oma eriala oskuskeele eest peavad eelkõige kandma hoolt just erialainimesed, peaksid terminite õige- ja heakeelsuse kindlustamiseks terminikomisjonides tegutsema ka keeletespetsialistid (Erelt 2007: 14–17). Hea termin peab vastama kehtivatele keelenõuetele, st arvestada tuleb nii õigekirjareeglitega kui ka semantika- ja stiilinõuetega (*ibid.*, lk 228). Samuti tuleks hoiduda teiste keelte konstruktsioonide ülevõtmisest (Mereste 2000: 112). Hea termin peab olema ka moodustusvõimeline, mis seab piirid kohmakate ja pikkade tuletiste ning mitmesõnaliste terminite kasutamisele (Tavast, Taukar 2013: 140; Erelt 2007: 140). Keeleteadlased on täheldanud, et valdavalt on eesti omasõnade moodustusvõime parem võõrsõnade omadest (*ibid.*).

Hea termin on suupärane

Nagu heade sõnade puhul üldiselt, on ka hea termini vooruseks tema lühidus ehk ökonoomsus (*ibid.*, lk 280; Tavast, Taukar 2013: 139), sest eestlased kipuvad lühikest väljendust paremaks pidama ja varmamalt kasutama (Erelt 2007: 292). Ökonoomsus eeldab ka häälduslihtsust (Tavast, Taukar 2013: 139). Võimalik, et see eelistus on rahvusvaheline, sest ka inglise selge

keele juhend soovitab, et kahesilbilised sõnad on lihtsamini arusaadavad ja kasutatavamad (Cutts 2020).

Nagu iga hea termini omaduse puhul, ei tasu sedagi teiste omaduste arvelt tähtsamaks pidada, seega on kasulik põhimõte, et termin peab olema nii lühike kui võimalik ja nii pikk kui vajalik (Erelt 2007: 292). Samuti peab hea termin olema lihtne ja kasutajale kergesti haaratav (*ibid.*, lk 284).

Hea termin on ajakohane

Hea termin peab olema ka ajakohane (*ibid.*, lk 301). Nii selle, kui ka näiteks lühiduse ja lihtsuse puhul, kipub keel koos oma kasutajatega ka ise varem või hiljem korrekture tegema ka ise, kui käibeale läinud termin ei ole piisavalt ökonoomne ega suupärane (*ibid.*).

Hea termin sobib oma eriala- ja kultuurikonteksti

Erelt rõhutab, et vaid tunnuse oma või võõras põhjal ei saa veel termini sobilikkuse kohta põhjapanevaid järeldusi teha (*ibid.*, lk 143). Kord sobib üks, kord teine. Ka Mereste (2000: 224) on Ereltiga ühel nõul: ükski sõna pole üheski kontekstis teisest parem vaid sellepärast, kas ta on rahvusvaheline või oma, vaid oma sisulise ja stiililise sobivuse tõttu (*ibid.*).

Kuigi üldiselt on oskussõnavaras üldkeelest rohkem tõlkelaene (nt sõna-sõnalised tõlked) ja tihti on nende kasutamine täiesti aktsepteeritav, tuleb siiski arvestada sihtkeele kultuurikontekstiga – kui näiteks eesti keeles ollakse teatud mõistete väljendamisel täpsemad kui lähtekeeles, tuleb eelistada eestikeelepärast (Erelt 2007: 207–220).

Keeleliselt rikas, kuid harjumatu ja arusaamatu terminikasutus võib Partsi (2022) kogemuse näitel mõttelevikule hoopis karuteene teha: tõlkinud Soome keskkonnafilosoof Pentti Linkola tekste, tõdeb ta, et Linkola keelepüüetus on tema mõtete jõudmist, vähemalt eestlasteni, takistanud – temaga koostööd teinud teadlased ei saavat temast lihtsalt aru (*ibid.*).

1.3. Hea termini sünd

Hea termin ei sünni üldjuhul üksiküritaja sulest. Terminiloome ja oskussõnavara korrastamine on meeskonnatöö, kus ideaalis tegutsevad koos nii keele- kui erialainimesed (Haridus- ja Teadusministeerium 2021), kusjuures viise, kuidas termineid saada, on erinevaid ning siin ei saa pidada ühte teisest õigemaks. Käesolevas alapeatükis kirjeldatakse erinevaid terminite saamise viise.

Laias laastus on lähenemisi kaks: onomasioloogiline ja semasioloogiline (Tavast, Taukar 2013: 151). Esimeses uuritakse, kuidas mõisteid nimetatakse, teises, mida sõnad (terminid) tähendavad (*ibid.*). Eesti teoreetilises kirjanduses on eelistatud onomasioloogilist lähenemist ehk ideaalis tuleks terminitööd alustada mõistete määratlemisest (*ibid.*, lk 151–154). Sõnastikukõlblikuks saamiseks tuleb need lõpuks määratleda ühe lausega, kuid selleni jõudmise protsess on pikem – see võib hõlmata kirjanduse ülevaateid, arutelusid ja mõistesuhete määratlemist (Erelt 2007: 43–59).

Terminitöö juurde ei käi mitte ainult terminiloome, vaid ka nähtus, mida Mereste nimetab terminoloogiliseks seleksiooniks ehk terminivalikuks, mille käigus hinnatakse olemasolevate terminite sobivust (Mereste 2000: 172–174). Terminite levikule tuleb kasuks need pärast korrastamist ka terminisõnastikku kanda, et võimaldada kasutajal neile ligi pääseda.

Terminite saamise viisid

Kui mõisted on määratletud ja selgub, et neile omakeelset terminit kas ei leidu või ei ole olemasolev mingil põhjusel sobiv, on uue termini leidmiseks mitu erinevat moodust. Üks neist on läheneda vaid mõiste ja selle määratluse põhiselt ühe keele kaudu: sellisel juhul on tegemist esmase terminituletusega ehk uuele mõistele antakse nimetus esimest korda (*ibid.*, lk 85–88). Kuna kliimateaduse ja -poliitika liiderkeel on inglise keel, siis selles valdkonnas saab eesti keele kontekstis üldjuhul tegeleda teisese ja kolmandase terminituletusega, kus vastavalt lähtutakse kas mõnes teises keeles kirjeldatud mõistest või terminist ilma selle sisu teadmata. Tavaliselt neid kahte lähenemist kombineeritakse (*ibid.*).

Esimese etapina võidakse kasutusele võtta tsitaatsõnad ehk võõrkeelseid sõnu kasutatakse nende algupärasel kujul tekstis esile tõstetuna (Tavast, Taukar 2013: 141). Hiljem kujunevad neist

loomulikul teel tihti ka otsetõlked lähtekeeltest, mis aga ei pruugi sugugi vastata hea termini omadustele (Erelt 2007: 207–220). Üks levinumaid omakeelse termini saamise viise ongi tänapäeval ka laenamine ehk teise (all)keele sõna kasutuselevõtt vastavate mugandustega oma (all)keeles (Tavast, Taukar 2013: 147–148).

Teoreetiliselt tuleks laenata nii lähedalt kui võimalik – esmalt vaadata murrete (siselaenamine) ja sugulaskeelte, siis antiikkeelte ja viimasena teiste tänapäeva keelte poole (*ibid.*, lk 148–149; Erelt 2007: 189–199). Kokku on laene viit sorti: tsitaat-, päris-, tõlke-, tähenduslaenud ja laenühenditega moodustatud liitsõnad (*ibid.*, lk 209). Laenama kiputaksegi eelkõige nendest keeltest, mida kõige rohkem tuntakse. Ka murdesõnade kasutamine pole päris mustvalgelt eelistatud – murdesõna kasutuselevõtt kirjakeele terminina võib nihutada murdesõna tähendust (Tavast, Taukar 2013: 148).

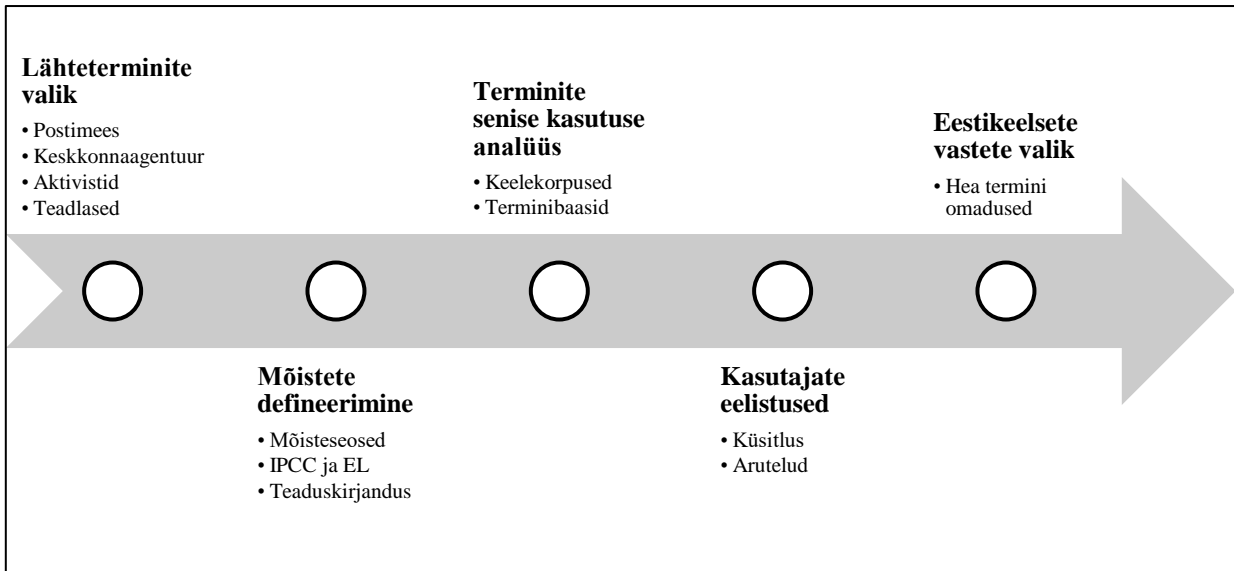
Hea praktika oleks võrrelda ja uurida terminite omadusi ja päritolu rohkem kui ühes võõrkeeles (Erelt 2007: 312). Aguri (1972) järgi on oluline arvestada konkreetse eriala liiderkeelega, st keelega, milles mõisteid esirinnas väljendatakse ja mis teiste keelte sõnavara kujundamist oluliselt mõjutab (*ibid.*). Liidripositsiooni kujundab ka selle roll rahvusvahelises teadussuhtluses ja poliitikas (*ibid.*).

Kui teistest keeltest terminiloomes lähtuda või eeskujuga võtta, tuleks Mereste (2000: 77) hinnangul oma edumaad ära kasutada, teiste vigadest õppida ja püüda luua parem ja täpsem termin, kui lähtekeeles olemas on (*ibid.*, lk 88). Seda kutsutakse ületusprintsipiiks (*ibid.*). Ka Erelt märgib, et teiste keelte terminite tundmine võimaldab koguda häid ideid ning õppida teiste vigadest (Erelt 2007: 315).

Üks lihtsamaid terminiloomete tehnikaid on liitsõnade ja püsiühendite moodustamine. Mõlemad eeldavad juba käibel sõnade kasutamist uue mõiste tähistamiseks. Eesti terminimoodustuses on võrdlemisi olulisel kohal ka sõnatuletus ehk liidete lisamine või sõnaliigi muutmine (Tavast, Taukar 2013: 144). Kõige ebapopulaarsem ja riskantsem valik on tehiskeelendite loomine ehk uute sõnade välja mõtlemine (Erelt 2007: 206).

2. MATERJAL JA MEETOD

Teises peatükis antakse etappide kaupa alapeatükkideks jaotatult ülevaade magistritöös kasutatud terminite korrastamiseks ja loomiseks kasutatud meetoditest ja nende valiku kaalutlustest. Joonis 1 illustreerib terminite korrastamise protsessi, mida selgitatakse põhjalikumalt alapeatükkides.

Joonis 1. Terminite korrastamise protsessis.

2.1. Magistritöö teadusfilosoofilised alused

Magistritöö ühendab endas nii loodus-, sotsiaal- kui humanitaarteadused. Mõned vaatluse alla võetud mõisted kuuluvad loodus- ja täppisteaduste valdkonda, teised, mis seonduvad otse kliimapoliitika ühiskondlike aspektidega, aga sotsiaalteaduste valdkonda. Need toob kokku humanitaar- ja sotsiaalteaduslikke meetodeid kombineeriv lähenemine.

Terminite juurdumispotentsiaali ja kohasuse hindamisel lähtutakse interpretivismist, st uuritakse tähendusi, mida inimesed tegelikkuse nähtustele omistavad ja kuidas nad neid tajuvad, samuti seda, kuidas neid nähtusi oleks taju arvestades otstarbekas nimetada. Siin peetakse ka silmas, et objektiivset reaalsust – milline on kõige parem termin – ei eksisteeri, samuti ei saa töö autor ennast täielikult uurimisobjektist eraldada. Positivistlik lähenemine tuleb siin mängu vaid terminite kasutussageduse uurimisel.

Samuti eeldatakse, et sotsiaalne tegelikkus sõltub inimesest, mistõttu on uurimistulemuste tõlgendamisel aluseks konstruktivistlik lähenemine: magistritööga ei püüelda lõpliku tõe poole, vaid arvestatakse, et parim teadmine on pidevas arengus ja täienemises.

Osalt kasutatakse töös kvantitatiivset lähenemist, kuid see üksi jääks siinkohal piiratuks – terminite kasutamise ja nendest lähtuva taju, arvamuste, aga ka võimalike päriselu otsuste mõtestamiseks täiendatakse seda kvalitatiivse tööga.

2.2. Terminite kogumine

Mõned töös käsitletavatest ingliskeelsetest terminitest on autor valinud tunnetuslikult enda ja kolleegide igapäevase töökogemuse põhjal Postimehe teadustoimetuses kliimateemadel inglise- eesti tõlke-, reporteri- ja toimetajatööd tehes. Lisaks leiavad siin töös kajastamist ka terminid, millele Eesti Ekspress inspireerituna intervjuust kliimaaktivist Kertu Birgit Antoniga (Rumm 2021) sõnase korraldas, kuid millele eestikeelseid vasteid ei leitud. Samuti on mõned terminid välja pakkunud Eesti Keskkonnaagentuuri töötajad.

Sõelale jäid ingliskeelsed terminid, mis on aastate vältel pidevalt eesti keeles sõnastamisel probleeme põhjustanud ega ole autori hinnangul rahuldavaid vasteid leidnud. Samuti pole neid kas üldse või rahuldavalt eesti keeles kajastatud Euroopa interaktiivses terminibaasis IATE¹, Eesti Keele Instituudi rakenduses Sõnaveeb², Stockholmi keskkonnainstituudi

---

¹ <https://iate.europa.eu/home>

² <https://sonaveeb.ee/>

keskkonnasõnaraamatus „Säästva arengu sõnaseletusi“³ ega kuuekeelses keskkonnasõnastikus „EnDic“⁴. Kaks viimast on mõnevõrra vananenud ning spetsiifiliselt neid kliimapoliitikat ei käsitletagi. Välja valitud terminite nimekiri ei ole täiuslik kogum probleemsetest terminitest – neid on palju rohkem ja käesoleva töö eesmärk on kitsama valiku najal näitlikustada, kuidas on võimalik kliimavaldkonnas terminitööd teha.

Terminite lähtekeelena kasutatakse inglise keelt, sest selle näol on selgelt tegu kliimavaldkonna liiderkeelega: rahvusvahelised kliimakõnelused käivad valdavalt inglise keeles, kliimapoliitilised kokkulepped nii Euroopa Liidu tasandil kui ka laiemalt on esmalt kokku pandud inglise keeles, suurem osa teaduspublikatsioonidest avaldatakse inglise keeles. 2021. aasta rahvaloenduse andmetel on inglise keel ka kõige levinum võõrkeel Eestis (Statistikaamet 2022). See kõik annab alust arvata, et valdava osa teabest kliimamuutuste ja kliimapoliitika kohta saavad eelkõige eksperdid kas otse inglise keelest või tõlgete vahendusel, milles paratamatult pole ajasurve ja sisuliste teadmiste puudusel alati võimalik parimaid terminivalikuid teha ning mis võivad olla lähtekeelest tugevalt mõjutatud. Samas arvestatakse töös ka asjaoluga, et sugugi mitte kõik, keda kliimapoliitika puudutab, ei ela (ka osaliselt) inglise keele- ja inforuumis.

Magistritöös käsitlemiseks valiti välja 22 ingliskeelset terminit (tähestikulises järjekorras): *adverse climatic event, attribution, climate (in)action, climate disruption, climate equity, climate justice, climate projection, climate reparations, climate scenario, climate sensitivity, climate vulnerability, climatic driver, decarbonisation, fire weather, green recovery, low-carbon, maladaptation, marine heatwave, Most Affected People and Areas (MAPA), radiative forcing, phase-out, tipping point*. Käsitletavate terminite arvu määramisel eeldati, et valitud mahus peaks olema võimalik terminitööd mitmekesiselt näitlikustada ja pakkuda sealjuures kvantitatiivselt oluline arv termineid ka Eesti Meteoroloogia Seltsi terminoloogia toimkonnale. Töö käigus selgus, et mõned nende terminitega tähistatavad mõisted kannavad endas ka olulisi alammõisteid. Need defineeriti samuti ning nende ülemmõisteid tähistavate terminite näitel pakuti ka neile eestikeelsed vastused.

---

³ <http://www.seit.ee/sass/?ID=1>

⁴ <https://mot.kielikone.fi/mot/endic/>

2.3. Mõistete määratlemine ja kontentanalüüs

Pärast terminite valimist defineeriti ingliskeelsete terminite aluseks olevad mõisted IPCC sõnastike⁵, ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni⁶, Pariisi leppe⁷, ja Euroopa Komisjoni allikate põhjal ning sõnastati eesti keeles. Nimetatud allikad arvestavad värskeima teadusliku konsensussega ja on kliimapoliitiliste kokkulepete ja õigusloome aluseks, mistõttu loovadki just need tihti vajaduse uusi mõisteid eesti keeles nimetama hakata.

Vajaduspõhiselt (näiteks konfliktid mõistete defineerimisel, ebaselged määratlused) kasutati analüüsis täiendavalt konkreetsete terminite tarvitamist, tähendusvälja ja ajalugu käsitletud teadusartikleid, mis leiti otsingumootori Google Scholar⁸ abil. Otsingutel kasutati järgmiseid märksõnu: [ingliskeelne termin] *definition*, [ingliskeelne termin] *term*, [ingliskeelne termin] *terminology*, *climate change terminology*, *climate policy terminology*, *climate policy terminology definitions*.

Terminite määratlemise järel kaardistati veebitööriista Kumu⁹ abil visuaalselt mõisteseosed, et nii töö autor kui lugejad mõistete sisust ja hierarhilistest suhetest paremini aru saaksid (Lisa 1).

Lisaks otsiti eestikeelseid vasteid alapeatükis 2.2. mainitud terminibaasidest. Paljudel juhtudel neid siiski ei leidunud ning kuna terminibaasides leiduv ei kajasta tingimata täit pilti kasutusel olevatest terminitest, tehti korpuste halduris Sketch Engine¹⁰ kvantitatiivne kontentanalüüs, st selgitati välja eestikeelsete terminite esinemissagedus Euroopa Liidu (EL) õigustekstide tõlgetes aastatel 2004-2016. Selleks kasutati nelja kõige uuemat avalikult saadaval keelekorpust: EUR-Lex 2/2016 parallel, EUR-Lex judgments 12/2016 parallel, DGT-Translation Memory parallel (Euroopa Liidu õigustekstid – lepingud, aktid, parlamendiküsimused jm) ja Europarl spoken parallel (Europarlamendi menetluste transkriptsioonid ja tõlked) (Baisa jt 2016). Terminite esinemissagedust mainitud korpustes käsitletakse magistritöös korraga, žanripõhiselt, st ei tehta vahet suulisel ja kirjalikul kõnel.

---

⁵ <https://apps.ipcc.ch/glossary/>

⁶ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13101704>

⁷ <https://www.riigiteataja.ee/akt/201112016003>

⁸ <https://scholar.google.com/>

⁹ <https://kumu.io/>

¹⁰ <https://www.sketchengine.eu/>

Tekstižanrite mitmekesistamiseks võeti kontentanalüüsi algselt ka paralleelkorpused Open Parallel Corpus ja Open Subtitles 2018, kuid nende kasutamisest loobuti, sest neis ei leidunud tekste, kus vajalikul määral kliimapoliitika ja -teaduse teemasid oleks käsitletud. Rohkem avalikuks kasutamiseks mõeldud valmis eestikeelseid tekste sisaldavaid paralleelkorpuse teadaolevalt ei ole.

ELi korpustest leitud vastete ja teiste teadaolevate eestikeelsete terminivariantide (juhul, kui neid oli) esinemissagedust analüüsiti ka Eesti keele 2021. aasta ühendkorpuses (EKÜ) (Koppel, Kallas 2022) kahes eraldi tekstižanris: ajakirjandustekstides ja veebitekstides. Algselt olid analüüsis ka teadustekstid, kuid selles žanris ei leidunud EKÜs piisavalt vasteid, mistõttu ka sellest loobuti. Kontentanalüüsi tegemine kokku kolmes eri žanris (ELi õigustekstid, ajakirjandustekstid, veebitekstid) võimaldas hinnata, kas ja millised on erinevale lugejaskonnale eri kontekstis kirjutavate autorite terminieelistused. Selle tulemused on eraldi toodud Lisas 2.

Eesti- ja ingliskeelsete terminite kõrval otsiti nii IATEst kui sealsete vastete puudumisel ka nimetatud ELi paralleelkorpustest rootsi- ja taanikeelseid termineid (taanikeelsed tekstid aastatest 1973-2016, rootsikeelsed 1995-2016), et saada mitmekesisemat infot erinevate tõlkimis- ja tõlgendamisvõimaluste kohta. Ideaalis võiks terminitööd tehes otsida vasteid ka sugulaskeeltest (käesoleval juhul näiteks soome keelest), mis võimaldaks tabada eesti keelele omasemaid kujundeid, sõnavalikut või konstruktsioone; või mõnest teisest levinumast, aga inglise keelest rohkemal määral erinevast suurest keelest (näiteks vene keelest), et tabada veel teistsuguseid võimalikke tähendusnüansse. Rootsi ja taani keel valiti magistritöö autori enda pädevusest lähtuvalt.

Kõik võõrkeeltest tehtud otsetõlked on magistritöös tehtud veebisõnastiku Dict.com¹¹ abil.

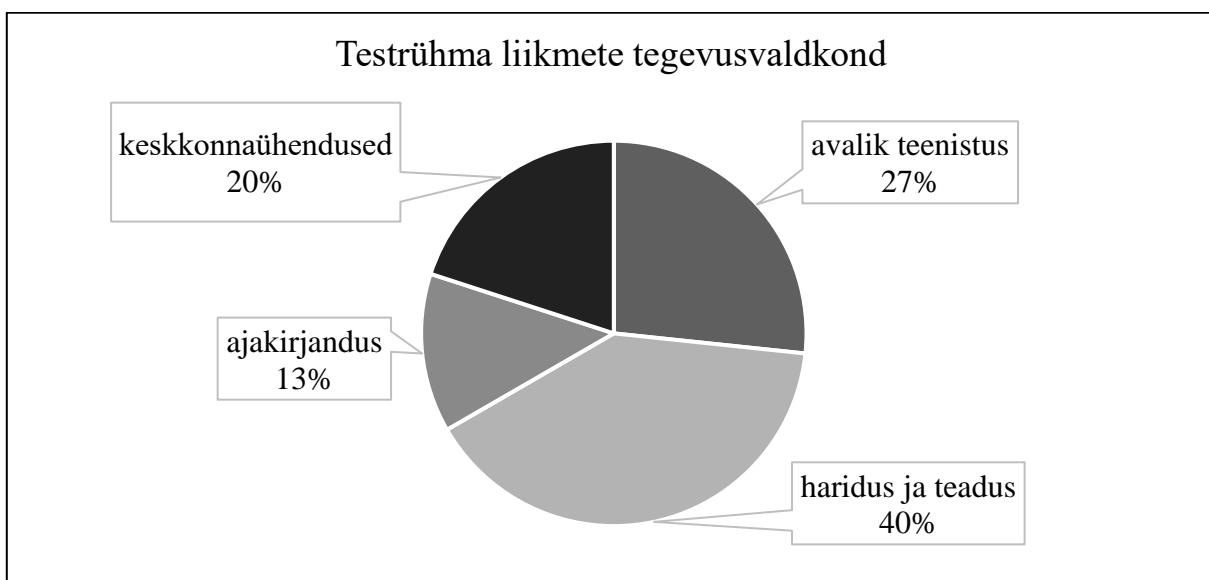
---

¹¹ <http://dict.com>

2.4. Veebiküsitlus ja ekspertide rühmad

Funktsionaalse ja juurdumisvõimelise terminoloogia välja töötamiseks on tarvis teada terminite kasutajate eelistusi ja vajadusi. Seda silmas pidades moodustati 15 inimesest koosnev terminite testrühm, kus tavapäraselt terminikomisjonide tööd matkides arutati poolstruktureeritud rühmaintervjuu meetodil läbi võimalikud terminivariandid. Enne intervjuusid saadeti osalejatele kolm küsimustikku, kus tuli välja pakkuda võimalikke terminivariante. Küsimustikke täitsid kokku keskmiselt 29 inimest – täpne vastajate arv on toodud 3. peatükis iga termini juures eraldi.

Testrühma kaasati vähemalt magistrikraadiga keskkonna- ja kliimavaldkonna riigi- ja linnaametnikke, keskkonnateemadel kirjutavaid ajakirjanikke ja toimetajaid ning üks terminoloog, aga ka erinevate (keskkonna)valdkondade teadlasi ja keskkonnaorganisatsioonide liikmeid, kokku 15 inimest (tavapärane või suurem hulk inimesi kui keskmises terminikomisjonis) (Joonis 2). 40 protsenti osalejatest tegutseb haridus- ja teadusalal, 27 protsenti avalikus teenistuses, 13 protsenti ajakirjanduses ja 20 protsenti erinevates keskkonnaühendustes (Tabel 17).

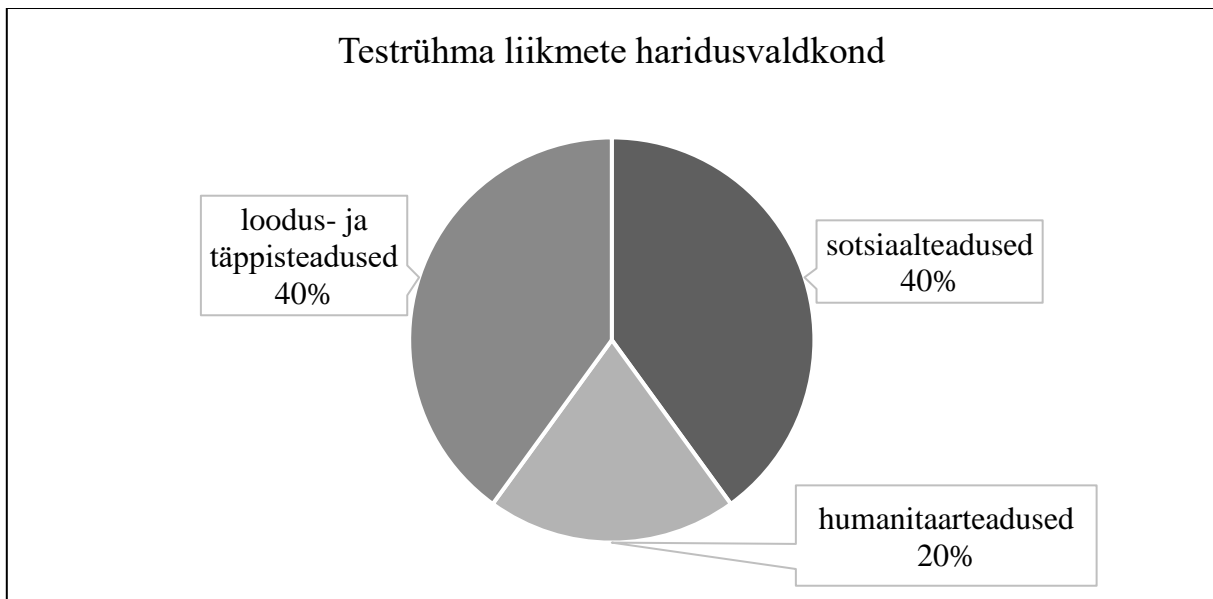

Joonis 2. Testrühma liikmete ametialase tegevusvaldkonna jaotus.

Nendel ametikohtadel läheb kliimapoliitika ja -teaduse termineid enim vaja ning erinevate inimeste kaasamine võimaldas arvestada nende eripäraste vajaduste ja eelistustega, mis lihtsustas eri keelekasutajatele ühtselt sobivate terminite leidmist.

Lisaks tegevusvaldkonnale arvestati testrühma liikmete valikul ka nende haridustaustaga: kuivõrd kliimapoliitika- ja teadus ühendab distsipliine nii sotsiaaliast, reaaliast kui humanitaariast, valiti osalema esindajad igast valdkonnast (Joonis 3). Eri taustaga inimeste koostöö aitab avastada tahke, mida kitsalt ühes valdkonnas tihti ei märgata. Testrühmas oli võrdselt loodus- ja täppisteaduste ning sotsiaalteaduste taustaga liikmeid, vähem oli humanitaarteaduste taustaga liikmeid.

Joonis 3. Terminite testrühma liikmete haridustaust valdkondade kaupa.

Enamik osalejaid leiti isiklike tutvuste ja soovitude kaudu, mõned pakkusid end töö käigus ka ise osalema. Kõigil valimisse kuulunud inimestel on arusaam kliimapoliitikast ja keskkonnateadustest, viimasest aga eri nurkade alt. Eeldatavasti on neil ka hea ettekujutus, millistes kontekstides käsitletavaid mõisteid tavaliselt väljendatakse ning sõltuvalt tegevusvaldkonnast näiteks lugejate, tudengite ja muude vastuvõtjate tagasiside põhjal ka välja kujunenud intuitsioon ja kogemus, kas ja kuidas seni kasutatud termineid mõistetakse.

Ettevalmistavalt – mõistetega tutvumiseks ja mõtteharjutuseks – saadeti ekspertidele küsitluskeskkonna Google Forms¹² kaudu 2023. aasta märtsis kolmel eri nädalal kolm küsimustikku (Lisa 3), kus neile anti ette seitsme mõiste eestikeelne määratlus, aga mitte ühtegi võõrkeelset ega seni eesti keeles kasutatud vastet. Üksnes definitsiooni põhjal pidid vastajad pakkuma variante, kuidas kirjeldatut eesti keeles kutsuda võiks. Määratlusepõhine lähenemine valiti võõrkeelte mõjude minimeerimiseks ja uut tüüpi info saamiseks.

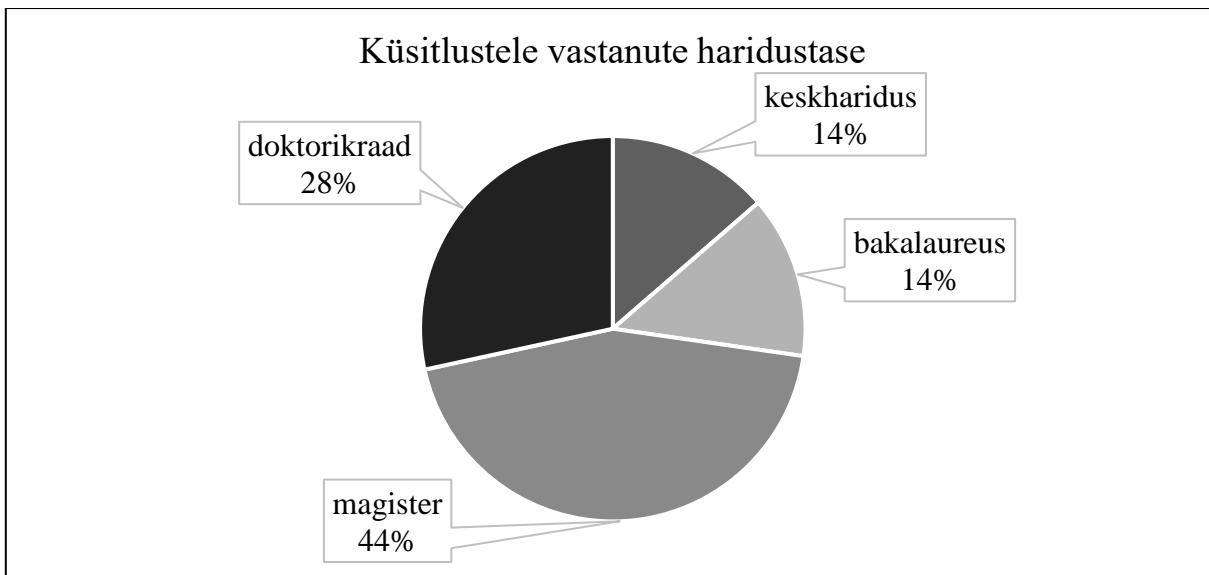
Kontentanalüüsis selgus, kuidas termineid tõlgitakse, aga küsitluse põhjal sooviti näha, kas vaid määratlusepõhiselt nimetatakse asju teistmoodi. Samuti kindlustas niisugune lähenemine võõrkeelte minimaalse mõju ja maksimeeris loomingulisuse aktiveerimise, sh sundis osalejaid keskenduma mõiste sisule, mis peaks andma eeldused oma keeles kõige täpsema ja loomulikuma vaste leidmiseks.

Esialgul loodi küsitlused vaid aruteludes osalevate ekspertidele soojendusülesandeks, kuid paljud neist jagasid seda ka oma kolleegidega. Sellest inspireeritult otsustati küsitlust jagada ka Eesti Maaülikooli keskkonnavaldkonna tudengite ja õppejõudude meililistis. Nii kogunes küsitlustele vastajaid iga kord keskmiselt 29, mis võimaldas saada laiemat ülevaate mõistetega tekkivatest seostest.

Küsitlusele vastanute taust oli testrühma omast mitmekesisem: siin leidis ka keskhariduse ja bakalaureusekraadiga vastajaid (Joonis 4). Kuigi valdavalt vastasid kõigile kolmele küsimustikule samad inimesed, esines seal teatud variatsioon, mistõttu esitatakse statistika kolme küsitluse peale keskmistatult.

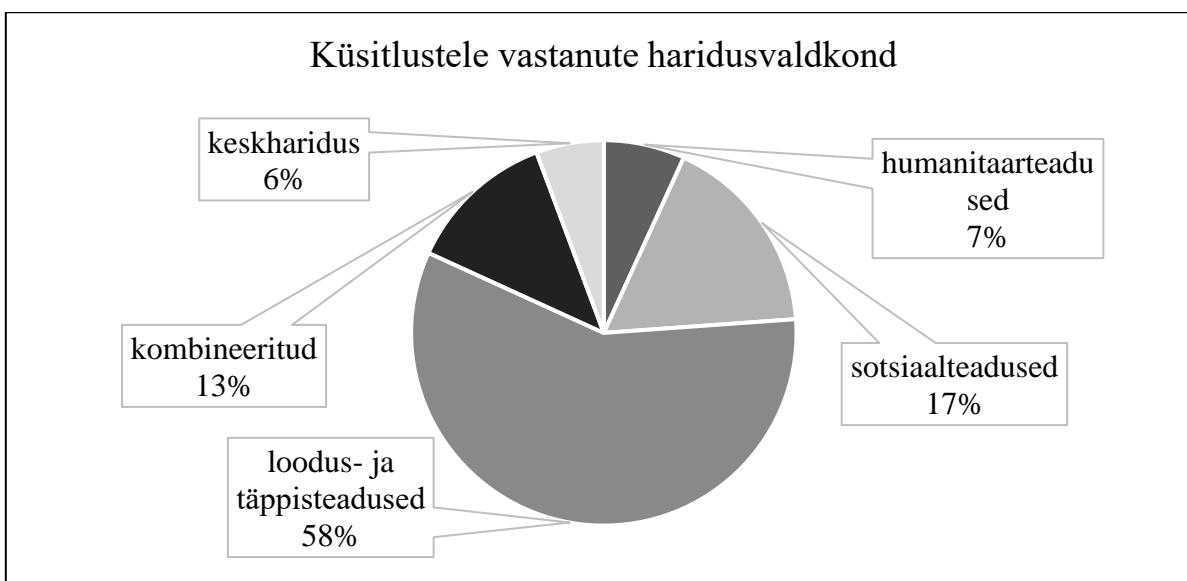
---

¹² <http://forms.google.com>

Joonis 4. Magistritöö veebiküsitlusele vastanute haridustase.

Valdaval osal küsitlustele vastanutest oli haridus loodus- ja täppisteaduste valdkonnas, kuid leidsid ka mõned, kes olid seda kombineerinud vastavalt kas humanitaar- või sotsiaalteadustega (Joonis 5).

Joonis 5. Magistritöö veebiküsitlusele vastanute haridusvaldkond.

Pärast küsitlustulemuste selgumist viidi testrühma liikmetega 2023. aasta märtsis ja aprillis Tallinnas ja Tartus neljas väiksemas rühmas läbi 2,5-tunnised poolstruktureeritud arutelud. Lisaks tehti ühe eksperdiga graafikute sobimatuses tingitult individuaalintervjuu, üks vastas kirjalikult. Arutelude käigus valisid eksperdid küsitlustulemuste, käibel terminivariantide ja võimalike tõlkevastete seast välja oma eelistused ning arutlesid nende võimaliku juurdumispotentsiaali ja konnotatsioonide üle (Lisa 4).

2.5. Eestikeelsete terminite valik

Sõnastiku- ja kasutuskõlblike terminite valikul arvestati nii erinevatest keelekorpustest leitud vastetega, küsitlustulemuste ja ekspertide arvamustega tervikuna. Neis esile kerkinud tugevaimaid variante analüüsi magistritöö esimeses peatükis kirjeldatud teoreetiliste aluste kontekstis ning valiti välja parimad, mis sobivusel ja terminikomisjoni nõusolekul jõuavad meteoroloogia ja klimatoloogia terminibaasi vahendusel EkiLexist¹³ Sõnaveebi¹⁴.

---

¹³ <https://ekilex.ee/>

¹⁴ <https://sonaveeb.ee/>

3. TULEMUSED JA ARUTELU

Käesolevas peatükis käsitletakse mõisteid ja neid tähistavaid (võimalikke) termineid koos nende valiku põhjendustega ingliskeelsete terminite järgi tähestikulises järjekorras eraldi alapeatükkide kaupa. Mõned sisult lähedased või muul põhjusel tihedalt seotud mõisted leiavad käsitlemist koos ühes alapeatükis.

Magistritöös määratleti esialgu 22 ingliskeelse termini taga olevad mõisted, kuid töö käigus selgus, et eesti keeles oleks tarvis terminid leida ka mõnedele nendega lähedalt seotud alammõistetele. Lõpuks defineeriti ja leiti eestikeelsed terminid tähistamiseks 28 erinevat kliimapoliitika ja -teadusega seotud mõistet. Kahe mõiste väljendamiseks pakuti välja uued üldkeele sõnad, sest need ei vajanud termini staatust. Kahe teise mõiste (ingliskeelsed tähised *decarbonisation* ja *low-carbon*) puhul otsustati, et kuna nende määratlused ei ole rahvusvaheliselt ühtsed, ei ole neid otstarbekas sõnastikus defineerida ja termini staatusesse viia enne, kui määratluste suhtes on saavutatud selgus. Seda saaks teha edasise põhjaliku kliimapoliitika tekstide sisu- ja kontekstianalüüsi kaudu, mis antud magistritöö metoodikasse ei mahtunud. Siiski kirjeldati nende puhul üksikasjalikult probleemi lähtekohti ning pakuti välja ka võimalikud terminivasted erinevatele määratlustele. Ühe mõiste puhul otsustati ka, et seda on kõige otstarbekam väljendada vastavalt vajadusele erinevate üldkeele sõnadega.

Magistritöös välja pakutud terminid on järgmised (tähestiku järjekorras):

atmosfääri soojusvastus (*climate sensitivity*) - Maa aastase keskmise maapinnalähedase temperatuuri muutus vastusena muutusele atmosfääri süsinikdioksiidi kontsentratsioonis või vastusena muule kiirgusmõjule

ebakohanemine (*maladaptation*) – kliimamuutustega kohanemise tegevus, mis võib võimendada kliimamuutustega seotud negatiivseid mõjusid, nt suurendada kasvuhoonegaaside heidet, ahendada kohanemisvõimet või inimeste heaolu praegu või tulevikus; tavaliselt pole negatiivne mõju sihilik

haavatavus kliimamuutuste suhtes (*climate vulnerability*) – mingi üksuse või süsteemi (nt kogukond, ühiskond, riik, ökosüsteem) suur vastuvõtlikkus kliimamuutuste negatiivsetele mõjudele või suutmatus nendega toime tulla

heitestsenaarium (*emissions scenario*) – tõenäosuslik hinnang kiirguslikult aktiivsete ainete (nt kasvuhoonegaasid, aerosoolid) heitkogustele ja nende võimalikule muutumisele tulevikus, sh arvestatakse inimese põhjustatud albeedot mõjutavate maakasutuse muutustega; sageli kasutatakse seda kliimaprojektsioonide arvutamiseks

ilmastikuäärmus (*climate extreme*) – olukord, mil ilma- või ilmastikumuuja väärtus on vaadeldud väärtuste skaalal väga suur või väike. Ekstreemse ilma tunnused võivad absoluutses mõttes kohati erineda. Kui äärmuslik ilmanähtus püsib mõnda aega, näiteks terve aastaaja, võib selle liigitada äärmuslikuks ilmastikunähtuseks, eriti juhul, kui selle ajaperioodi keskmine väärtus (nt kõrge temperatuur, põud, väga palju sademeid) on ka ise äärmuslik. Lihtsuse huvides nimetatakse nii äärmuslikke ilma- kui ilmastikusündmusi kokkuvõtva terminiga ilmastikuäärmusteks.

kiirgussund (*radiative forcing*) – kiirgusvoo netomuutus (W/m^2) atmosfääri ülaosas või tropopausis, mille on põhjustanud mingi kindel kliimat muutev tegur (nt kasvuhoonegaasid, aerosoolid)

kliimakahju hüvitis (*climate reparations*) – majanduslik kompensatsioon kliimamuutustest põhjustatud kahjude eest

kliimameetmed (*climate action*) – jõupingutused, millega võideldakse kliimamuutuste ja nende mõju vastu

kliimaproгноos (*climate prognosis, climate prediction, climate forecast*) – ennustus kindla piirkonna tulevase kliima kohta; ei sõltu kliimastsenaariumitest

kliimaprojektsioon (*climate projection*) – kliimamudeli abil simuleeritud kliimasüsteemi vastus kindlale kasvuhoonegaaside ja aerosoolide heitkoguste tekitamise stsenaariumile ühiskonnas; kliimaproгноosidest eristab kliimaprojektsioone nende sõltuvus kliimastsenaariumitest

kliimarisikirühmad (*Most Affected People and Areas*) – inimgrupid ja kogukonnad, mida kliimamuutused ebaproportsionaalselt palju mõjutavad (nt naised, põlisrahvad, rassilised ja seksuaalvähemused, noored, vanemad inimesed, vaesemad inimesed, lõunapoolkera riigid)

kliimastsenaarium (*climate scenario*) – sidusatel ja järjekindlatel eeldustel (nt tehnoloogiliste muutuste kiirus) põhinev kirjeldus tuleviku arengute kohta, mis võivad mõjutada kliimat; eristatakse kontsentratsioonistsenaariumit, heitestsenaariumit, leevendamise stsenaariumit, sotsiaalmajanduslikku stsenaariumit ja lähtestsenaariumit

kliimaõiglus (*climate justice*) – kontseptsioon, mille alusel käsitletakse globaalset soojenemist eetilise ja poliitilise küsimusena ning analüüsitakse, kuidas on globaalse soojenemise põhjused ja mõjud seotud õigluse, eelkõige keskkonna- ja sotsiaalse õiglusega

kliimaatiline mõjur (*climatic driver*) – muutuv tegur kliimasüsteemis, mis mõjutab osa ühiskonnast või looduslikust süsteemist

kontsentratsioonistsenaarium (*concentrations scenario*) – tõenäosuslik hinnang kiiruslikult aktiivsete ainete (nt kasvuhoonegaasid, aerosoolid, troposfääri osoon) kontsentratsioonile atmosfääris ja selle võimalikule muutumisele tulevikus, sh arvestatakse inimese põhjustatud albeedit mõjutavate maakasutuse muutustega; sageli kasutatakse seda kliimaprojektsioonide arvutamiseks

leevendamise stsenaarium (*mitigation scenario*) – tõenäosuslik hinnang, kuidas kliimasüsteem vastab kliimamuutuste leevendamise meetmetele

lähtestsenaarium (*baseline scenario, reference scenario*) – kliimastsenaarium, mida kasutatakse kahe või enama kliimastsenaariumi võrdlemiseks

mereleitsak (*marine heatwave*) – periood, mil mere pinnalähedane temperatuur (1 mm – 20 m allapoole merepinda) püsib vähemalt viie päeva kuni kuude jooksul 90. protsentiilis kindla piirkonna ja aastaaja tavalisest temperatuurikeskmisest; baastasemena kasutatakse nii 30-aastast kui pikemat ajaloolist keskmist

mitte-kliimaatiline mõjur (*non-climatic driver*) – tegur või protsess väljaspool kliimasüsteemi, mis mõjutab ühiskonda või looduslikku süsteemi

murdepunkt (*tipping point*) – määrav lävend, mille ületamisel kliimasüsteem jäädavalt muutub ega naase endisesse olekusse ka siis, kui muutuse põhjustaja (nt kasvuhoonegaasid) kõrvaldada

põhjuslikkuse hindamine (*attribution*) – protsess, milles hinnatakse mitme põhjusliku teguri suhtelist panust muutusesse või sündmusesse koos statistilise usaldusvahemikuga

põlenguohtlik ilm (*fire weather*) – ilm, mille elemendid, sh õhutemperatuur, mulla- ja õhuniiskus ning tuul soodustavad maastikupõlengute puhkemist ja püsimist; ei hõlma põleva materjali olemasolu või puudumist

põllumajandusele ebasoodsad ilmastikuolud (*adverse climatic event*) – loodusõnnetusega võrreldavad ilmastikutingimused nagu külm, rahe, jää, vihm või pöud, mis tekitavad kahjusid põllumajanduses

rohetaaste (*green recovery*) – taastestrategia, milles pannakse rõhku keskkonnahoidlikele investeeringutele, mis aitavad kliimamuutustega võidelda ja tugevdavad samal ajal majandust

sotsiaalmajanduslik stsenaarium (*socio-economic scenario*) – kliimaststsenaarium, mis kirjeldab inimpopulatsiooni, sisemajandusliku kogutoodangu ja teiste asjakohaste sotsiaalmajanduslike näitajate tõenäolist muutumist ja arengut tulevikus

õiglane kliimavastutus (*climate equity*) – riikide ja kogukondade võrdne võimalus ja õigus arengule ja vaesuse kaotamisele, mis kätkeb proportsionaalset vastutust kliimamuutuste tekitamise, leevendamise ja nendega kohanemise ees

äärmuslik ilmanähtus (*extreme weather event*) – ilmanähtus, mille näitaja (temperatuur, sademed vm), on vaadeldud ajaloolise keskmisega võrreldes väga suur või väike

äärmuslik ilmastikunähtus (*extreme climate event*) – pikemat aega püsiv ilmanähtus, mille näitaja (temperatuur, sademed vm), on vaadeldud ajaloolise keskmisega võrreldes väga suur või väike

Magistritöös leitud üldkeele sõnad on järgmised:

kliimahooletus (*climate inaction*) – kliimameetmete puudumine

kliimakaos (*climate disruption*) – laiaulatuslike ja laastavate muutuste kogum maakera kliimas, mille Maa atmosfääri koostise muutmise kaudu otseselt või kaudselt põhjustab inimtegevus ning

mis ilmnevad lisaks kliima looduslikule varieerumisele võrreldavatel ajaperioodidel; mõjutab loodust ja inimühiskonda suurel määral

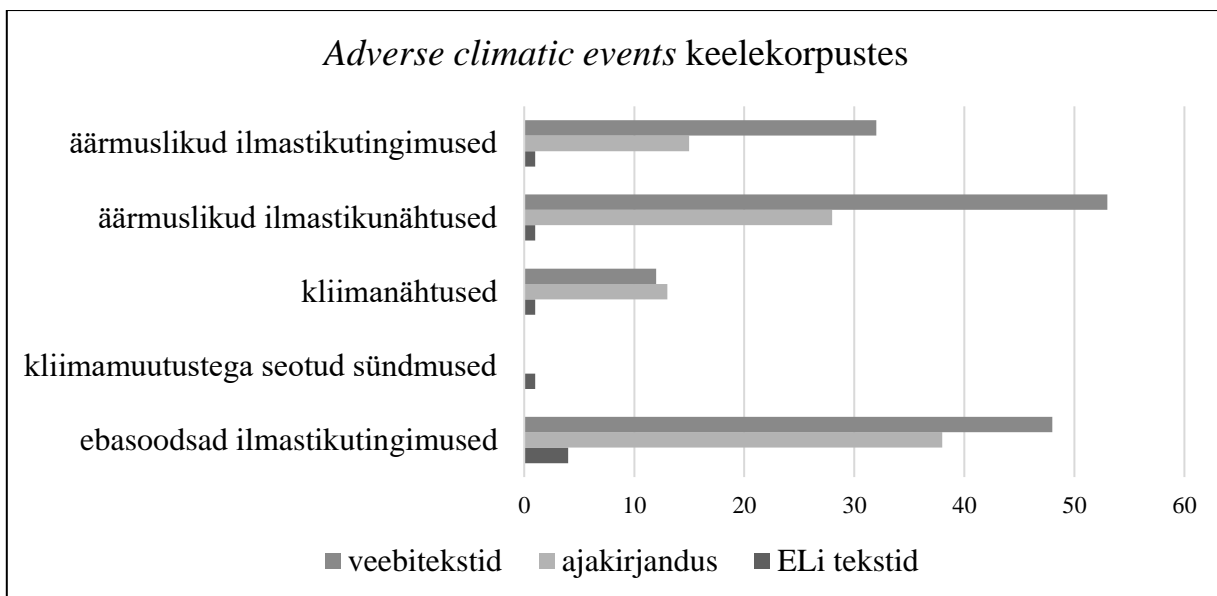
3.1. *Adverse climatic event ja climate extreme*

Tuginedes ELi Nõukogu määrusele (EÜ) nr 73/2009, on *adverse climatic event* eestikeelse vastega *ebasoodsad ilmastikutingimused* IATEs defineeritud kui „loodusõnnetusega võrreldavad ilmastikutingimused nagu külm, rahe, jää, vihm või põud“ (Euroopa Liidu Teataja 2013). Seda definitsiooni kasutati ka magistritöös. Ka rootsi ja taani keeles on definitsioon sama ja terminikuju sarnane, vastavalt *ogynnsamma väderförhållanden* (Europeiska unionens officiella tidning 2009) ja *ugunstige vejrforhold* (Den Europæiske Unions Tidende 2009), mõlemad otsetõlkes *ebasoodsad ilma(stiku)tingimused*¹⁵.

Kuigi termin *adverse climatic event* on ELi keelepruuki tulnud konkreetsest õigusaktist, on seda ELi keelekorpustes leiduvates tekstides eesti keelde tõlgitud viiel erineval moel (Joonis 6, Tabel 1). Eestikeelsetes korpustes on neist ajakirjanduses kõige sagedamini esinenud sõnapaar *ebasoodsad ilmastikutingimused*, veebitekstides aga *äärmuslikud ilmastikunähtused*. Ja kuigi EKÜs on *ebasoodsatel ilmastikutingimustel* võrdlemisi palju vasteid, varieerub nende kontekst klimatoloogias ja nahahooldusest kuni spordivõistlusteni, st seda ei ole tõenäoliselt alati kasutatud termini staatuses. Seevastu *äärmuslikud ilmastikutingimused* on alati kasutatud ilma või kliima kontekstis iseseisvalt, mitte iseloomustamaks nähtuste või olude mõju mingile tegevusele. *Kliimanähtuste* ette käis EKÜs samuti pea alati *äärmuslik* või *ekstreemne*.

---

¹⁵ Neis keeltes eristatakse vaid ilma ja kliimat, aga mitte ilmastikku.

Joonis 6. Termin *adverse climatic events* tõlkevasted ja esinemissagedus ELi keelekorpustes koos vastete esinemissagedusega Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X-teljel on terminivariantide esinemise arv.

29 küsitlusele vastanust pidas terminit selle definitsiooni järgi enda jaoks vajalikuks 69 protsenti. Mõistepõhiselt pakuti välja 43 erinevat terminivarianti (muutmata kujul): ekstreemne ilmanähtus, ekstreemsed ilmastikunähtused, ekstreemsed ilmastikuolud, ekstreemsed ilmastikuolud, ekstreemsed ilmingud, ekstreemsed loodusnähtused, ekstreemumid, eriilm, haige ilm, halb ilm, hirmuilm, hukuilm, hull ilm, hullilm, ilmakahju, ilmaraputus, ilmaraskused, ilmastiku anomaaliad, ilmatus, ilmaõnnetus, ilmaäärmus, inimtegevust, kahjustavad ilmaolud, kliimaintsident, kliimakatastroof, kliimariskid, kliimaohht, kliimasüsteemi muutused, koerailm, kurbilm, maru, maruilm, nuhtilm, pöörailm, rahmakas, rahmused, sõgeilm, süngik, turmilm, vääramatud jõud, äärmusilm (2x), äärmuslik ilm (2x), äärmuslikud ilmaolud, äärmuslikud ilmastikunähtused.

Nii küsitlustulemustest kui aruteludest joonistus välja selle definitsiooni nõrkus. Nii mõnigi osaleja märkas, et eesti keeles on juba kasutusel küsitluses mitu korda välja pakutud terminid *äärmuslikud ilmastikunähtused*, *äärmuslikud ilmastikuolud* või *äärmuslikud ilmastikutingimused* vastena ingliskeelsele terminile *extreme weather events*. Neid variante peeti loomulikuks ja küllaltki juurdunuks (seda toetab ka korpuste analüüs), tähendusvälja

adverse climatic event'i omast ei eristatud ega peetud vajalikuks neid ka eesti keeles eraldi nimetada.

Climate extreme'i alammõistet tähistav termin *extreme weather event* on IATEs vastega *ekstreemne ilmastikunähtus* IPCC allikatele tuginedes defineeritud kui „ilmastikunähtus, mis on konkreetses kohas või aastaajal ebatavaline“ (COM-ET 2021). IPCC enda definitsioon terminile *climate extreme* on täpsem ja võtab kokku ka alammõistete tähendusvälja: „olukord, mil ilma- või ilmastikumuutuja väärtus on vaadeldud väärtuste skaalal väga suur või väike. Ekstreemse ilma tunnused võivad absoluutses mõttes kohati erineda. Kui äärmuslik ilmanähtus (*extreme weather event*) püsib mõnda aega, näiteks terve aastaaja, võib selle liigitada äärmuslikuks ilmastikunähtuseks (*extreme climate event*)¹⁶, eriti juhul, kui selle ajaperioodi keskmine väärtus (nt kõrge temperatuur, põud, väga palju sademeid) on ka ise äärmuslik. Lihtsuse huvides nimetatakse nii äärmuslikke ilma- kui ilmastikusündmusi kokkuvõtva terminiga ilmastikuäärmusteks (*climate extreme*).“ (IPCC 2021b: 2222, 2229). *Extreme weather event* ja *extreme climate event* IPCC poolt eraldi defineeritud ei ole.

McPhillips jt (2018) leidsid 244 teadusartikli analüüsimisel, et ühtset arusaama, mis ühe ilmastikunähtuse äärmuslikuks muudab, sisuliselt ei olegi (*ibid.*). Täpne definitsioon toodi välja vähem kui pooltes artiklites, neist kõige levinumalt tunnistati ekstreemseks sündmus, mis jääb 99. protsentiili 100-aastasest keskmisest (*ibid.*). Sotsiaalteaduslikes uurimustes viidati definitsiooni puhul tihti ka ekstreemsete sündmuste tagajärgedele, loodusteaduslikes seda valdavalt ei tehtud (*ibid.*). Autorid soovivad definitsioonis siiski tagajärgedele mitte viidata, kuna see võib takistada ühiskondade jm üksuste kerksuse hindamist (*ibid.*). Samuti juhvivad autorid tähelepanu, et kuigi traditsioonilised hinnangud 100-aastase statistika põhjal on asjakohased, tuleks muutuvast kliimas senisest enam arvestada ekstreemsete nähtuse esinemise ennustamatusega ning seda ka insenertehnilistes otsustes arvesse võtta (*ibid.*) (vt ka peatükk 3.15).

Nagu eesti keeleski, eristatakse *extreme weather event*'i ja *extreme climate event*'i *adverse climatic events*'ist ka rootsi ja taani keeles samadel alustel (Den Europæiske Unions Tidende

---

¹⁶ Kuigi *climate* tõlgitakse eesti keelde üldjuhul *kliima*, tehakse eesti keeles erinevalt inglise keelest vahet ilmal, ilmastikul ja kliimal. Kui kliimat käsitletakse meil tavaliselt kui vähemalt 30 ilmade režiimi, on ilmastik ilmade režiim lühemas perioodis – kuus, aastaajas, aastates –, mistõttu on siin täpsem eestikeelne vaste *ilmastik*.

2009; Euroopa interaktiivne terminibaas 2021; Institute for Social and Environmental Transition 2020). *Adverse climatic event*'i definitsiooni kitsaskohad avalduvad samuti ühtmoodi: kuivõrd *adverse climatic events* on pärit põllumajandusaktist, viitab võrdlemisi kallutatud sõna *ebasoodne* tõenäoliselt asjaolule, et kõnealused ilmastikuolud on ebasoodsad just nimelt põllumajandustoimingute jaoks. Täpsemat skaalat – kust algab *ebasoodne* – määratletud ei ole.

Üksnes sõnastikumääratluse najalt, kus põllumajandust tegelikult ei käsitleta, ei olegi võimalik *adverse climatic event*'i *climate extreme*'ist ja selle kahest alamõisest eristada. Oma olemuselt ongi loodusõnnetustega võrreldavad sündmused äärmuslikud ning ka loodusõnnetusteni mitte küündivad kõrvalekalded normaalsest tihti (kuid mitte alati) ebasoodsad. Kohaliku kliima normi jäävate rahe- ja vihmasadude jm sündmustega ollakse ilmselt kohanenud, muidu ei saaks põllumajandus toimida. Siiski ei saa neid kahte terminit käsitleda sünonüümidenä: üks viitab õigusakti konteksti arvestades selgelt ühele valdkonnale ebasoodsatele tingimustele, millest tekkinud kahjust on võimalik saada rahalist kompensatsiooni (ehk on selgelt seotud tagajärgedega); teine aga neutraalsel moel teatud ilmastikunäitajate suhtele kindlas kliimas vaadeldud keskmistega (ei ole otseselt seotud tagajärgedega).

Definitsiooniga tuleks aga luua selge eristus *extreme weather events*'ist ning viidatagi konkreetsele põllumajandusaktile, mille järgi on võimalik ebasoodsatest ilmastikutingimustest põhjustatud kahjustele toetust saada. *Ebasoodsad ilmastikuolud* on terminina ära märgitud ka teehoolde terminibaasis, viitega mõjule liiklusele (Teehoolde terminibaas 2021). Seda arvestades võiks termin olla hoopis *põllumajandusele ebasoodsad ilmastikuolud* ja definitsioon „loodusõnnetusega võrreldavad ilmastikutingimused nagu külm, rahe, jää, vihm või põud, mis tekitavad kahjusid põllumajanduses“. Sel moel on võimalik seda terminit paremini eristada konkreetse õigusakti kõrval ka muudes tekstides.

Nähtuvalt korpusse analüüsist pole seda terminit siiski kuigi sagedasti vaja läinud ja arvestades selle väga kitsast kasutuskonteksti, pole otsest põhjust seda ära defineerida ka meteoroloogia- ja klimatoloogia terminibaasis. Küll aga on sealt puudu eestikeelne vaste terminile *extreme weather event* (sh *climate extreme* ja *extreme climate event*), mis on oma olemuselt ka tavakasutuses hulga vajalikum.

Üksi küsitlustulemustest ja aruteludest lähtuvalt võiks parimaks eestikeelseks vasteks *extreme weather event*'ile pidada *äärmuslikke ilmastikuolusid*. Ehkki aruteludes selgus, et mõned eelistasid selle termini puhul kasutada sõna *ekstreemne*, tajusid teised, et sellel sõnal võib mõnel juhul olla ka ebasoovitatav positiivne varjund – mõned inimesed otsivadki ekstreemsusi. Definitsiooni järgi on see varjund ka sõnal *äärmuslik*, kuid selle puhul sama probleemi ei tajutud. Samuti eelistati viimast seetõttu, et see on eesti keele omasõna.

Termini teise poole sõnaga oli variante rohkem. *Event*'ile viitavat otsetõkelist *sündmust* peeti eesti keeles valdavalt liialt positiivseks, lausa pidulikuks, sellele eelistati *olusid* või *tingimusi*. Küll aga tuleb selles kontekstis arvestada, et terminiga iseloomustatakse korraga konkreetset ajaperioodi ja valdavalt ka üht näitajat, mistõttu on *sündmus* sisutäpsem. Korpustes mitu korda läbi käinud *ilmastikunähtus* on EKI Ühendsõnastiku (2023) järgi „atmosfääris ilmnev nähtus, mis mõjutab ilma(stikku)“ (EKI Ühendsõnastik 2023 2023b), see on aga defineeritud valesti, tegemist on „nähtusega ilmastikus“.

Lühema vastena peeti sobivaks ka *ilmastiku-* või *ilmaäärmust*, vastupidiselt näiteks *äärmusilmale*, mille puuduseks pidas üks testrühma osaleja võimalikke hääldeprobleeme, kus sõna loetakse näiteks kui *äärmu silm*.

Lähtudes osalejate eelistustest, korpuste analüüsist, keelelistest kaalutlustest ja IPCC määratlustest, sobiks terminile *climate extreme* vasteks *ilmastikuäärmus*, *extreme weather event*'ile *äärmuslik ilmanähtus*, *extreme climate event*'ile aga *äärmuslik ilmastikunähtus*. Sõnastikus sobiks kasutada IATEs kasutatud definitsioonist ja IPCC definitsioonist lähtuvalt järgmist määratlust: „ilma- või ilmastikumuutuja (temperatuur, sademed jm) väärtuse oluline kõrvalekalle pikemaajalisest keskmisest. Kui äärmuslik ilmasündmus püsib mõnda aega, näiteks aastaaja vältel, võib selle liigitada äärmuslikuks ilmastikusündmuseks“.

3.2. Attribution

IPCC on *attribution*'i defineerinud kui „protsessi, milles hinnatakse mitme põhjusliku teguri suhtelist panust muutusesse või sündmusesse koos statistilise usaldusvahemikuga“ (IPCC 2022a). Sama mõistet väljendatakse inglise keeles veel terminitega *attribution science*, hindamise spetsiifikast lähtuvalt alammõisteid ka terminitega *climate change attribution*, *extreme event attribution*, *impact attribution*, *source attribution* jm (Burger, Horton, Wentz 2017). Kliimamuutuste konteksti illustreerimiseks ja arusaamise lihtsustamiseks kasutati magistritöös IPCC definitsiooni koos abistavate näidetega järgmiselt: „protsess, milles hinnatakse mitme põhjusliku teguri (näiteks inimtekkeliste kliimamuutuste) suhtelist panust muutusesse või sündmusesse (näiteks põud, üleujutus) koos statistilise usaldusvahemikuga (kui tõenäoline on, et selline põud tekkis kliimamuutuste pärast, mitte muul põhjusel)“. Sõnastikus peaks aga selguse huvides rahulduma esimese variandiga, ka seetõttu, et protsessiga saab hinnata spetsiifilisemalt veel näiteks kindlat tüüpi inimtegevuse panust (sh erinevate majandussektorite kasvuhoonegaaside heitkogused, aga ka maakasutuse muutused) globaalse keskmise temperatuuri tõusu jm (*ibid.*). Magistritöös otsitakse üldterminit, mitte terminit igale erinevale tegevuse tüübile.

Kuigi tegu on üsna kitsa valdkonna täppisteadusliku terminiga, käivad sellealased uuringud tihti läbi ajakirjandusest. Ettinger jt (2021) on rõhutanud ka nende uuringute potentsiaali kommunikatsioonitööriistana, sest tulemused tõmbavad hästi tähelepanu ning nende abil on edukalt võimalik selgitada kliimamuutuste avaldumist ja ellu kutsuda sisukaid arutelusid (*ibid.*) Autorid soovivad nii meedias kui muudes aruteludes kasutada lihtsat ja selget keelt ning vältida tehnilist ja akadeemilist slängi (*ibid.*). Seda arvestades võiks ka kõnealust mõistet tähistav termin olla tavainimesele arusaadav.

Ei keelekorpusetes ega terminibaasides ühelegi versioonile selle mõiste ja alammõistete terminitest vasteid ei leidunud.

Seda mõistet eesti keeles väljendada pidas enda jaoks vajalikuks 63,7 protsenti vastanutest, 30 vastajat pakkusid välja 37 erinevat eestikeelset terminivarianti: (looduslikud) häiringud, hävieritus, ilmanähtuse kaasabi, inimtekkeline kliimamuutus, inimtekkelise kliimariski hindamine, kadueritus, kauba peale, keskkonnamõju hindamine, kliimakompott,

kliimamuutuse hulgiseigatuvastus, kliimamuutuspotentsiaal, kliimamuutuste mõjude hindamine, kliimamuutuste omistamine (inimtegevusele), kliimamuutuste põhjuste analüüs, kliimamõju analüüs, kliimariskide hindamine, kliimaseos, kliimatakseerimine, kliimategur, kliimatekkelisuse hindamine, kliimavastutusanalüüs, korrelatsioonanalüüs, lisategur, mitmur, panus ilmastikunähtusesse, panustegur, plusstegur, põhjuslikkuse hindamine, põhjuslikkuse statistiline analüüs, põhjuslikkustamine, rosolje, suhteline roll, tundlikkusuuring, tõrvatilk mis rikub mee, täiendav mõju, ökoloogiline mõjukaal, üks paras puder.

Paistab, et vähemalt üks osaleja on ära tundnud ingliskeelse termini ja tõenäoliselt sellest lähtuvalt ka otse tõlkinud vaste *kliimamuutuste omistamine (inimtegevusele)*. Sisu väljendavad iseenesest hästi ka *põhjuslikkustamine*, *kliimamõju analüüs* ja *kliimavastutusanalüüs*, samas on ka pakutud termineid, mille taga olevad mõisted väljendavad hoopis midagi muud, nagu näiteks *korrelatsioonianalüüs* ja *keskkonnamõju hindamine*.

Testrühma aruteludes toodi võrdlusena välja, et *attribution*'i vastena on küberturbe valdkonnas kasutusel *omistamine* ja *atributeerimine*, kuid kuna valdav suhtlus selles sektoris käib inglise keeles, kasutavad eestlased seal ka omavahel pigem ingliskeelset tsitaatsõna. Otsetõlkelist *omistamist* eelistas kliima kontekstis nii küsitluses kui aruteludes üks osaleja selle lühiduse tõttu, märkides, et seda sobib kasutada näiteks sõnaühendis *äärmusnähtuste omistamine kliimamuutustele*. Teine, kellel kõnealust mõistet tihti vaja väljendada on, tunnistas, et on parema variandi puudumisel *omistamist* kasutanudki, kuid ei pidanud seda eriti arusaadavaks. Valdav enamus seda heaks vasteks ei pidanud, üks tajus, et sellel sõnal on eesti keeles ka teatav negatiivne varjund, kuid selles kontekstis peaks püüdlema pigem neutraalsuse poole. Siiski võib seda pidada suhteliselt universaalseks vasteks: kuna selle tegevusega hinnatakse väga erinevaid nähtusi ja mõjusid, peakski universaalsuse poole püüdlema.

Mitu osalejat pidasid vajalikuks, et terminiga väljendataks mingil moel põhjuslikkust, vastutust või panust, sest see võiks mõiste sisu näiteks *omistamisest* paremini avada. Samuti leiti, et sisu selgitamiseks võiks *omistamise* asemel terminis sees olla sõna nagu *hindamine*, *määramine*, *analüüs*, *eritus*, *tuvastus* või *seostamine*. Mõned eelistasid *hindamist*, sest tajusid seda *määramisest* leebemana. Teised, kes soovisid väljendada täpsust ja täppisteaduslikkust, eelistasid pigem *määramist*.

Aruteludes jäid sõelale kaks varianti: *kliimaseose hindamine* ja *kliimavastutusanalüüs*, millest kumbagi tegelikult ideaalseks pidada ei saa. Seda suuresti põhjusel, et kui paljudes kliimamuutuste ja -poliitikaga seotud terminites väljendab sõnaosa *kliima* peaasjalikult kliimamuutusi ja see segadust ei tekita, siis siin on selle nüansi eristamine olulisem. Arvestades asjaolu, et kliima niikuinii „vastutab“ ilma- ja ilmastikunähtuste tekkimise eest muutustest olenemata, võivad need mõjuda võrdlemisi tühjade terminitena. Üks osalejatest möönis, et *kliimamuutusvastutusanalüüs* võiks sellisel kujul kasutust leida näiteks ametlikes dokumentides, kuid lüheneks loomulikus keelekasutuses tõenäoliselt ikkagi *kliimavastutusanalüüsiks*.

Kui *kliimaseose hindamise* ja *kliimavastutusanalüüsi* juures piirdudagi esimeses sõnaosas vaid *kliima*, mitte *kliimamuutustega*, tuleks tähenduse täielikuks mõistmiseks rõhuda kontekstile. Siin paremat alternatiivi ei leidu: *omistamise* mõistmiseks on kontekst tõenäoliselt vajalikumgi. Tähendustühjuse minimeerimise huvides võib parimaks vasteks pidada *kliimaseose hindamist*, sest see on *vastutusanalüüsist* hulga leebem ja veidi üldisem. Samas võib näiteks ajakirjandus- ja populaarteaduslikumates tekstides rahulduda ka tegevuse lahti selgitamisega ning vastavalt vajadusele kasutada erinevaid vorme. Siiski ei ole need vasted kuigi universaalsed: sellel tasandil on võrdne konkurent *omistamisele* vaid *põhjuslikkuse hindamine*, sest seda sobib kasutada väga erinevatel juhtudel, samuti on see *omistamisest* neutraalsem. Seetõttu võibki *põhjuslikkuse hindamist* pidada parimaks vasteks.

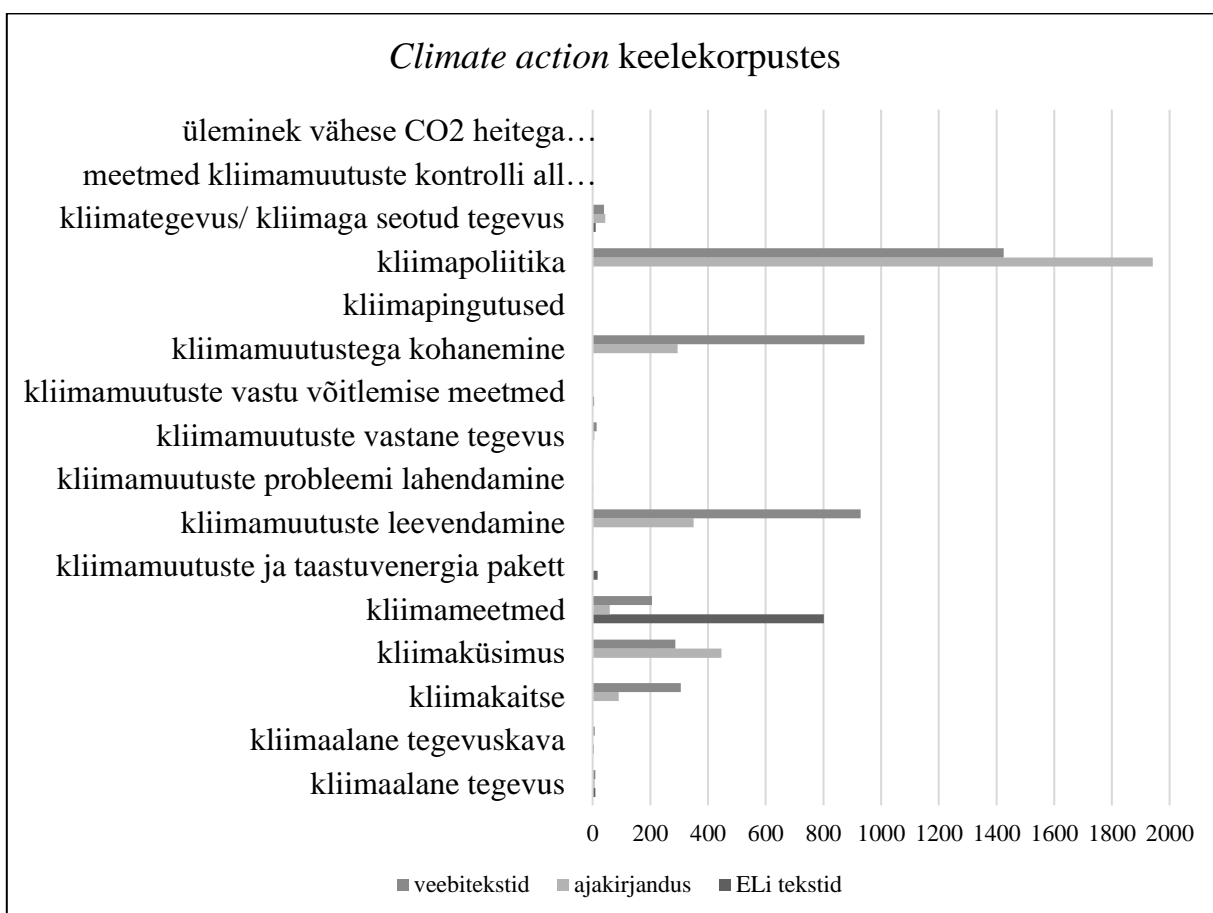
3.3. *Climate (in)action*

Ingliseelse termini tõlkekohmakusele on tähelepanu juhtinud kliimaaktivistid (Rumm 2021), eravestlustes on seda kinnitanud ka ajakirjanikud ja teadlased. Euroopa Liidu õigusaktide andmebaasis EUR-Lex (2020) on *climate action*'i definitsiooniks andnud „jõupingutused, millega võideldakse kliimamuutuste ja nende mõju vastu“, sama definitsiooni kasutatakse ka IATE-s (*ibid.*). Sõnapaar *climate action* käib läbi ka mitmest terminist, kuid seda ei tõlgita sugugi mitte alati samamoodi *kliimameetmeteks*: *climate action champion* on näiteks

kliimakaitse, climate action mainstreaming aga *kliimaküsimuste peavoolustamine*. (Euroopa interaktiivne terminibaas 2023a). Taani keeles on vastetena kasutusel *klimaindsats* (kliimapingutused), *klimatiltag* (kliimatoimingud), *klimaforanstaltning* (kliimameetmed), rootsi keeles *klimatåtgärd* (kliimategevused) (*ibid.*).

ELi keelekorpustes leidis küll 16 erinevat tõlkevastet, kuid selgelt joonistus esile *kliimameetmete* juurdumus (Joonis 7, Tabel 2).

Joonis 7. Ingliskeelse termini *climate action* eesti tõlkevastet ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X-teljel on terminivariantide esinemise arv.

Kõiki vasteid otsiti ka EKÜst, kus nähtus, et terminid nagu *kliimapoliitika*, *kliimamuutustega kohanemine* ja *kliimamuutuste leevendamine* on kasutuses sagedamini kui *kliimameetmed*, kuid

nende puhul ei või kindel olla, kas viidatakse konkreetselt *climate action*'ile. Nimelt on *kliimapoliitika* terminina palju laiemat tähendusväljaga, teised kaks aga spetsiifilisemad ning neid võiks käsitleda *kliimameetmete* alamõistetena. *Kliimameetmete* selget juurdumust arvestades otsustati sellele magistritöös hea termini omadustest lähtuvalt – kui miski on juba juurdunud, ei ole sinna kõrvale uut terminit vaja – rohkem mitte tegeleda. Oma senisel kujul sobib see ka meteoroloogia- ja klimatoloogia terminibaasi kandmiseks.

Siiski kerkis aruteludes juhuslikult esile sobiv vaste *climate inaction*'ile, mida küll terminina kusagil defineeritud pole, kuid mis on välisajakirjanduses siiski kasutusel viitena *climate action*'i puudumisele (Winter, Kiehl 2020; Marks 2022). Ka seda on enda jaoks vajalikuks pidanud aktivistid (Rumm 2021). Küsitluses algselt *maladaptation*'i vasteks pakutud *kliimahooletus* väljendas aruteludes osalenute hinnangul selgelt millegi tegematajätmist, samas kui *maladaptation*'i taga olev mõiste kätkeb endas mingi tegevuse ebaõnnestumist. *Climate inaction*'it kui hinnangulist üldkeele sõnaühendit pole aga põhjust terminibaasi kanda.

3.4. *Climate disruption*

Kliima muutumine on eelkõige füüsikaline nähtus, mis avaldab märkimisväärset mõju loodusele ja seeläbi ka inimühiskonnale. Siiski kirjeldatakse terminiga *kliimamuutus(ed)* peaaesjalikult just selle nähtuse füüsikalist poolt. Mida usaldusväärsemalt on tõestatud kliimamuutuste olemasolu ja mida ilmsemaks on saanud selle mitmetahulised mõjud, seda enam on selle nähtuse iseloomustamiseks, ka sotsiaalset poolt arvesse võttes, hakatud kasutama erinevaid sõnu. Nendeks sõnadeks on mh kliimakriis (*climate crisis*), kliimahädaolukord (*climate emergency*), kliimamurrang (*climate upheaval*) prantsuse keeles ka *derangement climatique* (kliima tasakaalutus) (Akil, Hussein, Zein 2018; Ripple jt 2017), ukraina keeles *надзвичайна кліматична ситуація* (erakorraline kliimaolukord) (Kramar, Levko 2023). Seda küll peaaesjalikult avalikus diskussioonis ja ajakirjanduses, vähemal määral ka teaduskirjanduses.

Ingliskeelses meedias ja teaduskirjanduses on hiljuti esile kerkinud ka termin *climate disruption* (kliimakatkestus, -häiring) (Weiss 2022: 24–46; Fox News 2015), seda osalt USA Valge Maja

teadusnõuniku õhtusel, peaaesjalikult põhjendusega, et ingliskeelne *change* mõjub liialt leebelt ning ei väljenda ohtu inimkonna baasvajadustele (Fox News 2015; Woodward 2019). Samuti on seda oma sõnavõttudes kasutanud ÜRO peasekretär Antonio Guterres (ÜRO 2022). Otsimootoris Google Scholar leidub päringule „climate disruption“ ilma ajalise filtrita 9350 vastet, viimase 10 aasta tulemusi otsides on vasteid 7240.

Cameron, Mearns ja McGrath (2015) kirjutavad oma Kanadas Nunavutis tehtud uuringust lähtuvalt, et hinnanguliselt 42 000 kõnelejaga inuktituti keeles (inuiti keele dialekt) väljendavad kliimapoliitika ühed keskseimad terminid *climate change* (kliimamuutused), *resilience* (kerksus) ja *adaptation* (kohanemine) midagi olemuslikult teistsugust, kui inglise keeles (*ibid.*). Inuktitutikeelne vaste kliimamuutustele kannab autorite hinnangul endas assotsiatsiooni puhtbiofüüsikalisest nähtusest, mille üle inimesel kontrolli ei ole (*ibid.*). Cameron, Mearns ja McGrath (2015) on seisukohal, et kliimamuutuste tõlkimine seal kontekstis on sügavalt poliitiline, isegi kui see pole sihilik (*ibid.*). Eriti kontekstis (Arktika kliimapoliitikas), kus on võetud seisukoht, et kliimamuutused on vältimatud ja seetõttu on poliitiline fookus suunatud varasema leevendamise asemel kohanemisele (*ibid.*). Niisugune seisukoht võrdluses inglise keelega on huvitav, sest ka inglise keeles (ega ka eesti keeles) ei väljenda termin *climate change* selles sisalduvate sõnadega ise kuidagi muutuse välditavust. Siiski haakub leid mitmel pool väljendatud sooviga, kasvõi kasutades sõnapaari *climate disruption*, väljendada jõulisemalt kliimamuutuste laialdast ja mitmetahulist mõju.

IPCC määratluses (IPCC 2021b: 2222) ning meie terminibaasides leiduval (EMS toimkond 2022) on definitsioonis samuti fookus biofüüsikalisel. Need arvestavad asjaoluga, et kliima on ka planeedi ajaloos varem muutunud ega kirjelda spetsiifiliselt praegu aset leidvat muutust; seda tehakse aga ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioonis (ÜRO 1992). Seda aga vaid dokumendi kontekstis. Mujal viidatakse kliimamuutuste inimtekkelisusele ja mõjuvõimu rõhutamiseks täiendiga *anthropogenic* (inimtekkeline).

Kuivõrd *climate disruption* terminibaasides ega ka rahvusvaheliselt autoriteetsete organisatsioonide poolt terminina defineeritud pole, kasutati magistritöös *kliimamuutuste* definitsioonist lähtuvalt ja eelnevalt viidatud kirjandusest lähtuvalt järgmist definitsiooni: „laiaulatuslikud ja laastavad muutused maakera kliimas, mille Maa atmosfääri koostise muutmise kaudu otseselt või kaudselt põhjustab inimtegevus ning mis ilmnevad lisaks kliima

looduslikule varieerumisele võrreldavatel ajaperioodidel; mõjutab loodust ja inimühiskonda suurel määral“. Küll aga otsustati magistritöös seda mõistet käsitleda mitte terminit, vaid üldkeele vastet vajavana.

ELi korpustest nähtus, et *climate disruption* on seni eesti keelde tõlgitud kas kujul *kliimamuutus* või *kliimamuutused* (Tabel 3). Neid vasteid EKÜst ei otsitud, sest vaid sagedusanalüüs väga laialt kasutatava termini kohta ei anna kasulikku infot konteksti kohta – millist kliimamuutust täpselt silmas peetakse ning millises värvingus seda väljendada püütakse. Rootsi keeles oli ELi korpustes *climate disruption* tõlgitud kui *klimatstörningar* (kliimahäired), taani keelde kui *klimaforstyrrelser* (samuti kliimahäired). IATEs oli märke vaid rootsi keeles kahe alternatiiviga: *klimatstörningar* ja *klimatrubbingar* (kliimahõõrdumine).

Küsitluses märkis 24 vastajast 95,8 protsenti, et peavad mõiste eestikeelset väljendamist enda jaoks vajalikuks. Kokku pakuti 22 erinevat vastet: industriaalhukatus, inimkliimakriis, inimsaaste, inimtegevusega kaasnev täiendav mõju kliimale, inimtegevusest põhjustatud kliimamuutus, inimtekkeline kliimahäving, inimtekkeline kliimamuutus (2x), inimtekkeline kliimanihe, kliima inimkakk, kliimahooletus, kliimakahjustused, kliimakaos, kliimakatastroof (3x), kliimakriis (2x), kliimakuumenemine, kliimamuudatus, kliimamuutus(ed) (4x), kliimuk, kultuurkliima, majanduskasvaja, noofaktor, täiendav kliimapauk.

Üks osalejatest arvas arutelus, et *climate disruption*'i eristamine *climate change*'ist võibolla vajalik polekski. „Minu meelest kliimamuutused on negatiivse tooniga sõna, enamik saavad aru, et see on midagi kahjulikku või halba. Kas meil on vaja seda võimendada? Sest inglise keeles ongi sõnad sageli rohkem võimendatud kui meil. Tõlgete mõjul on meilgi neid kasutusele tulnud, aga algselt oleme eestlastena siiski vähem emotsionaalsed,“ põhjendas osaleja. Teine, kes küll eristamist vajalikuks pidas, möönis siiski, et mida rohkem me „kliimasõnu“ kasutame, seda raskem võib olla lõpuks aru saada, millest me tegelikult räägime. Siiski on vaja tõlgetes edasi anda eristavat varjundit, eriti juhtudel, kui kasutatakse paralleelselt nii terminit *climate change* kui alternatiivi *climate disruption*, mis mh on ette tulnud Gaia Vince'i populaarteaduslikus raamatus „Nomaadide sajand“ (Vince 2022).

Peamine nüanss, mis *climate disruption*'it *climate change*'ist eristab, on esimese fookus inimestel ja ühiskonnal. Just seda pidasid paljud vajalikuks ka eestikeelse vastega väljendada, sest vastasel juhul kaotaks uue sõna kasutusse võtmine oma mõtte – *kliimamuutusi* tajuti siiski

moel, et see jätab ka võimaluse, et äkki pole inimesed üldse seotud, nagu on väljendatud ka kirjanduses.

Mõned osalejad olid märganud, et sõnavalik, millega me kliimamuutustest räägime, on tähistanud justkui ajastut. „Kliimasoojenemise ajal räägiti rohkem nagu tõenäosustest, ei võetud väga tõsiselt. Kliimamuutus tuli siis, kui seda hakati reaalsete nähtustega siduma ja kinnitati, et see on inimtekkeline,“ selgitas osaleja. Nüüd algab uus ajastu.

Märkimisväärne hulk osalejaid pidas *kliimakriisi* kehvaks vasteks, sest viimase aja kriiside kontekstis tajutakse seda ületarvitatuna. „Me ütleme iga asja kohta kriis, see võibolla ei kõneta enam,“ märkis üks. Kuid leidis ka pooldajaid, kelle hinnangul peegeldab *kriis* väga hästi sotsiaalset protsessi ja seega viitab just nimelt inimestele, samuti tajusid nad, et see hõlmab küll näiteks poliitilisi kaklusi ja usaldamatust, aga samas ei anna signaali, justkui ei saaks sellest enam välja tulla. *Kaost* nähti tugevamalt lõplikkust ja lootusetust väljendavana, samuti *katastroofi*. Nii selle kui teiste terminite üle arutades toodi korduvalt välja, et ühelt poolt soovivad kliimamuutuste pärast muret tundvad inimesed küll probleemi tõsidust rõhutada, teisalt ei tohiks sellega aga ka üle piiri minna, et motivatsioon tegutseda siiski alles jääks.

Valdavat eelistust välja ei kujunenud, sest arvamusi oli väga erinevaid, kuid mitu osalejat eelistasid siiski *kliimakaost*, märkides võrdluses *katastroofi* kehvaks küljeks asjaolu, et see paistab ühekordse sündmusena, *kaos* aga vältab pikemat aega. Märgiti, et kaos on lühike ja „küllalt eestikeelne“.

Arutelust kerkis esile ka hea metafoor globaalse soojenemise mõjude kirjeldamiseks: *kliimapalavik*. „Kliimapalavik oleks ka hea edasiarendus soojenemisest – kaks kraadi soojenemist eriti palju ei tundu, samamoodi inimkeha ja palaviku puhul, kaks kraadi poleks justkui midagi. Aga on selge, et palavik tähendab mitmesuguseid mõjusid, vahel ennustamatuid,“ kirjeldas idee autor. Selle kasutamist peeti sobilikuks siiski vaid koos seletava kontekstiga ja mitte otsese vastena *climate disruption*'ile, kuivõrd *kliimapalavik* võib mõjuda ka millenagi, mis on mõnel inimesel – näiteks kliimaaktivistil. Sellises kontekstis mõjuks see aga alavääristavana.

3.5. *Climate equity ja climate justice*

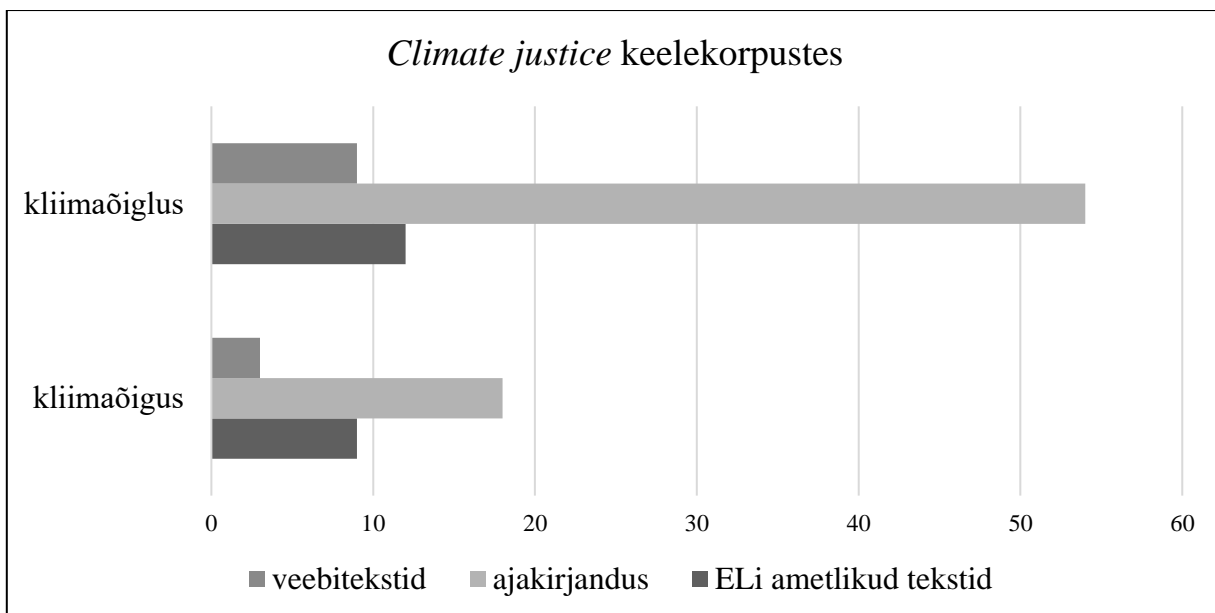
Termineid *climate justice* ja (*climate*) *equity* kasutatakse nii Pariisi leppes kui sellest lähtuvates dokumentides, *equity principle* käib läbi ka ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioonist ja ÜRO säästva arengu eesmärkidest, kuid nende terminite taga peituvate mõistete määratlused pole dokumentides üheselt selged (Will, Manger-Nestler 2021).

Korpuste analüüsist selgub, et peaausjalikult just nendest rahvusvahelistest lepetest lähtuvalt on ka eesti keeles tekkinud vajadus neid mõisteid kliimapoliitika kontekstis kuidagi nimetama hakata, probleemile on viidanud ka Eesti kliimaaktivistid (Rumm 2021). Küsitluses pidas *climate justice*’i eestikeelset vastet endale vajalikuks 60 protsenti 30 vastajast. Eestikeelset vastet *climate equity*’le pidas enda jaoks vajalikuks 56,7 protsenti 30 vastajast.

IATEs on nii inglise, eesti, rootsi kui taani keeles defineeritud Euroopa Liidu Nõukogu (2018) materjalidele tuginedes vaid *climate justice*. Eesti keeles on määratlus sõnastatud kui „kontseptsioon, mille alusel käsitatakse globaalset soojenemist eetilise ja poliitilise küsimusena ning analüüsitakse, kuidas on globaalse soojenemise põhjused ja mõjud seotud õigluse, eelkõige keskkonna- ja sotsiaalse õiglusega“ (Council-ET 2018).

IPCC kuuenda hindamisperioodi raporti sõnastikus on *climate justice* defineeritud 2018. aasta ÜRO kliimakonverentsi Talanoa dialoogile esitatud Iirimaa mittetulundusühingu aruande (Mary Robinson Foundation, 2018) põhjal täpsemalt kui „arengut ja inimõigusi ühendav õiglus inimkeskse lähenemise saavutamiseks kliimaküsimuse lahendamisel, tagades kõige haavatavamate inimeste õiguste kaitse ning jagades kliimamuutuste ja selle mõjudega seotud koormat ja hüvesid õiglaselt (*equitably*) ja võrdselt (*fairly*)“. (IPCC 2022b: 2913). Magistritöös kasutati testrühma aruteludes IATE definitsiooni, sest see on oma olemasoluga terminibaasis juba eesti keeleruumis kinnitatud ning IPCC definitsioon kannab endas täpsustava loomuga sama mõtet.

IATE-s on *climate justice*’i vastena eestikeelseks terminiks märgitud *kliimaõiglus*, Euroopa Liidu paralleeltekstide korpustest nähtub, et *climate justice* on *kliimaõigluseks* tõlgitud 12 korda, *kliimaõiguseks* aga üheksa korda (Joonis 8, Tabel 4).

Joonis 8. Inglisekeelse termini *climate justice* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X teljel on esinemise arv.

Eesti Keele Instituudi 2021. aasta ühendkorpuses leidub *kliimaõiglusele* ajakirjandustekstides 54 ja veebitekstides üheksa vastet. *Kliimaõiglust* on ajakirjandustekstides kasutatud 18 korda, veebitekstides kolm. Ühekeelsest korpusest pole aga võimalik tuvastada, kas mõeldud on *climate justice*'it, *equity*'t või midagi muud.

Rootsi- ja taanikeelsed definitsioonid IATE-s tuginevad samale allikale, mis eestikeelne, rootsi keeles kasutatakse terminina *klimaretfærdighed*, taani keeles *klimaträttvisa*. Mõlemat võib eesti keelde tõlkida kui kliimaõiglust. *Equity* üldise õigusterminina (mitte spetsiifiliselt kliimapoliitika kontekstis) on taani, rootsi ja eesti keelde tõlgitud samuti vastavalt *retfærdighed*'i, *rättvisa* ja *õigusena*.

Will ja Manger-Nestler (2021), kes on oma uurimistöös käsitlenud *climate justice*'i ja *equity* võimalikke definitsioone ja õiguslikke tõlgendamisvõimalusi eelmainitud rahvusvahelistes lepetes, märgivad, et terminit *equity* mainitakse Pariisi leppes *justice*'ist kordades rohkem (*ibid.*). Pariisi leppe eestikeelses versioonis (Riigikogu 2016) kasutatakse *climate justice*'i tõlkena kliimaõiglust, kohtades, kus inglise keeles kõneldakse *equity*st, kasutatakse eesti keeles *võrdset kohtlemist*. See näitab, et neid kahte mõistet siiski mingil määral eristatakse (*ibid.*).

Analüüsinud Pariisi lepet selle erinevates ametlikes keeltes (inglise, araabia, prantsuse, hiina, hispaania ja vene) leidsid Will ja Manger-Nestler (Will, Manger-Nestler 2021) et *justice*'it ja *equity*'it igas keeles ei tingimata eristata, lisaks kasutatakse leppe eesmärkide täitmise reeglistikus veel terminit *fairness*, mis teise kahega samuti mõnes keeles ühtlustub. Ainus keel, kus kõiki kolme terminit inglise keelele sarnaselt eristatakse, on araabia keel (*ibid.*). Hiina ja prantsuse keeles on eraldi terminid *justice*'ile, *equity*'t ja *fair*'i nimetatakse aga ühtemoodi (*ibid.*). Hispaania keeles nimetatakse aga ühtemoodi *justice*'it ja *fair*'i, eristatakse *equity*'t. Vene keelde on kõik kolm tõlgitud ühtemoodi (*ibid.*). Siiski märgivad autorid, et sõnalise eristuse puudumine ei pruugi veel tähendada, et kohalikus keele- ja õigusruumis puudub ka kontseptuaalne eristus.

Õigusteadlastest autorid järelavad tekstianalüüsi põhjal, et kuivõrd neid põhimõtteid pole kõnealustes dokumentides otseselt defineeritud, jääb nende interpreteerimine ja eristamine sisuliselt lugeja ja kasutaja enda kanda (*ibid.*). Õigluse põhimõtet rahvusvahelises kliimapoliitikas uurinud Okereke (2018) käsitleb neid kahte sünonüümidenä, kuid märgib, et tegu pole siiski üks-üheselt sama mõistega (*ibid.*).

Küll aga on IPCC kuuenda hindamisperioodi aruandes defineerinud nii *distributive equity*, *gender equity*, *inter-generational equity* ja *equity*. Viimane on määratletud kui „õigluse ja erapooletuse põhimõte, mis on aluseks kliimamuutuste mõjudega tegelemisele, sealhulgas kulude ja hüvede võimalikult võrdse jaotamisega ühiskonnas. Sageli seostatakse seda võrdsuse (*equality*) ja õigluse (*fairness and justice*) põhimõtetega ning rakendatakse seoses kliimamuutuste ja selle mõjude eest vastutamisega ühiskonna, generatsioonide, sugude ja protsesside eest vastutajate tasandil“ (IPCC 2022a: 2908). Teisi kolme käsitleb IPCC *equity* alamõistetena (*ibid.*).

IPCC definitsioonidest lähtuvalt võib *justice*'it pidada üldisemaks põhimõtteks poliitikakujundamisel, *equity*'t aga konkreetseks lähtekohaks poliitike rakendamisel, mistõttu otsustati käesolevas magistritöös neid kahte mõistet ka eraldi käsitleda. *Climate equity* defineeriti magistritöö tarbeks Pariisi leppe konteksti ja IPCC definitsiooni põhjal kui „riikide ja kogukondade võrdne võimalus ja õigus arengule ja vaesuse kaotamisele, mis kätkeb proportsionaalset vastutust kliimamuutuste tekitamise, leevendamise ja nendega kohanemise eest“.

Eestikeelseks vasteks terminile *climate justice* pakkusid 30 vastajat kokku 24 erinevat vastet: eetika kliimamuutuste kontekstis, eetiline ümberjagamine, ilmastuõigus, jagamispoliitika, keskkonnaeetika, kliimadilemma, kliimaetika (2x), kliimapoliitika (2x), kliimaseadus, kliimavastutus, kliimavõrdsus, kliimaõigus (15x), kuumakliimavastutus, kuumenemiseetika, Suur Peeter ja Väike Peeter, tulevikuõigus, õiglane kliimavastutus, õiglane kollaps, ökofeminism, ökopoliitika, ökovendlus, ökovõrdsus, ökoõigus, övelus.

Aruteludes peeti ühehäälselt parimaks vasteks ka tekstides juba mõnevõrra juurdunud ja IATEs defineeritud *kliimaõiglust*, rõhutati selle lihtsust, lühidust, iseseletuvust ja ka asjaolu, et seda on võimalik tõlkes mõlemat pidi hästi ära tunda.

Climate equity eestikeelseks vasteks pakkus 30 vastajat kokku 30 eri varianti: kliimakihl, arenguvõrdsus, heaoluvõrdsus, ilmaime, ilmastuõigus, järelareng, jätkusuutlik areng, kestlik areng, kliimaareng, kliimademokraatia, kliimaintressid, kliimakihhel, kliimakoosmeel, kliimamuutuste võrdõiguslikus, kliimasolidaarsus, kliimastrateegia, kliimavastutus (2x), kliimavõlg, kliimavõrdsus (4x), kliimaõigus (2x), kliimaõigus ja vastutus, kohane ökovastutus, proportsionaalsus(põhimõte), reostamise ja ammendamise vekslid, sotsiaalne võrdsus kliimamuutuste levendamisel ja mõjudega kohanemisel, säästva arengu eesmärgid, tasaareng (3x), tulevikuvõrdsus, õiglane areng, õiglane keskkonnastatus, õiglane kliimavastutus, õiglane üleminek (2x), õiglane keskkonnastatus, õiglane kliimavastutus, õiglane üleminek (2x).

Valdav osa testrühma liikmetest pidas nende kahe mõiste eristamist eesti keeles vajalikuks, vaid üks tajus nende tähendusvälja kattuvana. Kõige rohkem pakuti *climate equity* vasteks *kliimavõrdsust*, mis haakub ka Pariisi leppe eestikeelse tõlkega, kuid mõned arvasid, et see on kohane hoopis välistada: „Võrdsus kindlasti ei sobi, sest kõigil ei pea mitte olema ühtemoodi, vaid eesmärk on, et keegi ei kannataks.“ ja „*Equity* pole mitte võrdsus, vaid võrdväarsus. /—/ Meil pole pimedale mõtet anda ratastooli ja jalutule prille. Pole midagi ebaõiglasemat kui võrdne kohtlemine, sest tulemus peab olema õiglane. *Equity* ongi just see võrdväarsus – me kasutame erinevaid meetmeid, et see oleks kokkuvõttes õiglane.“.

EKI 2023. aasta ühendsõnastikus on selgitatakse *võrdsust* kahte moodi, esmalt kui „määra, suuruse, astme vm (arvulise) näitaja poolest ühesugune, sama (arvulise) väärtusega“ ja teise tähendusena „seisundi, õiguste, võimaluste vm omaduste poolest samaväärne, kõrvutatav või

võrreldav“ (EKI Ühendsõnastik 2023 2023c). *Climate equity* definitsioonist lähtuvalt on siin tegemist just võimaluste ja õiguste võrdsusega, kuid aruteludes selgus, et mõned inimesed tajuvad eestikeelset *võrdsust* eelkõige esimese definitsiooni järgi. Tõenäoliselt mängis *võrdsuse* välistamisel *climate equity* vaste juures rolli ka asjaolu, et lähtuti kliimamuutuste mõjude suhtes kehvas seisukorras riikide ja inimrühmade praegusest olukorrast. Määratlus eeldab aga, et lähtepunkt võetakse lõpptulemusest, milleks on healolvõrdsus muutunud ja muutuva kliimaga maailmas ning mille saavutamise protsessi käigus ei ole riigid kohustatud panustama mitte võrdselt, vaid vastavalt oma võimalustele ja vastutusele kliimamuutuste tekitamises.

Alternatiivina toodi välja veel *kliimasolidaarsus* ehk *kliimakaasmeel* või *kliimakaasmeelsus*, samas peeti seda *kliimavõrdsusest* vähem selgeks ning juhiti tähelepanu, et solidaarne saab selles kontekstis olla vaid tugevam nõrgemaga. Lisaks pakkusid mitu osalejat vasteks *kliimavastutust*, erisusi arvestavalt ka *kohane kliimavastutus*, *õiglane kliimavastutus*, *taastav kliimavastutus* ja *eristav kliimavastutus* ning ka sarnane *õiglane kliimakohtlemine*.

Üksmeelt selle termini osas ei olnud ning kuigi *võrdsus* oli kõige populaarsem variant ning on kasutusel ka Pariisi leppe eestikeelses tõlkes, tasub argumendiga, et mõned inimesed tajuvad seda teisiti – protsessist, mitte tulemusest lähtudes – arvestada ka juhul, kui sõnastikku vaadates kõik õige paistab. *Equity* näol on tegemist väga tundlikku teemat käsitleva mõistega ning on oluline, et see ei looks lisapingeid ning ei suunaks tajutavat tähendust vastupidiseks, mida *võrdsus* antud kontekstis luua võib. Samuti pole tegu eesti keeles kuigivõrd juurdunud terminiga, mistõttu on võimalus seda veel tulemuslikult ümber kujundada. Mõiste määratlust arvestades võib parimaks vasteks pidada *õiglast kliimavastutust*.

3.6. *Climate reparations (loss and damage funding)*

Loss and damage’i ehk kliimamuutuste tagajärgedest tingitud kahju ja kahjustuste kontseptsioon hakkas arenema 1991. aastal Väikesaarte Liidu (AOSIS) algatusel ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni (ÜRO 1992) aruteludes ja teema on saatnud kõiki osapoolte konverentse, kuid konventsiooni ametlikku dokumentatsiooni jõudis see (üldsõnaliselt) alles konventsiooni

13. osapoolte konverentsil, millega algas ka kliimamuutuste mõjudele enimhaavatavate riikide riskide hindamine (Boyd jt 2021). 2015. aastal sätestati Pariisi leppe Artikkel 8-ga, et kliimamuutuste tagajärgedest tingitud kahjude ja kahjustustega tegelemine hakkab käima Varssavi rahvusvahelise mehhanismi järgi (United Nations Framework Convention on Climate Change 2016).

27. raamkonventsiooni osapoolte konverentsil 2022. aastal võeti vastu ka põhimõtteline otsus kõige haavatavamates riikides kliimamuutustest tingitud kahju ja kahjustustega tegelemiseks fondi loomises, mille konkreetset korda hakatakse täpsustama 2023. aasta lõpul toimival osapoolte konverentsil (UNFCCC. Conference of the Parties (COP) 2023). Kuigi konventsiooni dokumentatsioonis viidatakse veel väljatöötamisel rahastamismehhanismile kui *loss and damage funding*’ule, nimetatakse seda meedias, aga ka konventsiooni enda aruteludes ja avaldustes ka terminiga *climate reparations* (UNFCCC 2023b), vähem levinud variant on ka *climate compensation* (Page, Heyward 2017).

Mõiste defineeriti raamkonventsiooni 27. osapoolte konverentsi dokumentatsioonile tuginedes kui „majanduslik kompensatsioon kliimamuutustest põhjustatud kahjude eest“, mida kasutati ka töös testrühmaga. ELi korpus ühelegi terminivariandile vasteid ei leidunud, küll aga oli *loss and damage* (valdavalt muus kontekstis) eesti keelde tõlgitud kui *kahju hüvitamine* (Tabel 5). Kuivõrd see oli üldsõnaline, siis sellele EKÜst vasteid ei otsitud. Küll aga otsiti sellest lähtuvalt vasteid *kliimakahjude hüvitisele*. EKÜ andmed ulatuvad aga aastasse 2021, nende hulgas vasteid ei tuvastatud, kuid hiljem on ajakirjanduses viidatud nii *kliimakahjude hüvitamisele*, *kliimakahjude hüvitamise fondile* (Vare 2022) kui ka *kliimareparatsioonidele* (Veevo 2022).

Selle mõiste eestikeelse terminiga väljendamist pidas enda jaoks vajalikuks kolmandik 24 vastajast, välja pakuti 26 erinevat vastet: kaotuse ja kahju fond, kaotuse ja kahju kompenseerimine, kliima võlakirjad, kliimaandam, kliimaarve, kliimahüvitis (3x), kliimakahju kompenseerimine, kliimakahjude hüvitis, kliimakompensatsioon (2x), kliimakoormis, kliimakümnis, kliimalõiv, kliimamuutuste hüvitis, kliimareparatsioon (2x), kliimatasu, kliimatoetus, kliimatrahv (2x), kliimavõla intressid, kliimavõlg, kliimaõigluse fond, kliimaõigluse hüvitis, kohanemisintressid, saastehüvitis, tagasimakse, tasandusfond, valuraha, ökoindulgents.

Kuigi sõnal *reparations* on inglise keeles lai tähendusväli, on eesti keeles ajaloo- ja sõjandussõnavarast tuntud *reparatsioonid* juurdunud tähenduses „sõja võitnud riigile tekitatud kahju täielikku või osalist hüvitamist sõja kaotanud riigi poolt (nt maksuna, kaubana vm väärtustega)“ (EKI Ühendsõnastik 2023 2023d). Seetõttu ei hinnanud testrühm sobivaks eestikeelseks terminiks ka küsitluses kaks korda välja pakutud ja meedias kasutatud *kliimareparatsioone*. Kliimapoliitika kontekstis maksab tugevam nõrgemale, mitte vastupidi nagu teises valdkonnas harjunud ollakse ja võimalik tähendusülekanne tekitaks määrava tähtsusega segaduse. Kliimamuutuste probleemi algselt põhjustanud rikkad riigid näevad uut fondi endapoolsete vabatahtlike sissemaksetena, mitte tööstusriikide endi kui süüdlaste vastutusele võtmisena (*liability*) koos enim kannatanutele „sõjakahjude“ maksmisega. Siiski pakkus üks osaleja *reparatsioonidest* inspireeritult, et termin võiks teatud moel tervendamist väljendada.

Arutleti peamiselt *kliimakoormise*, *-kümnnise* ja *-lõivu* üle, kuid valdavalt peeti neid liialt negatiivse varjundiga sõnadeks. Positiivsema vastena pakuti välja *kliimahüvitis* või *kliimakahju hüvitis*, mida pidas heaks vasteks valdav osa testrühma liikmetest. Üks neist märkis, et just *kliimakahju hüvitis* oleks parem, sest ei hüvitata mitte kliimat, vaid kliimamuutustega kaasnevaid kahjusid. See vaste on hea termini täpsuse nõuet arvestades parim, samuti ei tule siin liialt suuri järeleandmisi teha ka termini ökonoomsuse osas.

3.7. *Climate scenario ja climate projection*

Ingliskeelseid termineid *climate scenario* ja *climate projection* käsitletakse ühes peatükis, sest nende taga peituvad mõisted ei ole kasutajatele tihti üheselt selged ning neid aetakse omavahel segamini või käsitletakse neid tähistavaid termineid sünonüümidenä. Neid termineid käsitletaksegi magistritöös eelkõige mõistete määratlemise selgust, mitte eestikeelsete terminivastete leidmist esmatähtsaks pidades.

IPCC on termini *climate projection* taga oleva mõiste määratlenud järgmiselt: „kliimamudeli abil simuleeritud kliimasüsteemi vastus kindlale kasvuhooonegaaside ja aerosoolide heitkoguste

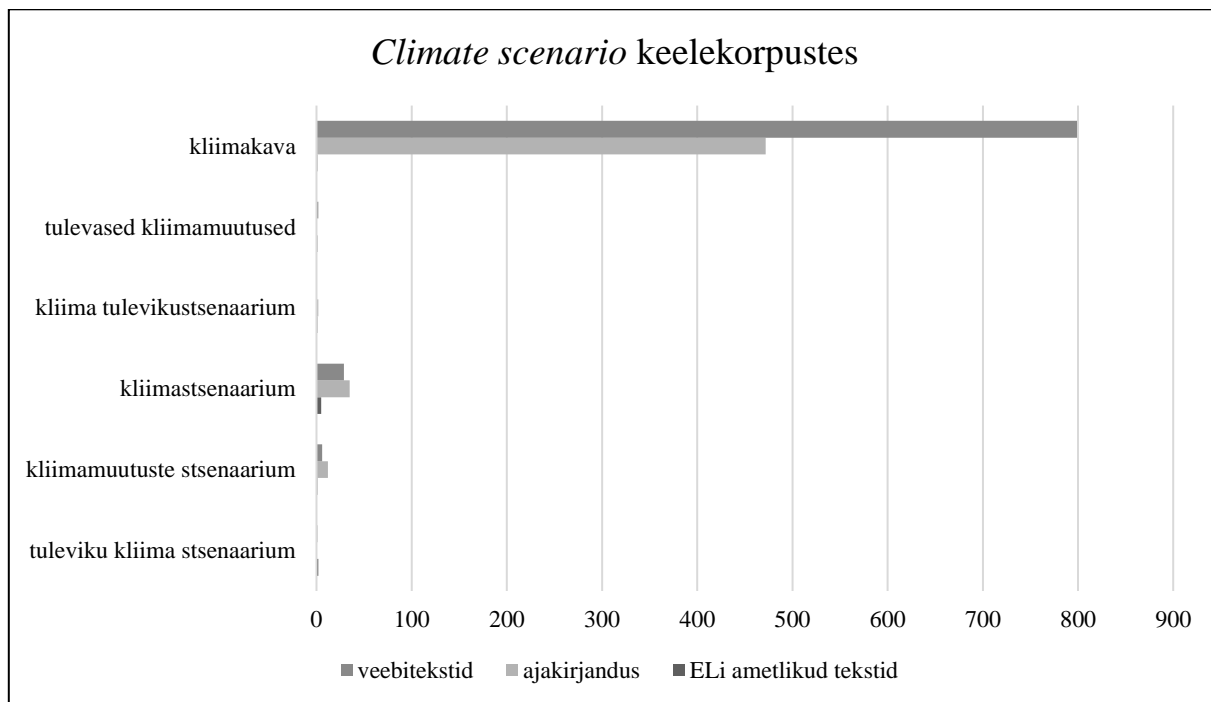
tekitamise stsenaariumile ühiskonnas“, täpsustades veel, et „kliimaprojektsioone eristab kliimaproгноosidest nende sõltuvus heite-, kontsentratsiooni või kiirgussunni stsenaariumteist, mis omakorda põhinevad eeldustel sotsiaalmajandusliku ja tehnoloogilise arengu kohta, mis võivad või võivad mitte realiseeruda“ (IPCC 2021b: 2223). Magistritöös kasutatakse lihtsustatult vaid definitsiooni esimest poolt, kuid sõnastikus võiks täpsuse huvides kasutada tervet. IATEs on eestikeelse vastena ära märgitud *kliimaprojektsioon* ning defineerimisel samuti toetutud IPCCle (Council-ET 2016). Rootsi keeles on kasutusel morfoloogiliselt sarnane *klimatprojektion*, taani keeles aga *klimatfremskrivning* (otsetõlkes siiski ka *kliimaprojektsioon*).

Climate scenario ja *climate change scenario*, eesti keeles vastavalt *kliimaststsenaarium* ja *kliimamuutuste stsenaarium* (rootsi ja taani keeles vastavalt morfoloogiliselt sarnased *klimatscenario* ja *klimascenarie*) on IATEs defineeritud kui „tuleviku kliima usutav ja sageli lihtsustatud kujutis, mis on koostatud eesmärgiga kasutada seda inimtekkeliste kliimamuutuste potentsiaalsete tagajärgede uurimisel“ toetudes ingliskeelsele definitsioonile, mis omakorda toetub IPCC 2013. aasta aruande määratlusele (IPCC 2013: 189). Kuna selle määratluse problemaatilisus selgus töö käigus, siis magistritöö küsitluses seda algselt kasutatigi, kuid niisugune kirjeldus on tõenäoliselt ka põhjus, miks stsenaariumi ja projektsiooni vahet ei mõisteta, sest see versioon kirjeldabki sisuliselt *projektsiooni* mõistet – tuleviku kliima kujutist.

Terminit *climate (change) scenario* IPCC oma värskemas aruandes enam ei kasuta, defineeritud on lihtsalt *scenario* kui „sidusatel ja järjekindlatel eeldustel (nt tehnoloogiliste muutuste kiirus) põhinev kirjeldus tuleviku arengute kohta“ (IPCC 2021b: 2247). Varasemast määratlusest on see selgem põhjusel, et siin kirjeldatakse ka eeldusi; IATEs kasutatud definitsioonist eristab seda asjaolu, et viidatakse *tuleviku arengutele*, mitte *tuleviku kliimale*. Tuleviku kliima uurimise vahend on projektsioon.

Terminile *climate scenario* leidis ELi keelekorpus keskus erinevat tõlkevastet, neist sagedasim oligi *kliimaststsenaarium* (Joonis 10, Tabel 6). EKÜst selgus aga, et nii veebi- kui ajakirjandustekstides on *kliimaststsenaariumi* kõrval laialdaselt kasutusel termin *kliimakava*. Selle puhul pole aga konteksti analüüsimata võimalik kindlaks teha, kas peetakse silmas stsenaariumi, sest nii nimetatakse ka riiklikke ja kohalike omavalitsuste strateegilisi dokumente, millega määratakse administratiivüksuse plaan kliimamuutuste leevendamiseks ja

kohanemiseks. Terminit *stsenaarium* korpustest ei otsitud, sest tegu on ka üldkeele sõnaga, mille otsimine ilma konteksti analüüsita samuti kasulikke tulemusi ei anna.

Joonis 9. Inglisekeelse termini *climate scenario* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X-teljel on esinemise arv.

55,2 protsenti 29 küsitlusele vastajast pidas eestikeelset terminit endale vajalikuks ning välja pakuti 29 erinevat vastet: düstoopia, ilmoopia, inimkliimamudel, kliima inimtule, kliima tulevikumudel (2x), kliimaennustus (2x), kliimaettekujutused, kliimakuju, kliimakujund, kliimakuva, kliimalood, kliimalugu, kliimametafoor, kliimamudel (5x), kliimamõjumudel, kliimanägemus, kliimaproгноos (2x), kliimaprojektsioon, kliimastsenaarium, kliimatulevikud, klimoopia, kuumenemispotentsiaal, lihkam, mudel (2x), mudelkliima, roheteadus, saunailm, saunaplaneet, tulevikukliima.

Testrühma arutelude käigus selgus siiski, et sobivaimaks vasteks peetakse *kliimastsenaariumit*, sest *stsenaariumi* näol on tegu ka juurdunud üldkeele sõnaga, kus *kliima* selgitab konteksti. Siiski võib siin tekkida teatav segadus, sest definitsiooni järgi ei koostata stsenaariumit ei

kliimale ega määra stsenaariumit ka kliima nagu sõna põhjal arvata võiks. Juurdumust arvestades tuleb sellest aga mööda vaadata.

Arvestades ka IPCC värskeimat määratlust, on *kliimastseenaarium* lihtsalt *stsenaariumist* parem termin, sest viimast on võimalik mõista vaid kontekstis. Terminisõnastikus tuleks kindlasti ära märkida ka alammõisteid tähistavad terminid *baseline scenario* (lähtestsenaarium), *concentrations scenario* (kontsentratsioonistsenaarium), *emissions scenario* (heitestsenaarium), *socio-economic scenario* (sotsiaalmajanduslik stsenaarium) ja *mitigation scenario* (leevendamise stsenaarium). IATEs ega Sõnaveebi vahendusel teistes terminisõnastikes neid peale *baseline scenario* (lähtestsenaarium) defineeritud ei ole. Neid ei käsitletud küll magistr töö küsitluses ega aruteludes (viimast vaid näidetena), küll aga defineeritakse need siin, sest need on kliimastseenaariumite terviklikkuse mõistmiseks olulised ning vajavad kohta ka terminisõnastikus, et anda keelekasutajatele parem alus kliimastseenaariumi ja -projektsiooni vahe mõistmiseks. Nende tähistamiseks sobivad sulgudes toodud otsetõlked, sest täpsustavad sõnaosad on kliimavaldkonnas terminitena laialt käibel.

Nende määratlused IPCC järgi on järgmised:

Kontsentratsioonistsenaarium on „tõenäosuslik hinnang kiiruslikult aktiivsete ainete (nt kasvuhoonegaasid, aerosoolid, troposfääri osoon) kontsentratsioonile atmosfääris ja selle võimalikule muutumisele tulevikus, sh arvestatakse inimese põhjustatud albeedot mõjutavate maakasutuse muutustega; sageli kasutatakse seda kliimaprojektsioonide arvutamiseks“ (*ibid.*).

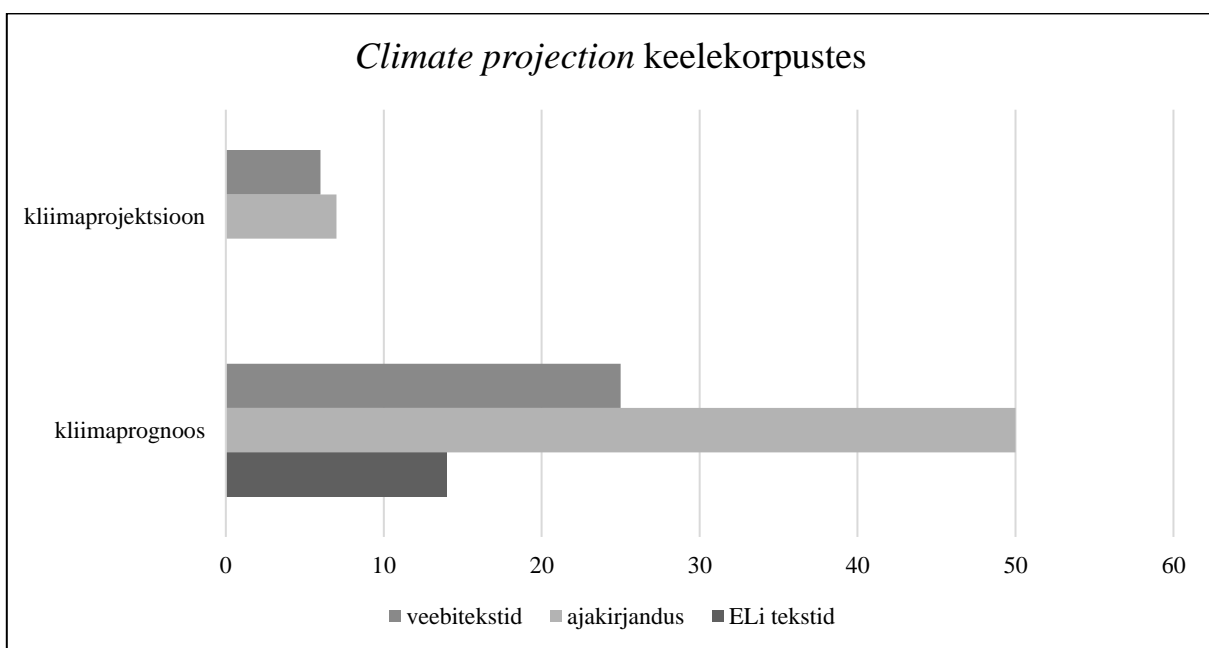
Heitestsenaarium on tõenäosuslik hinnang kiiruslikult aktiivsete ainete (nt kasvuhoonegaasid, aerosoolid) heitkogustele ja nende võimalikule muutumisele tulevikus, sh arvestatakse inimese põhjustatud albeedot mõjutavate maakasutuse muutustega; sageli kasutatakse seda kliimaprojektsioonide arvutamiseks (*ibid.*).

Sotsmajanduslik stsenaarium on kliimastseenaarium, mis kirjeldab inimpopulatsiooni, sisemajandusliku kogutoodangu ja teiste asjakohaste sotsiaalmajanduslike näitajate tõenäolist muutumist ja arengut tulevikus (*ibid.*).

Leevendamise stsenaarium on tõenäosuslik hinnang sellele, kuidas kliimasüsteem vastab kliimamuutuste leevendamise meetmetele (*ibid.*).

Lähtestsenaarium on kliimastsenaarium, mida kasutatakse kahe või enama kliimastsenaariumi võrdlemiseks (*ibid.*).

Climate projection'ile leidus ELi keelekorpustes kaks eestikeelset tõlkevastet: kliimaprojektsioon ja kliimaproгноos (Joonis 9, Tabel 7). Viimast on kasutatud EKÜ põhjal rohkem nii ajakirjanduses kui veebitekstides, kuid kasutuskonteksti analüüsimata pole võimalik aru saada, kas selle all mõeldakse tegelikult projektsiooni või siiski prognoosi.

Joonis 10. Inglisekeelse termini *climate projection* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X teljel on esinemise arv.

Kliimaproгноos (*climatic forecast, climate forecast, climate prediction*) on eraldi termin, Meteoroloogia ja klimatoloogia terminibaasis Maailma meteoroloogiaorganisatsiooni (WMO 1992) määratlusele toetudes defineeritud kui „piirkonna tulevase kliima ennustamine“ (EMS toimkond 2021). See ei anna aga piisavat eristust *kliimaprojektsioonist*, mida täpsustab IPCC *kliimaprojektsiooni* määratlus, mis on toodud peatüki alguses.

Ka eestikeelset vastet *climate projection*'ile pidasid enda jaoks vajalikuks ligikaudu pooled (45%) 24 küsimusele vastanud inimesest, välja pakuti 34 erinevat vastet: arvutuslik

kliimamuutus, ennustatud kliimamõju, inimheite kliimamuster, kaja, kliima heitetundlikkus, kliima mudelmõjur, kliima mudelvaade, kliima mudelväärtus, kliima reaktsioon, kliimaennustus, kliimaennustus, kliimajätk, kliimakatse, kliimalahend, kliimalugu, kliimamudeli lahend, kliimaproгноos (2x), kliimarada, kliimasoojenemine, kliimastenaarium, kliimatee, kliimavaste, kliimavastus (2x), kliimustäpp, kontsentratsioonikava, koste, paarik, prognoos, projektsioon, reaktsioon, tagasiside mehhanism, teaduskliima, temperatuurikõver. Testrühmas peeti siiski valdavalt parimaks vasteks juba mõnevõrra juurdunud *kliimaprojektsiooni*.

3.8. *Climate sensitivity*

Climate sensitivity on IPCC defineerinud järgmiselt: „Maa aastase keskmise maapinnalähedase temperatuuri muutus vastusena muutusele atmosfääri süsinikdioksiidi kontsentratsioonis või vastusena muule kiirgusmõjule“ (IPCC 2021b: 2223). Töös testrühmaga seda definitsiooni kasutati, kuid Derbyshire ja Morgan (2022) täpsustavad seda: „eeldatav Maa aastase keskmise aastase keskmise maapinnalähedase temperatuuri muutus vastusena muutusele atmosfääri süsinikdioksiidi kontsentratsioonis või vastusena muule kiirgussunnile“. Viimast oleks paslik kasutada ka terminibaasis, kuivõrd see väljendab selgemalt nüanssi, et temperatuuritõusu mõjutavad lisaks kasvuhoonegaasidele ka teised tegurid, st reaalsuses ei pruugi arvutuslik temperatuuritõus täpselt väljenduda.

Skandinaavia keeltest leidis kõnealusele terminile IATEs vaste vaid taani keeles, milleks oli otsetõlkeline *klimafølsomhed* (Danmarks Meteorologiske Institut 2014). ELi korpustes oli terminile eesti keeles vaid üks tõlkevaste – *kliimamuutuste olukord*. Kuigi kontekstis võib koos selgitavate lausetega õigesti aru saada, pole see siiski piisavalt täpne – *climate sensitivity* viitab spetsiifiliselt temperatuurile, *kliima(muutused)* on aga laiem termin (mida võiks ette heita ka inglisi- ja taanikeelsetele terminitele). Rootsikeelsetes ELi korpustes oli piiratud nähtuse selgitamise, mitte eraldi termini kasutamisega. Kuivõrd *kliimamuutuste olukord* on võrdlemisi üldsõnaline ja seda ELi korpustes väga vähe kasutati, siis EKÜst vasteid ei otsitud.

Siiski tunti eestikeelsest terminivastest küsitluses puudust: seda pidas endale vajalikuks 64,5 protsenti 24 vastajast, kes pakkusid välja 22 erinevat võimalikku terminivarianti: (süsihappegaasist põhjustatud) temperatuurituletis, kasvuhoone mõju, kliima soojenemine, kliima tundlikkus, kliimabilanss, kliimakaasnevus, kliimakuumenemine, kliimasoojenemine (2x), maa soojusvastus, maakraadi muutus, maakraadi tõus, maapinnatemperatuuri süsinikunihe, mullasoojenemine, pinnasoojenemine, soojenemine, süsihappegaasi mõju maapinna temperatuurile, süsihappegaasi soojusmõju, süsinikkraad, süsiratuur, temperatuuri süsihappegaasitundlikkus, temperatuurimuut, täiendav kasvuhooneefekt.

Selle termini puhul läksid testrühma liikmete arvamused mitmes suunas lahku. Mõistepõhiselt eelistati variante nagu *maasoojusvastus* või *Maa soojusvastus*, aga ka *maakraadimuutus* või *-tõus* või *Maa kraadi tõus*. Nende pakkumiste puhul sai siiski selgeks, et definitsioonist lähtuvalt tuleks *Maa* kirjutada kindlasti suure tähega, sest mõiste käsitleb selgelt planeeti, mitte maad üldisemas mõttes. Kuigi osalejad seda ei tajunud, jääb *kraadimuutus* ja *-tõus* siiski kõlama kummaliselt, kuivõrd kraad on mõõtühik, kuid muutus, millele viidatakse, toimub temperatuuris. Niisuguse süsteemi järgi võiks auto läbisõitu kutsuda näiteks *auto kilomeetrimuutuseks*.

Hiljem selgus eravestlusest meteoroloogia ja klimatoloogia eksperdiga, et *Maa soojusvastusest* parem variant oleks *atmosfääri soojusvastus*, sest see väljendab sisu – st üksust, mis on eelkõige tundlik kasvuhoonegaaside kontsentratsioonimuutuste suhtest – täpsemalt.

Kolm osalejat pidasid sobivaks ka otsetõlget *kliimatundlikkus* või *kliima tundlikkus*. Erinevalt *climate vulnerability*'st, mida kasutatakse inimgruppidele viitamiseks ja mida võib tõlkida samamoodi, ei näinud osalejad siin kontekstis ohtu kliima kui füüsilise fenomeni stigmatiseerimiseks (vt ptk 3.9.). Eelistused kokku- ja lahkukirjutamise osas jagunesid kaheks. „Ta ei tohiks muidugi olla liitsõna, peaks olema kliima tundlikkus, st kui tundlik on kliima mingi asja vastu. Muidu tekib seos, et keegi inimene on kliimatundlik, valige väga sõnu, kuidas temaga räägite. Kui skaalavajadust arvesse võtta, võiks ju ka öelda tundlikkusmäär,“ põhjendas üks oma eelistust lahku kirjutamise osas.

Hea termini omadustest lähtuvalt saab parimaks vasteks pidada siiski *atmosfääri soojusvastust*, kuivõrd see on *kliima tundlikkusest* sisutäpsem ja läbipaistvam. Küll aga võib siin realses kasutuses mängu tulla inglise keeles teadust tegevate teadlaste subjektiivne eelistus kasutada

termineid, mille ingliskeelne tõlge on eestikeelsest terminist aimatav. Kuigi see ei tulnud arutlusele konkreetse termini puhul, märkis üks osaleja seda arutluses mitme teise termini kohta, teine osaleja juhtis üldisemalt tähelepanu võimalike valetõlgete (suunal eesti-inglise) problemaatikale juhtudel, kui termini sisuga tuttavad ei olda. Terminoloogiateooriast lähtuvalt ei ole aga põhjust muretseda teiste keelte olukorra pärast, vaid prioriteediks tuleks seada see, mis oma keeles on loomulikum. Samuti kasutada Mereste defineeritud ületusprintsipi, st kasutusele võtta parem ja täpsem termin, kui teistes keeltes juba olemas on. Probleemile juhivad prantsuse keele kontekstis tähelepanu ka Biros, Rossi ja Talbot (2021) (vt peatükk 3.8.).

3.9. *Climate vulnerability ja Most Affected People and Areas*

IPCC on *vulnerability* kliimamuutuste kontekstis defineerinud kui „suure vastuvõtlikkuse kliimamuutuste negatiivsetele mõjudele või suutmatuse nendega toime tulla“ (IPCC 2021b: 2253, 2022b: 5). Sellel terminil on inglise keeles mitu võimalikku kuju, sh *climate change vulnerability*, *climate vulnerability*, *climate risk vulnerability* ja *vulnerability to climate change*. IATEs seda üheski käsitletavas keeles defineeritud ei ole.

Kuigi Ionescu jt (2009) juhtisid juba 14 aasta eest tähelepanu selle termini laialivalguvusele ja rõhutasid vajadust see kommunikatsiooniselguse huvides täpsemalt määratleda, ei paista IPCC definitsioonis sellest märke. Autorid pidasid vajalikuks definitsioon (ja võimalusel ka termin) üles ehitada kolmele tegurile: üksus, mis on haavatav (*vulnerable*); stiimul, mille suhtes see haavatav on; ning määr, mille alusel see üksus haavatavaks lugeda (*ibid.*). Samale probleemile viitavad ka süsteemi luua püüdnud Wolf jt (2013).

Kuni pole välja töötatud laialdaselt kasutatavat süsteemi, mis sätestab haavatavuse määra, pole põhjust seda ka kohalikus terminitöös luua, kuid definitsiooni saab terminibaasi viimiseks täiendada järgmiselt: „mingi üksuse või süsteemi (nt kogukond, ühiskond, riik, ökosüsteem) suur vastuvõtlikkus kliimamuutuste negatiivsetele mõjudele või suutmatuse nendega toime tulla“. Sellega täpsustatakse haavatavat üksust, definitsioonis endas sisaldub juba ka stiimul, mille suhtes üksus haavatav on. Täiendatud definitsiooni kasutati ka magistritöös.

Biros, Rossi ja Talbot (2021) leidsid IPCC ingliskeelseid aruandeid prantsuskeelsetega kõrvutades, et kuigi varasemates raportites eelistati terminitele *vulnerability* ja *resilience* prantsusekeelsete vastete leidmisel läheneda mõistepõhiselt, siis uuemate raportite puhul kumab läbi eelistus kasutada inglise keelele kõige morfoloogilisemalt lähedasemaid termineid isegi siis, kui need ei ole prantsuse keele pärased (*ibid.*). Autorid rõhutavad, et niisugune liigest standardiseerimissoovist kantud toimumisviis, kus ei arvestata muuhulgas keeleliste ja kultuuriliste eripäradega, võib saatuslikuks saada kaasavale ja tõhusale kliimakommunikatsioonile ning arutelule (*ibid.*)

ELi keelekorpustes oli *climate vulnerability* kaks korda tõlgitud kui *tundlikkus kliimamuutuste suhtes* ja kolm korda kui *kliimamuutuste mõjuga seotud haavatavus*, viimast oli EKÜst lähtuvalt ka ajakirjanduses korra kasutatud (Tabel 8). Kuivõrd tegu on pikkade terminitega, võib arvata, et nii ajakirjanduses kui veebitekstides on piiratud mõiste sisu lahti selgitamisega. IATEs ei olnud *climate vulnerability* mõistet skandinaavia keeltes määratletud, küll aga tuli ELi korpustes rootsi keeles esile vaste *klimasårbarhed* (kliimahaavatavus) ja *sårbarhet för olika klimatförhållanden* (haavatavus erinevate kliimaolude suhtes), taani keeles *klimafølsomhed* (kliimatundlikkus).

Seda terminit pidas endale vajalikuks 56,7 protsenti 30 küsitlusele vastanust. Kokku pakuti sellele 39 erinevat eestikeelset vastet: haavatav asjaosaline, haavatavus, haavatavus kliimamuutuste negatiivsetele mõjudele, haavatavuse indikaator, haprus, ilmastiku muutustele habras kogukond, kliimahaavatavus (2x), kliimahaprus (3x), kliimahapruse määr, kliimahapruse piir, kliimajäikus, kliimakindlus, kliimamuutusega kaduma määratud piirkond, kliimamuutuste talumisvõime, kliimanõtkus, kliimapuue, kliimaresistents, kliimasitkuse puudumine, kliimatundlikkus, kliimavõtt, kliimaõrn, kohanemispuudega piirkond, looduse stiihia, maandamata kliimariskid, ohustatus (2x), ohkam, puudatus, puutumus, säilenõtkus, taganevus, taluvuslagi, taluvuspiir, toimeulatus, toimevõime, tundlikkus, tundlikkuse lävend kliimamuutustele, vastupidavus, vastupidavusmäär, ökoloogiliste piiride ületamise riski mõjude ulatus.

Climate vulnerability'le on lähedane ka mõiste, mida inglise keeles väljendatakse terminiga *Most Affected People and Areas (MAPA)*. Seda kasutavad peamiselt kliima- ja keskkonnaaktivistid (Rumm 2021), mõiste on organisatsioon Fridays for Future defineerinud

järgmiselt: „inimgrupid ja kogukonnad, mida kliimamuutused ebaproportsionaalselt palju mõjutavad (nt naised, põlisrahvad, rassilised ja seksuaalvähemused, noored, vanemad inimesed, vaesemad inimesed, lõunapoolkera riigid)“ (Reyes, Calderón 2021). Seda definitsiooni kasutati ka magistritöös.

Kuivõrd tegu on üsna uue terminiga ja ei teaduskirjanduses ega poliitikas see veel juurdunud pole, ei leidunud sellele vasteid ka magistritöös kasutatud keelekorpustes. Küll aga pidas mõiste eestikeelset terminiga väljendamist vajalikuks 29 vastajast 62,1 protsenti. Välja pakuti 23 erinevat vastet: enim kahjustatavad, haavatavad grupid/(inim)rühmad/kogukonnad (6x), halvemas seisus grupid, ilmakad, inimballast, kliimaergad rahvad, kliimaerk, kliimaerk riik, kliimahaavatavad grupid/kogukonnad (3x), kliimakannatajad (2x), kliimamuutuste ohvrid, kliimamärter, kliimaohvrid (5x), kliimapagulased, kliimapõgenikud, kliimariskirühmad, kliimatundlik demograafia, kliimatundlikud rühmad (4x), kliimikud, ohustatud rühmad, pihtasaajad (2x), põhikannatajad, väga tundlikud kliimamuutustele.

Esmalt märkisid mitu osalejat, et kindlasti ei peaks eesti keeles kasutama lühendit MAPA, kuna see tuleb ingliskeelsest sõnaühendist ega tähenda meie keeleruumis midagi, aga ka sellepärast, et see tekitab assotsiatsioone *napakaga*.

Lühendist edasi tekitas see termin teistest elavamaid aruteludes kõigis rühmades. Kuigi *kliimahaavatavad rühmad (MAPA)* ja *kliimahaavatavus (climate vulnerability)* oleksid igati tähendustäpsed ja ilmselt ka üsna intuiitiivsed eestikeelsed vasted, tajusid paljud, valdavalt sotsiaalteaduste taustaga testrühma liikmed sõna *haavatav* stigmatiseerivana. Lisaks nähti, et teatud juhtudel – ka heaoluühiskondades näiteks siis, kui elekter ära läheb – on kõik inimesed haavatavad, mistõttu peeti seda liialt üldiseks.

Stigmatiseerivateks peeti mõne üksiku erandiga ka sõnu nagu *ohver*, *hell*, *õrn* ja *tundlik*. Üks osaleja maalis pildi mehest Vaikse ookeani saareriigis: „Kujutage ette sellist õlist tugevat noormeest või samasugune härra 40 aastat hiljem õllekõhuga. Selge see, et ta pole hell ega õrn ega tundlik. Ja siis lähed ütled talle, et sina oled kliimatundlik. Ja ta ütleb, et ma annan molli sulle, mis mõttes kliimatundlik, mul ei ole kodu enam. Mis mõttes ma olen tundlik?“.

Otsides vastet loodusteaduslikule terminile *climate sensitivity* märgiti veel, et *kliimatundlik* võib ka kõlada kui iseloomustav sõna inimese kohta, kes on kliimapoliitika suhtes väga tundlik. „Ta

ei tohiks muidugi olla liitsõna, peaks olema kliima tundlikkus, st kui tundlik on kliima mingi asja vastu. Muidu tekib seos, et keegi inimene on kliimatundlik, valige väga sõnu, kuidas sellega räägite,“ toodi näiteks. Loodusteaduslikus kontekstis seda valemistõstmist tõenäoliselt ei tekiks, küll aga võib see tekkida *climate vulnerability* puhul.

Ohvri kasutamine välistati ka põhjendusega, et ohver on keegi, kes on juba mingit negatiivset mõju tunda saanud, kuid nii MAPA kui *climate vulnerability*’ga peaks aga väljendama ohvriks saamise potentsiaali. Teatud määral kerkib see probleem esile ka võimaliku vastega *pihtasaajad*, mida küll mitu osalejat heaks pidasid, kuid mõõnsid, et see on lisaks kas liialt üldine või sobiks pigem vabamasse kõnepruuki kui terminiks.

Kõige paremateks neutraalseteks ja just ohvristumise potentsiaali stigmatiseerimata väljendavateks vasteteks MAPA-le peeti *kliimariskirühmi* ja *kliimaohus rühmi*. Kuna oht tekitab mitmel osalejal seose ohustatud liikidega looduskaitsebioloogia valdkonnas, tunnistati parimaks vasteks *kliimariskirühmad*.

Climate vulnerability puhul peeti valdavalt parimaks vasteks *kliimahaprust*. Seda pidasid osalejad neutraalsemaks kui *haavatavust*, lisaks rõhutati, et tegu on heakõlalise ja lühema, aga ka ebatavalisema sõnaga, mis võiks inimeste tähelepanu äratada. Küll aga pole ka siin võimalik eristada nimetavat ja omastavat liitumist, mistõttu võib *kliimahaprus* mõistet teadmata jätta ka mulje, et habras on kliima, mitte, et ollakse haprad kliimamuutuste mõjude suhtes.

Seda kinnitas ka hilisem eravestlus terminoloogiaekspertiga, kelle seisukoht oli, et kui liitsõnas ei ole võimalik ilma kontekstita tuvastada sõnaosade tähenduste suhestumise suunda, ei ole otstarbekas sellist liitsõna moodustada ka juhul, kui lähtekeeles on liitsõna olemas ning esmapilgul näib sihtkeeles liitsõna moodustamine võimalik ja sobilik. Niisugusel juhul oleks võimalik ebaselgus või vale tõlgendamise suur tõenäosus kehvem väljavaade kui mitmest sõnast koosneva sõnaühendi kasutamine.

Arvestades võimaliku segaduse tekkimisega termini *kliimahaprus* kasutamise puhul, võiks parem vaste olla *haprus kliimamuutuste suhtes*. Siin aga joonistub välja sõna *haprus* kasutamise sobimatus selle tähenduse tõttu: *habras* kirjeldab sisemist olekut või seisundit (EKI Ühendsõnastik 2023 2023e), praegusel juhul peab see seisund aga suhestuma välisega, mistõttu on parim eestikeelne vaste *climate vulnerability*’le ka ELi tekstides kasutatud *haavatavus*

kliimamuutuste suhtes. Niisugune kuju välistab ka testühmas väljendatud mure *haavatavuse* suhtelisuse kohta, sest ära on märgitud ka asjaolu, mille suhtes haavatav ollakse. Siin tuleb täpsuse huvides ja tugevamate alternatiivide puudumisel järgi anda sõna *haavatav* võimaliku stigmatiseeriva konnotatsiooni suhtes ning rahulduda ka pikema variandiga, mis hea termini ökonoomsuspõhimõttega kokku ei lähe.

3.10. *Climatic driver (climate driver, climatic impact driver)*

IPCC kuuenda hindamisperioodi aruande sõnastikus on *climatic driver* (kasutusel ka kuju *climate driver* ja *climatic impact driver*) defineeritud kui „muutuv tegur kliimasüsteemis, mis mõjutab osa ühiskonnast või looduslikust süsteemist“ (IPCC 2022a: 2904). Ruane jt (2022) on need jaganud kategooriatesse nagu temperatuuriga seotud mõjurid (nt keskmine õhutemperatuur), tuulega seotud mõjurid (nt keskmine tuulekiirus), jää ja lumega seotud mõjurid (nt igikeltsa omadused), rannikuga seotud (nt meretase) jm (*ibid.*). Tihti kasutatakse neid näiteks juhul, kui on vaja hinnata kliima(muutuste) mõju teatud tegevusvaldkonnale, näiteks põllumajandusele või taristule, kindlas asukohas (*ibid.*).

Selle naabermõistet tähistatakse terminiga *non-climatic driver* (ka *non-climate driver*), mis on defineeritud kui „tegur või protsess väljaspool kliimasüsteemi, mis mõjutab ühiskonda või looduslikku süsteemi“ (IPCC 2022a: 2916). Nendeks võivad muu hulgas olla geoloogilised protsessid (nt maavärinad), maakasutuse muutused (nt raadamine), invasiivsete võõrliikide levik, aga ka rahvatervis ja sotsiaalmajanduslik olukord jm (IPCC 2022b: 68, 291).

Magistritöös keskenduti esimesele mõistele (ja kasutati IPCC definitsiooni), kuid esimese kaudu saab termini luua ka teisele mõistele.

Korpuste analüüsist nähtub, et seda terminit veel eesti keeles (õigesti) kasutama pole hakatud. ELi paralleelcorpuste tekstides esines *climate drivers* neli korda, kusjuures oli see kõigil juhtudel tõlgitud *kliimat mõjutavateks teguriteks* (Tabel 9) ehk mõistest oli valesti aru saadud. Teist kahte terminikuju korpustes ei esinenud. Kuna tõlkevasteid korpustest ei selgunud ega

olnud teada ka võimalikke eestikeelseid vasteid, siis Eesti Keele Ühendkorpusest seda terminit ei otsitud.

Kuivõrd IATEs ei olnud seda terminit ära märgitud ei inglise, eesti, taani ega rootsi keeles, kasutati skandinaaviakeelsete vastete leidmiseks samuti ELi keelekorpuseid. Taani keelde oli *climate drivers* kui *klimatiske drivkræfter* (kliimaatilised mõjutavad jõud), rootsi keelde kui *drivande klimatfaktorer* (juhtivad/aktiivsed kliimategurid) ehk mõistet oli õigesti tõlgendatud vaid taani keeles.

Olenemata termini vähesest senisest kasutusest, pidas valdav osa küsitlusele vastanutest seda endale eesti keeles vajalikuks: 56,7 protsenti 30 vastajast. Võimalikke vasteid pakuti välja 34: ilma koostisaine, ilmakahe, ilmaosis, ilmastukahi, indikaator, keskkonnategur, kliima muutuvmõjur, kliimajokker, kliimakahi, kliimakahjur, kliimakomponent, kliimakompott, kliimamuudatus, kliimamuutja, kliimamuutjad, kliimamõjur (5x), kliimaosis, kliimapeiar, kliimapõhjend, kliimasüsteemi muutuja, kliimasüsteemi mõjutavad looduslikud protsessid, kliimategur (3x), kliimik, leil ja jäätus, looduslikud kliimamõjurid, maa kliimat mõjutavad tegurid, muutlik kliimamõjur, muutur, muutuv kliimamõjur, muutuv tegur, mõjutegur, ääretingimus (atmosfääri modelleerimise kontekstis), ökofaktor, ökotegur.

Ühele intervjuueeritavate rühmale sümpatiseerised väga variandid *kliimatrikster* ja *-jokker*, kuid ülejäänud ei pidanud neid piisavalt tõsiseltvõetavateks. Matemaatikast inspireeritult pakuti veel *kliimamuutujat*, kuid eelistused jagunesid võrdselt *kliimateguri* ja *kliimamõjuri* vahel.

Teine osaleja välistas *kliimamõjuri*, sest tajus, et selle all mõeldakse midagi, mis mõjutab kliimat, mis on vastupidise suunaga mõju kui antud mõistes, ning tekitaks seetõttu segadust. Ka korpuste analüüsist nähtub, et *climatic driver*'it on juba valesi tõlgitud. Osaleja tähelepanek on mitmest küljest huvitav ja illustreerib probleemi, mis tekib tihti liitsõnade moodustamisel, kus liitsõna esimese poole sõna nimetava käände vorm lõpeb täishäälikuga, st selle omastavaline vorm on sama kujuga. See ei võimalda nimetava ja omastava liitumise eristamist, mis muidu tavapärase reegli järgi looks selge tähenduserisuse (Tavast, Taukar 2013: 140, 142–143). Antud juhul tähendaks *kliimamõjur*, kus *kliima* on nimetavas käändes, mõjurit kliimasüsteemis ehk seda, mida siin otsitaksegi (*climatic driver*); *kliimamõjur*, kus *kliima* on omastavas käändes aga mõjurit, mis kliimat mõjutab. Mõlemad sõnakujud oleks mõlemat tähendust tähistama korrektsed, kasutajal ja vastuvõtjal tuleks lihtsalt endal aru saada, kumba parajasti mõeldakse.

Kliimategurit, kuigi sama probleemi illustreerivat näidet, pidas sama osaleja aga eelistatud vasteks ja seal võimalikku segadust loovat aspekti ei näinud. Tõenäoliselt tekkis eelistus liitsõna teise poole pinnalt, kus tähenduserisuse tekitasid tema jaoks hoopis *tegur* ja *mõjur*. Siiski on argument, et kummastki neist võib välja lugeda teise, vastupidise tähenduse, on tugev ja sellega tuleks arvestada.

Tähendusväljalt võib siiski *mõjurit* pidada täpsemaks vasteks – kuigi *teguriga* sünonüümid, tajusid osalejad seda tugevama sõnana. „Tõlkevastena sobib ka *tegur*, kuid *driver*’i tähendusvälja esindab *mõjur* paremini, see on agentsem,“ märkis üks osaleja.

Kindlustamaks, et eestikeelset terminit definitsiooni teadmata siiski pea peale ei pöörataks, võiks kasutada määrsõna asemel omadussõna ehk *kliima* asemel *kliimaatiline* ehk kliimaga seostuv (EKI Ühendsõnastik 2023 2023f) ning terminiks sobiks *kliimaatiline mõjur*. Sellest lähtuvalt sobiks *non-climatic driver*’i vasteks *mitte-kliimaatiline mõjur*.

3.11. Decarbonisation ja low-carbon

Ingliskeelsete terminite *decarbonisation* ja *low-carbon* taga seisvad mõisted on kesksed kliima ja kestlikkusega seotud teadustöös distsipliinideülel (Rizzoli, Norton, Sarrica 2021), aga ka poliitikas. Need on omavahel tugevalt seotud ja osaliselt kattuva tähendusväljaga, samuti kätkeb nende eestindamine endas sarnaseid probleeme, mistõttu käsitletakse neid antud magistrisõnas paralleelselt ühes peatükis.

Wimbadi ja Djalante (2020) on tuvastanud, et kasvuhoonegaaside heite vähendamise püüdluste kirjeldamiseks kasutatakse palju erinevaid termineid, sh *decarbonisation*, *low-carbon development* (LCD), *low-emission development* ja *low-carbon transition* (LCT), kuid nende täpse definitsiooni ja omavaheliste seoste osas rahvusvahelist konsensust ei ole (*ibid.*). Pea 25 aastat katnud süstemaatilises kirjanduse ülevaates järelavad autorid, et *decarbonisation*’i puhul on rõhuasetus süsinikdioksiidi heitkoguste lahutamisel majandustegevuse aluseks olevast

energiasüsteemist, LCD ja LCT on aga ihaldatud majandussüsteemi olek (*ibid.*). Seega on *decarbonisation* lähenemine LCD ja LCT saavutamiseks (*ibid.*).

Nerlich (2012) on leidnud, et ingliskeelsest *low-carbon*'ist on meedia- ja poliitikakeeles saanud sisuliselt sünonüüm eesliitele *eco-* (öko-), mis tähistab üsna hägusate piiridega midagi, mis on keskkonnahoidlik (*ibid.*). IPCC terminit *low-carbon* defineerinud ei ole. Kuigi ELi dokumentides sagedasti kasutatud, on *low-carbon* IATEs ingliskeelsena Wikipedia põhjal defineeritud kui „minimaalne kasvuhoonegaaside, spetsiifiliselt süsinikdioksiidi, heite tekitamine“ (COM-DA 2012). Kasutatud ingliskeelse Wikipedia artikli definitsioonis toetutakse Greenpeace India (2010) allikale, mille interpretatsioon on küll korrektne, kuid väärtus kaheldav, kuivõrd tegu on ühe spetsiifilise riigi vabatühenduse veebilehe blogipostituse stiilis sissekandega.

Sõnaühend *low carbon* on osa veel mitmest teisest terminist, mis toetuvad IATEs *low-carbon*'i Wikipedia-põhisele definitsioonile. Selline on näiteks *low carbon economy*, millele leidub kolm erinevat eestikeelset vastet: *vähese CO₂-heitega majandus*, *vähem CO₂-heiteid tekitav majandus*, *süsinikuvaene majandus* (COU-ET 2020). Nende valiku põhjendusena on toodud vasturääkivad argumendid: ühel juhul soovitatakse viidata süsinikdioksiidile, sest ühendis *low carbon* tähendab *carbon* süsinikdioksiidi, mitte süsinikku (*ibid.*). Teisel juhul on keskkonnaministeeriumi ning majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi eksperdid eelistanud *süsinikku* põhjendusel, et see on nende hinnangul laiem tähendus, sest lisaks heitkogustele on hõlmatud ka asjaolu, et „juba nt sisendis (sisendkütuses) on vähem süsinikku“ (*ibid.*).

Kui inglise keeles on *carbon* nii keemiline element süsinik kui ka lühend süsinikdioksiidist (Cambridge Business English Dictionary 2023), siis eesti keeles on see vaid esimene (EKI Ühendsõnastik 2023 2023). Seega ei oleks *süsiniku* eelistamisel tegu mitte laiemat mõistet hõlmava terminiga, vaid konkreetse viitega süsinikusisaldusele, mis majanduse puhul ei oleks korrektne. Samuti viitab ingliskeelne definitsioon *low carbon economy* puhul selgelt heitkogustele, seega peaks siin mitmel põhjusel eelistama *süsinikdioksiidi*. Määratluse järgi oleks tõenäoliselt täpsem terminis viidata *kasvuhoonegaasidele*, kuigi jääb selgusetuks, kuidas tuleks interpreteerida fraasi „kasvuhoonegaaside, spetsiifiliselt süsinikdioksiidi“. Süsinikusisaldusele viidatakse näiteks *low carbon fertiliser*'i definitsioonis (Committee on the

Internal Market and Consumer Protection 2018), *low-carbon fuel*'i puhul aga heitkogustele (EP-EN 2018). Termineid, kus sisaldub sõnapaar *low-carbon*, on veel, ning nende taga seisvad mõisted jagunevadki kaheks – silmas peetakse kas süsinikusisaldust või heitkoguseid, millest omakorda kas kasvuhoonegaaside või üksi süsinikdioksiidi heitkoguseid. Kusjuures mõne termini puhul on inglise keeles *low* ja *carbon* eraldatud sidekriipsuga, mõne puhul mitte.

Euroopa Roheleppes, kus on küll mitu viidet *low-carbon*'ile (eestikeelses tõlkes *vähese CO₂ heitega*), ei ole seda terminit defineeritud ning laiemalt räägitakse dokumendis siiski *kasvuhoonegaaside heite vähendamisest*, *low-carbon* on kasutusel mittesüsteemselt pigem kui omadussõna (nt toidu või rauatootmise kohta) (European Commission 2019), kuid pole selge, kas sellega viidatakse tegelikult vaid süsinikdioksiidi heitele või kasvuhoonegaaside heitele.

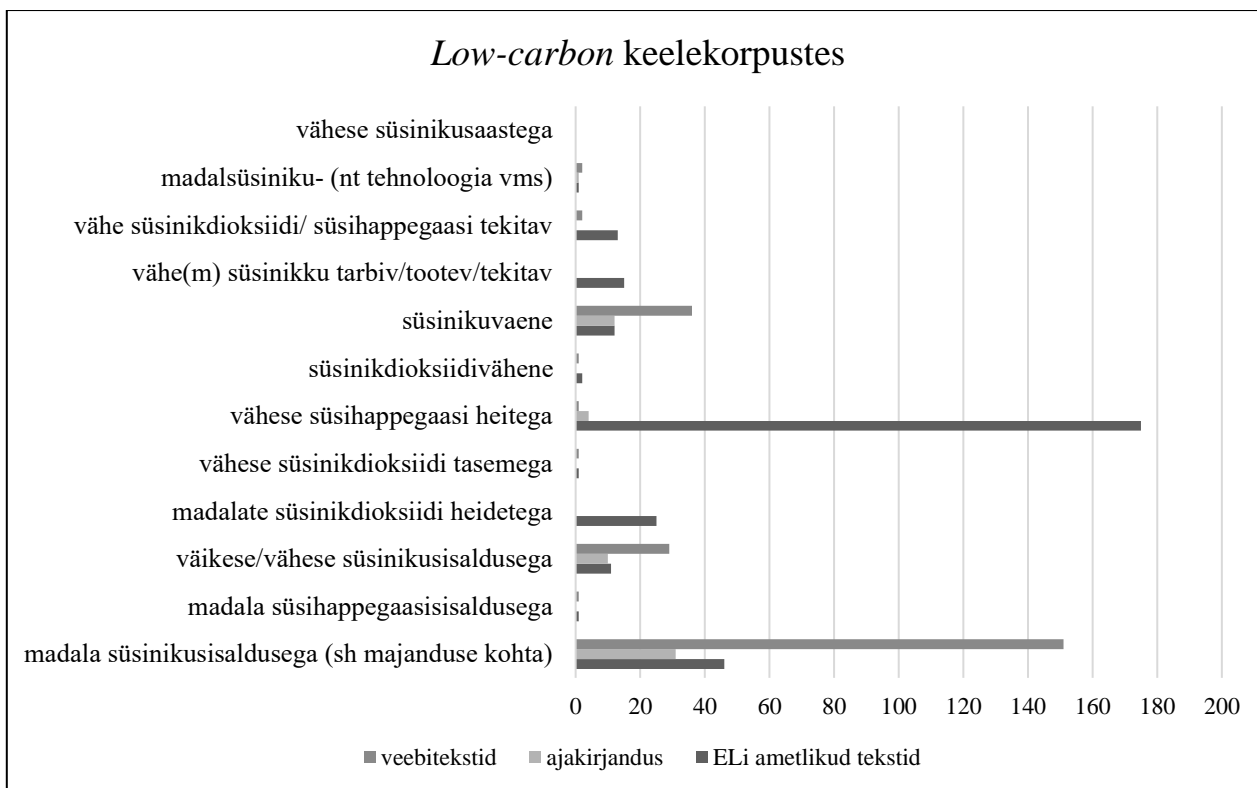
Ka skandinaavia keeltes ei ole *low-carbon*'it ühtselt tõlgitud (Euroopa interaktiivne terminibaas 2023b). Nagu eesti keeleski, tähistatakse taani ja rootsi keeles üldiselt *süsinikdioksiidi* ja *süsinikku* erineva terminiga, st ingliskeelsel *carbon*'il on alati kaks erinevat vastet. Küll aga pole IATEs ära toodud skandinaaviakeelsetes tõlgetes alati lähtunud definitsioonist, tihti on kasutusel mitu paralleelset varianti, näiteks *low-carbon agriculture* (vähe kasvuhoonegaaside heidet tekitav põllumajandussüsteem) on taani keeles nii *lavemissionslandbrug* (vähese heitega põllumajandus) kui *kulstoffattigt landbrug* (süsinikuvaene põllumajandus) (*ibid.*). Näiteks ELi dokument „Roadmap for moving to a competitive low carbon economy in 2050“ on eesti keelde tõlgitud kui „vähese CO₂-heitega majanduse tegevuskava“, taani keelde „køreplan frem mod en lavemissionsøkonomi i 2050“, rootsi keelde „färdplan för ett utsläppsnålt samhälle“. St eesti keeles räägitakse konkreetselt *süsinikdioksiidist*, taani ja rootsi keeles üldisest *heitest*, millele viitab tegelikult ka definitsioon.

Eesti kohalikes dokumentides pole samuti üheselt selge, mida mõeldakse, kui kasutatakse terminit *süsinikuheide*. Keskkonnaministeeriumi 2017. aasta dokumendis „Kliimapolitiika põhialused aastani 2050“, kus võetakse arvesse vajadust täita ELis seatud eesmäärke, räägitakse korraka nii *süsinikuheitest* kui *kasvuhoonegaaside heitest*, mh: „Üleminek vähese süsinikuheitega majandusele ja ühiskonnale on kujunemas ülemaailmseks trendiks, mille üks mõõdik on kasvuhoonegaaside heite vähenemine.“ (Riigikogu 2017a). Edasi selgitatakse Eesti konkreetseid eesmäärke *kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks*, dokumentides kasutatakse läbivalt kahte terminit ilmselt kui sünonüüme (defineeritud neid ei ole), ingliskeelses tõlkes on

erinevus säilinud („economy with low carbon dioxide emissions“ vs „reduction of greenhouse gas emissions“) (Riigikogu 2017b). Dokumendi 2023. aasta täienduses viidatakse vaid *kasvuhoonegaaside heite vähendamisele* (Riigikogu 2023).

Võib eeldada, et vähemalt mõnel juhul tuleb *kasvuhoonegaaside heite* ja *süsiniku-* või *süsinikdioksiidi heite* kasutus nii eesti kui inglise keeles sünonüümidenä asjaolust, et kasvuhoonegaaside heitkogused arvutatakse rahvusvahelise aruandluse tarbeks CO₂ ekvivalentideks (CO₂e). Siiski ei ole ELi dokumentatsiooni alusel ilma põhjalikuma konteksti analüüsimiseta, mis antud magistr töö piiridest välja jääb, võimalik öelda, kas *low-carbon*'i puhul on see alati nii. Ka juhtudel, kui see sõnapaar käitub terminiosana ja ei viita mitte laiale heitkoguste vähendamisele, vaid mõnele asjale (nt kütusele, toidule). Lisaks tuleb arvestada ka juhtudega, kus *low-carbon* viitab hoopis süsinikusisaldusele.

Ootuspäraselt on tõenäoliselt määratluste erinevusest tingituna *low-carbon*'i tõlked ELi keelekorpusetes väga erinevad, domineerib *vähese süsihappegaasi heitega*, veebitekstides ja ajakirjanduses aga *madala süsinikusisaldusega*, vähesemal määral ka *süsinikuvaene* ja *vähese süsinikusisaldusega* (Tabel 11). Oluliste järelduste tegemiseks – kas heidet ja sisaldust, süsinikku ja süsinikdioksiidi kasutatakse määratlusest lähtuvalt õigesti – oleks vaja uurida nende sõnavõtude konteksti, mida antud magistr töö ei tehta.

Joonis 11. Inglisekeelse termini *low-carbon* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X teljel on esinemise arv.

Kuna *low-carbon* on nii ise termin, aga ka osa paljudest teistest terminitest, kasutati magistritöös lähtuvalt IATEs laialdaselt kasutusel (kuid siiski küsitava väärtusega) määratluse põhjal universaalsemat definitsiooni: „ühiskond, ettevõtte, tegevus või aine, kus tekitatakse või mis tekitab vähe kasvuhoonegaaside heidet“. Arvestades ametlike definitsioonide ja terminikasutuse varieeruvusega, ei ole mõistlik sama definitsiooni siiski terminisõnastikku viia.

51,7 protsenti 29 küsitlusele vastanust pidas eestikeelset terminit enda jaoks vajalikuks. Mõneti on see tulemus üllatav, sest võrreldes nii mõnegi loodusteaduslikuma terminiga leiaks see tunduvalt enam kasutust mitut liiki tekstides. Välja pakuti 37 vastet: kliimaturvaline või eespüüdlük ettevõtte jne, heitelahja, heitenapp, heitmepuhas, jahe-ettevõtte, kasvuvabadik, keskkonnasõbralik. kliimaneutraalne. roheline., kliimakindel, kliimaneutraalne (5x), kliimapositiivne, kliimasõbralik (4x), kliimasõbralik ühiskond, kliimatoetaja, kliimasõbralik, kogukonna sisene töö, ligi-kliimaneutraalne, madala süsinikuga, mahepõllumajandus, ohkam,

parandmajandus, parandtalundus, parandtehnoloogia, parandettevõte, planeedisäästja, süntroopiline tootmine või majandus, süsinikuneutraalne, taastav majandus, tulekindel algatus, tulevikurvaline, vähekahjulik, vähemkahjulik, vähesaastav, vähese CO₂ eritaja, vähese heitega tegevus, vähese kliimamõjuga.

Nii korpustest kui küsitlustulemustest on näha, et mõnel juhul on püütud kasutada otsetõlget – näiteks *madala süsinikuga* või *madalsüsiniku*-. Siin on tegemist otsese inglise keele mõjuga, nii *kõrget* kui *madalat* kiputakse eesti keeles nii inglise kui vene keele mõjul üle kasutama (Raadik 1991). Antud mõiste viitab kas atmosfääri paisatud süsinikdioksiidi või selle ja teiste kasvuhoonegaaside heitkogustele, mõnel juhul süsinikusisaldusele st tegu on näitajaga (arv, hulk, kogus), mis kasvab või kahaneb ja saab seetõttu eesti keeles olla kas suur või väike, mitte madal või kõrge.

Eelkirjeldatud määratluseprobleemi tajusid ka mõned aruteludes osalenud eksperdid: „Ma noriks selle ingliskeelse termini [*low-carbon*] kallal, kogu aeg räägime süsinikust, aga teised kasvuhoonegaasid, ohtlikumad, unustame ära. /---/. Kui me räägime ainult *carbon*’ist, siis me tegelikult ju eksitame inimesi.“. See on oluline argument, mida tuleks arvestada ka *low-carbon*’i kui terminiosa tõlkimisel – lähtuvalt määratlusest tuleks valida, kas viidatakse *kasvuhoonegaaside heitele* või *süsinikdioksiidi heitele*. Tavakasutuses (nt meedias) aitaks see juurutada ka teadmist, et kuigi levinuim, ei ole süsinikdioksiid ainus kasvuhoonegaas, mille heitkoguseid vähendada tuleb.

Nii tugevat ühtsust nagu eestikeelse vaste leidmisel *low-carbon*’ile käesoleva magistritöö raames läbi viidud aruteludes ei olnud mitte ühegi teise termini puhul. Testrühmad eelistasid konkurentsitult kasutatud definitsiooni põhjal *heitenappi*, märkides, et see on lihtsasti mõistetav ja läbipaistev, eestipärane ja ilus. Variandina arutati mitmes rühmas ka *heitepuhast*, kuid jõuti järeldusele, et see väljendaks heitkoguste puudumist, mida *low-carbon* tegelikult ei ole.

Siiski sobib *heitenapp* kasutamiseks vaid juhtudel, kui tähistatav mõiste viitab konkreetselt kasvuhoonegaaside heitele (*low-carbon* või *low-emission*). Kui mõiste viitab vaid süsinikdioksiidile, sobib juba mõnevõrra juurdunud terminivariant *vähese CO₂-heitega*. Kui aga viidatakse millelegi, kus on vähene süsinikusisaldus, sobiks terminiks *süsinikunapp*. Eesti keele eripärast lähtuvalt ei ole võimalik *low-carbon*’it kui terminiosa iga termini puhul inglise keelest tõlkida ühtemoodi, sest see ei oleks sisutäpne. Vaid määratlusest lähtuvaid terminivariante

kasutades on võimalik vastata hea termini omadustele ning väljenduda selgelt. Mõtte- ja väljendusselgusesse panustamiseks tuleks ära teha ka töö kõigi erinevate sõnaühendit *low-carbon* sisaldavate terminite defineerimisel, kuivõrd ELi dokumentidest nende täpne määratlus alati ei selgu.

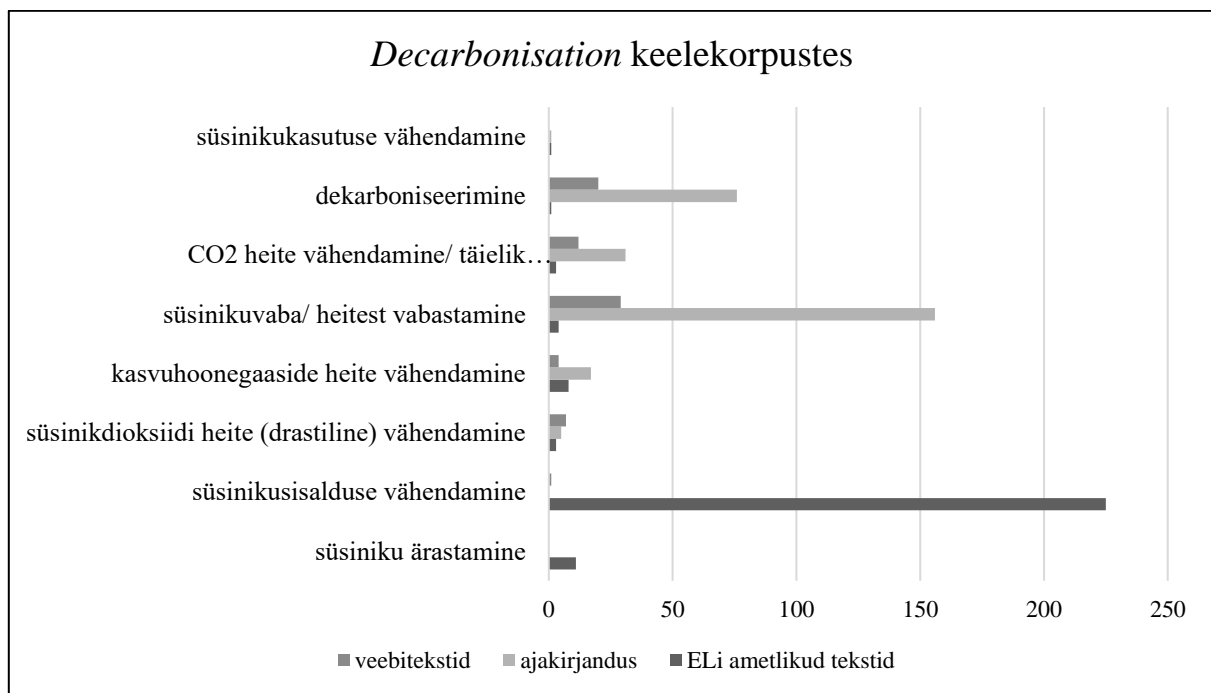
Suuresti samasugune määratluseprobleem esineb ka termini *decarbonisation* puhul. IPCC värskeima määratluse järgi on *decarbonisation* „inimeste tegevused inimtekkelise süsinikdioksiidi heite vähendamiseks“ (IPCC 2022a: 2905). IATEs, kus eestikeelsete vastetena on fikseeritud *dekarboniseerimine* ja *CO₂ heite vähendamine*, on mõiste määratletud kui „süsinikku sisaldavate kütuste oluline vähendamine“ (Lehtla 2020), ingliskeelses definitsioonis on rõhk sõltuvuse vähendamisel süsinikku sisaldavatest fossiilkütustest (*ibid.*). Kusjuures IPCC (2018) on ka varasemas definitsioonis käsitlenud just nimelt fossiilkütuste kasutamise lõpetamist (*ibid.*). Eraldi terminina on veel kasutusel *decarbonisation of the economy* ehk „pürgimine majanduse poole, mis kas sõltub vähem süsinikku sisaldavatest energiaallikatest või toob kaasa vähem CO₂ heiteid“ (Council-ET 2020a).

Termini- ja mõisteühtsust ei paista ka skandinaavia keeltes: taani ja rootsi keeles kasutatakse vastavalt nii morfoloogiliselt sarnaseid termineid *dekarbonisering* kui *avkarbonisering*, aga ka mitut pikemat varianti, sh taanikeelne *omstilling til uafhængighed af fossile brændsler* (Council-DA 2018) ehk otsetõlkes kohandumine sõltumatuseks fossiilkütustest ja sarnane rootsikeelne *utfasning af fossila bränslen* (Institutet för språk och folkminnen > Hållbarhetstermgruppen > Hållbarhetstemlista (utfasning av fossila bränslen) 2023). Nende definitsioonid toetuvad IATEs kasutatud ingliskeelsele määratlusele.

Et paljudel juhtudel viidatakse fossiilkütustele, on oluline nüanss, sest fossiilkütuste põletamisel tekib süsinikdioksiidi heite kõrval ka metaani ja dilämmastikoksiidi heidet, mille järgi oleks eestikeelse terminivariandi puhul korrektne *carbon*’ist lähtuva *süsinikdioksiidi* asemel viidata ka kasvuhoonegaasidele. Terminis võiks kasutada ka viidet fossiilkütustele, kuid IPCC definitsioon on jälle sellest laiem – süsinikdioksiidi heitkoguseid tekib ka mujalt, kui fossiilkütuste kasutamisest (näiteks maakasutuse muutustest, mis toimuvad küll looduses, kuid on siiski inimtekkelised, mis sobituks IPCC määratlusega). Püüdes kõike eelkirjeldatud ühendada, kasutati töös testrühmaga järgmist definitsiooni: „üksikisikute, riikide või muude

üksuste püüdlus saavutada sõltumatus fossiilkütustest; tavaliselt viitab elektri, tööstuse ja transpordiga seotud süsinikdioksiidi heitkoguste vähendamisele“.

Keelekorpuste analüüsisist ilmnes, et *decarbonisation*’i tõlkimine eesti keelde ei ole ühtne (Joonis 11, Tabel 10). Selgus, et erinevad keelekasutajad eelistavad erinevaid termineid: ELi tekstides domineerib *süsinikusisalduse vähendamine*, ajakirjanduses aga *süsinikuvaba* või *heitest vabastamine*, vähemal määral ka *dekarboniseerimine*. Saamaks teada, kas terminite kasutuse valikul on rolli mänginud ka määratluste erinevused, tuleks analüüsida kasutuskonteksti, mida magistritöö raames ei tehta.

Joonis 12. Ingliskeelse termini *decarbonisation* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X teljel on esinemise arv.

Eestikeelset vastet terminile *decarbonisation* pidas enda jaoks vajalikuks 30 vastajast 83,3 protsenti. Veebiküsitluses pakuti termini väljendamiseks eesti keeles kokku 43 erinevat varianti: dekarboniseerimine, energiapööre, energiavabadus, fossiilitu, fossiilivaba(dus) (5x), fossiilkütustest loobumine, fossiilsõltumatus, fossiilvaba, heitepriiuspüüd, heitepriiusvisadus,

heitevabadus (3x), heitevabaduspüüd, heitevabadusvisadus, kliimamuutuste leevendamine, kliimaneutraalsuse pürgimine, kliimaneutraalsuse saavutamine, kliimasõbralik tootmine, kliimasõbralikkus, loomustamine, nullheide, nõigitustamine, roheküte, rohemajandus, rohepööre (4x), süsihappegaasitus, süsinikpuhastus, süsinikujalajälje piiramine, süsinikujalajälje vähendamine, süsinikuvabadus, süsinikuneutraalsus, taastumatute ressursside hoidmise püüe – tarehoid, taastumatute ressursside säästmise püüe – taresäp, vingusõltumatus, vingutustamine, vinguvabadus, vurtsuvähendus, väljatõmbamine, üleminek kliimasõbralikkusele, üleminek roheenergiale, ümberkivistumine, ümberlülitumine, ümberrivistumine, ürgkütteta.

Pakutud variant *vurtsuvähendus* viitab tõenäoliselt jookide karboniseerimisele: *karboniseerima* tähendab eesti keeles „joogile vm vedelikule süsihappegaasi lisama“ (EKI Ühendsõnastik 2023 2023g), *vurts* aga gaasi joogis (EKI Ühendsõnastik 2023 2023h). Sellest lähtuvalt võiks *dekarboniseerimist* pidada sobivaks vasteks, sest mõistega väljendatakse süsinikdioksiidi kusagilt eemaldamist, eesliitest *de-* saab ladina keelt tundev keelekasutaja samuti ühemõtteliselt aru. Teisalt võib see aga tekitada valeassotsiatsioone, samuti on *dekarboniseerimisel* võrdlemisi võõras kõla, mis koosmõjul võib tekitada võõristust ja võimalusi naeruvääristamiseks. *Vurtsuvähendus* võib sobivas kontekstis toimida küll metafoorina, kuid mitte terminina.

Testrühmast eelistas *dekarboniseerimist* eestikeelse vastena üks inimene: „Kuigi võõrsõna, on väga täpne ja ka keskmise intelligentsuse taseme juures hoomatav. Juba küllaltki laialt kasutuses. Vastab eesti keele vähemalt sajandipikkusele traditsioonile võtta üle ladinapäraseid võõrsõnu, selmet leiutada omi.“. Üks filoloog oli aga teist meelt: „Eesti keeles võiks ikkagi võõrsõnu püüda lahti tõlkida. Siin on küll ladina tüvi, mis on võrdlemisi läbipaistev, aga võõrsõnade puhul tekib inimestel tihti illusioon, et nad saavad aru, mida need sõnad tähendavad, aga tihtipeale tegelikult ikkagi ei saa.“

Sama osaleja täpsustas, et see probleem on paljudel roheterminitel: „Nad on võõrsõnad või kõlksud, mille tähendus ei avane inimese jaoks ja siis kas ei saada aru või tundub see suvaline kantseliit. Kantseliidi taagast võiks vabaneda. Kui mõelda vajalikule kommunikatsiooniväljale, ei anna võõrsõna siin midagi juurde.“. Arutelus juhiti tähelepanu ka asjaolule, et inimesed, kes palju inglise keeles ei loe, ei tunne tekstides ka võõrkeelset sõna ära.

Terminoloogilist süsteemi otsides võiks võrdluseks kõrvale võtta termini *deforestation* ehk metsa muutumine mitte-metsaks, mille puhul on püütud juurutada eestikeelset *metsatustamist*, mis ei ole laiemat populaarsust saavutanud ilmselt keeruka häälduse tõttu (SEI Tallinn 2022). Seda arvestades poleks mõistlik püüda juurutada ka *süsinikutustamist*.

Mõnevõrra käibel *dekarboniseerimist* ei saa pidada heaks vasteks *decarbonisation*ile veel mitmel põhjuselt. Esmalt on see juba terminina (alternatiivsed vasted *süsinikuärastus*, *süsinikuärastamine*, *süsinikutustamine*, *dekarboneerimine*) kasutuses materjalitehnika valdkonnas ning määratletud kui „termotöötlusprotsess või toiming, mille eesmärk on detaili või toote pinnakihi süsinikusisalduse vähendamine“ (Materjalitehnika terminibaas 2022). Termin *decarbonised gas*, eesti keeles *dekarboniseeritud gaas* (eelistatud) või *vähese CO₂ heitega gaas* on määratletud kui „maagaas, millest on põlemiseelselt või -järgselt eemaldatud süsinikdioksiid“. Kuivõrd hea termini omadustest lähtuvalt peaks üht mõistet tähistama üks termin, ei ole mõistlik sellele sõnale veel tähendusi juurde luua.

On veel üks kaalutlus: kui *de*-eesliitega ingliskeelsed sõnad väljendavad kas millegi vastandit või millegi täielikku eemaldamist (Oxford Advanced Learner’s Dictionary 2023), näiteks *deactivate* (deaktiveerima, kahjutuks tegema), *decapitate* (pead maha raiuma), *defrost* (üles sulatama) jt, siis *decarbonisation* peaks sellest loogikast lähtuvalt tähendama süsinikdioksiidi heite täielikku kaotamist. Termin definitsiooni järgi on aga tegu tunduvalt nõrgema sisuga terminiga, mis tähistab vaid ebamäärast heite vähendamist, kusjuures vähendatavaid koguseid pole selgelt määratletud. Selline vahe võib aga avalikku diskussiooni ja kliimamuutuste leevendamise püüdlusi oluliselt muuta. Kasutades jõulisena näivat sõna nagu *decarbonisation* võidakse luua kliimapingutustest vale mulje inimestele, kes pole kursis selle termini hägusa sisuga.

Valdavaks eelistuseks olid variatsioonid sõnast *vaba* ja *vabastamine*, olgu siis süsinikdioksiidi, üldisema kasvuhoonegaaside heite või fossiilkütuste kohta. Kuid kuna kõik definitsioonid (nt IPCC omad) ei käsitle siiski süsinikdioksiidi heitest vabanemist, vaid selle vähendamist, ei oleks ka see täpne vaste.

Paljud pakutud variantidest viitasid lähedasi mõisteid tähistavatele terminitele nagu *kliimaneutraalsuse saavutamine*, *kliimamuutuste leevendamine* ja *rohepööre*. Kuigi neis on teatavad nüansivahed, mistõttu ei peaks neid ühtlustama, võib nende tulemuste näitel kahelda

ka antud termini (*decarbonisation*) vajalikkuses – selles sisalduvaid tegevusi juba väljendatakse teiste terminitega lähtuvalt konteksti seatud vajadustest. Nagu nähtub ka korpuste analüüsist, saab eesti keeles siin läbi ka vaid mõiste selgitusega – vastavalt vajadusele kas *süsinikdioksiidi heite vähendamine* või *kasvuhoonegaaside heite vähendamine*. Nagu *low-carbon*'i puhul, tuleb rahvusvahelisest definitsioonide erisusest lähtuvalt viia sõnastikku sisse mõlemad variandid koos selgitavate märkustega, sest seda vajavad tõlkijad.

3.12. *Fire weather*

Termini *fire weather* taga olev mõiste on IPCC sõnastikus defineeritud kui „ilm, mille elemendid, sh õhutemperatuur, mulla- ja õhuniiskus ning tuul soodustavad maastikupõlengute puhkemist ja püsimist; ei hõlma põleva materjali olemasolu või puudumist“ (IPCC 2021b: 2229). Tööks testrühmaga kasutati selle definitsiooni esimest osa, arvestades asjaolu, et selle teine pool on täpsustava loomuga. Siiski tuleks täisdefinitsiooni kasutada sõnastikus.

IATE andmetel on taanikeelne termin *brandvejr* (Skandinavisk Oversættelses-og Oplysningsbureau Holland 2014), mis otsetõlkes võib olla nii tule- kui tulekahjuilm, rootsi keeles *fire weather*'i vastet märgitud pole, kuid termin *fire-weather forecast* on rootsi keeles *brandriskprognos* (Statens lantbruksuniversitet 2023) ehk tule- või põlenguohu prognoos.

ELi keelekorpustes eestikeelseid vasteid *fire weather*'ile ei leidunud, EKÜs esines otsetõlge *tuleilm* ajakirjandustekstides viis ja veebitekstides kümme korda, kuid ainult mütoloogia, mitte meteoroloogia kontekstis. Tõlkevastet nagu *põlenguilm* või ka *põlenguohtlik ilm* korpustes ei olnud, küll aga esines *tuleohtlik ilm* – nii ajakirjandus- kui veebitekstides kolm korda ning just nimelt ilmaolusid kirjeldavas kontekstis.

Eestikeelset vastet *fire weather*'ile pidasid enda jaoks vajalikuks pooled veebiküsitlusele vastanutest. Mõistele pakkus 30 vastajat 35 erinevat võimalikku eestikeelset terminit: hävipõud, kombineeritud ilmastikunähtused, kombineeritud ilmatingimused, kuivus, kuumalõõts, kuumasaared, kuumatõmme, kuumus, kõrge/kõrgendatud tuleoht, maastikupõlenguid

soodustav ilm, niiskusepump, ohuilm, põikesepõleng, põleilmastik, põlengueelne, põlenguilm (4x), põlenguohut, põlenguohutlik, põlestilm, põletav ilm, põuailm, põuane, põud (3x), pürovetter, sütikilm, tule-erk ilm, tuleiil, tuleilm (4x), tulekuri ilm, tuleohutlik ilm (3x), tulepaisul ilm, tuleterane ilm, tulik, tulipõud, äärmuslikud ilmaolud.

Loetelust leiab mitu viidet põuale, mis on küll igati ootuspärane seos ning millel võib kõnealuse mõistega olla ka teatav ühisosa, kuid tegu pole siiski sama nähtusega. Meteoroloogia ja klimatoloogia terminibaasis on *põud* WMO andmete põhjal defineeritud sademete koguse kaudu (EMS toimkond 2023), *fire weather* hõlmab aga lisaks veel mitut näitajat, samuti võib see vältida põuast lühemat aega, mistõttu ei ole põua analoogia kasutamine põhjendatud ning tekitaks segadust. Samuti pole kohane kuumusele viitamine, sest see võib tähendusvälja kitsendada – nagu üks osaleja märkis, on see teise, väiksema, kategooria mõiste.

Testrühma liikmete eelistused ja vastused olid selle termini puhul valdavalt ühtsed, kuid ühes arutelus kerkisid variantidena esile ka *tuleterailm*, milles *tera* väljendaks seemet, millest võib välja kasvada põleng; ja *tungalterailm* või *tunglailm*, et harvemini kasutatavaid sõnu rohkem käibesse tuua. Need variandid võivad vabamas kontekstis hästi toimida metafooridena ning valdav arvamus oli, et terminina professionaalses kasutuses on need veidi segadust tekitavad, eriti viimane, mis mitmel inimesel tekitas seoseid vaid Leelo Tunglaga, mitte lahtise tulega.

Sobilikuks peeti viited põlengule, tulele ja kõige täpsemalt tule- või põlenguohutlikkusele. Üks testrühma liige juhtis aga tähelepanu, et ilm ise ei saa tuleohutlik olla. Siiski on sõnal *tuleohutlik* kaks tähendust – esmalt antud konteksti sobimatu „kergesti süttiv“, aga ka „suure tõenäosusega põlengut põhjustav“ (EKI Ühendsõnastik 2023 2023i). Seega oleks *tuleohutlik ilm* oma tähendusväljalt küll korrektne, kuid kuna see tekitab valeassotsiatsioone, oleks parem seda vältida. Ka *tuleilma* kohta märkis üks osaleja, et see kõlab nagu „hea ilm selleks, et õues lõket teha“. *Põlenguohutlik* küll eraldi defineeritud küll pole, kuid arvestades, et *põleng* tähendab „kontrolli alt väljunud, kahju põhjustavat põlemist“, kuid *tulel* on veel teisi tähendusi, võib sõna *põleng* termini *fire weather* puhul olla parem vaste, sest see viitab selgelt kahju tekitavale laiaulatuslikule põlemisele, samas kui *tuli* võib olla ka midagi positiivset. Kuigi *tuleohutlik ilm* on veebi- ja ajakirjandustekstides kasutusel olnud, ei ole kuus esinemiskorda piisavad, et seda juurdunuks pidada.

Sõelale jäidki *põlengu(ohtlik) ilm, tuleilm, tuleohu ilm ja tuleohtlik ilm*. Põlengut eelistas rohkem osalejaid taustast sõltumata, kuid selles osas, kas terminis peaks olema sees ka *oht*, oldi võrdselt eri arvamusel. Definiitsioonist lähtudes oleks *põlenguohtlik ilm* või *põlenguohu ilm* täpsem kui *põlenguilm*, kuna viidatakse suurele võimalusele tulekahjude tekkimiseks, mitte tingimata asjaolule, et miski juba põleb. Samuti tuleb arvesse võtta kasutamise konteksti – seda terminit võib muu hulgas vaja minna hoiatusena ilmateates, mille eesmärk on maastikupõlenguid ennetada, kus *oht* võiks mõjuda jõulisemalt. *Põlenguohtlikust ilmast* võib küll loomulikus ökonoomsuse poole kalduvas keelekasutuses ühel hetkel saada *põlenguilm*, kuid kuna terminit on vaja mõistele, mille sisu kätkeb endas suurt ohtu, tasub siin täpsust lühidusest olulisemaks pidada.

3.13. Green recovery

Green recovery on Conforile (2022) ning Omri, Chtourou ja Bazini (2015) artiklile tuginedes IATEs määratletud kui „taastestrategia, milles pannakse rõhku keskkonnahoidlikele või rohelistele investeeringutele, mis aitavad kliimamuutustega võidelda ja tugevdavad samal ajal majandust“, mille eestikeelne vaste on märgitud *keskkonnahoidlik majanduse taastamine* (Institute for Social and Environmental Transition 2020).

Kuigi termin on kasutusel rahvusvaheliselt ja mitte ainult Euroopa Liidus, ei ole selle definiitsioon siiski detailideni ühtne ja selge (Maas, Lucas 2021: 7–10). Kuid tavaliselt keskendutakse roheinvesteeringutega tegevustele, mis panustavad rahvusvaheliste kokkulepete ja eesmärkide nagu Pariisi lepe või ÜRO säästva arengu eesmärgid, täitmisse (*ibid.*).

IATE definiitsiooni kasutati ka töös testrühmaga, kuid see vajaks siiski kohendamist – fraas „keskkonnahoidlikele või rohelistele investeeringutele“ on tarbetu kordus, ingliskeelses IATE definiitsioonis viidatakse vaid roheinvesteeringutele. Valdavalt tõlgitaksegi *green* keskkonna- ja kliimakontekstis kas *keskkonnahoidlikuks* või *roheliseks*, kuid neil on sama tähendus. Selgem ja ökonoomsem definiitsioon oleks „taastestrategia, milles pannakse rõhku

keskkonnahoidlikele investeeringutele, mis aitavad kliimamuutustega võidelda ja tugevdavad samal ajal majandust“.

ELi tekstide paralleelkorpusetes on *green recovery* kolm korda tõlgitud *keskkonnasäästlikuks elavdamiseks* ja neli korda *rohelineks majanduse elavdamiseks* (Tabel 12). EKÜs esimest varianti ei esinenud, teine esines veebitekstides ühel korral.

Eesti keeles on nii IATEsse kantud vaste kui korpusetest leitud variandid võrdlemisi kohmakad ja pikad. Ükski neist termini omadustele kuigivõrd täpselt ei vasta – mõnevõrra saab täidetuks pidada vaid täpsuse kriteeriumit, kuid nii pika sõnakombinatsiooni puhul ei pruugi seda üldse terminina tajuda. Sellega peaks tähistama konkreetseid strateegiaid, kuid praegusel kujul võib niisugune sõnade kombinatsioon olla kasutusel ka teistes, palju üldisemates kontekstides ning sellega segadust luua. Skandinaavia keeltes on piiratud lühemate variantidega: taanikeelne *grøn genopretning* on otsetõlkes roheline taastamine, mida on ka rootsikeelne *grön återhämtning*.

Eestikeelset terminit pidas endale vajalikuks 66,7 protsenti 24 küsitlusele vastanutest. Välja pakuti 29 erinevat terminivarianti: energiapööre, euroopa rohelepe, helerohevale, kestliku majanduse investeeringud, kliimamajandus, kooskõlakava, looduspõhised lahendused, mittelahendus, parandmeede, plindrilõpp, plindrimurd, roheinvesteering (2x), rohekasv (2x), roheline jõukus, roheline üleminek, rohemajandus, rohemajanduse investeeringud, rohemajandusstrateegia, rohemurrak, rohemurrang, rohepesu, rohepööre, roherahaplaan, rohereform, rohestrateegia (2x), rohetaaste (2x), tasakaalukava, tasakaaluplaan, õiglase üleminek.

Kuivõrd definitsioonis rõhutakse majanduse tugevdamisele, kerkis ühes aruteludest võimaliku eelistusena esile *rohekasv*. „See võib keskpikas perspektiivis päris tugev olla. Kasvujutt on 30 aastat prevaleerinud, propaganda on meile peale kütnud, et kasv on jube hea ja kui see kaob, siis kaovad töökohad ja kõik muu ja sellest on raske lahti saada, inimesed on harjunud sellega. /---/ Kui majanduses enam kasvukeskselt ei mõelda, siis inimeste fantaasia lõppeb otsa. /---/ Rohetaastet tuleks lihtsalt rohkem seletama hakata,“ toodi põhjenduseks. Kuigi sisulise argumentina arvestatav, siis see variant ei sobi, sest ingliskeelne *green growth* on juba eraldi mõiste (IATEs terminina märgitud muu hulgas *roheline majanduskasv*, mis võib tõenäoliselt loomulikus keelekasutuses lüheneda ka *rohekasvuks*) (Council -ET 2019).

Lisaks märkis mitu osalejat, et nagu *kliima*-sõnad, on ka paljud *rohe*-sõnad ületarvitatud. Siiski kerkis kõikide osalejate, ka *rohe*-sõnade osas skeptiliste, seas esile selge eelistus vastele *rohetaaste*. Seda peeti parimaks lühiduse ja suupärasuse tõttu ning ka sellepärast, et selle tõlge inglise keelde on aimatav.

Testrühma liige, kes oma töös igapäevaselt *green growth*'i temaatika ja rahastusega kokku puutub, leidis, et *rohetaaste* sobib hästi kokku ka terminiga mida kasutatakse selle strateegia raames jagatava raha – taasterahastu – kohta. *Taasterahastu* ja *rohetaaste* liitmisel saab kokku *rohetaasterahastu* ning loob eristuse teist tüüpi taasterahastutest.

3.14. *Maladaptation*

Tõenäoliselt hakkasid terminit *maladaptation* (loodusliku valiku käigus kujunenud organismile kahjulik kohastumus) esimesena kasutama evolutsioonibioloogid; kliimamuutuste kontekstis võeti see kasutusse 1970. aastatel, laiemalt jõudis see valdkonnas käibesse 1990. aastatel, IPCC mainis seda esimest korda oma kolmanda hindamisperioodi raportis (Magnan jt 2016). *Maladaptation* või *maladaptive actions* on IPCC kuuenda hindamisperioodi aruandes defineeritud kui „tegevused, mis võivad võimendada kliimamuutustega seotud negatiivseid mõjusid, nt suurendada kasvuhoonegaaside heidet, ahendada kohanemisvõimet või inimeste heaolu praegu või tulevikus; tavaliselt pole see sihilik“ (IPCC 2021b: 2238). Seda määratlust kasutati ka töös testrühmaga.

Siiski soovivad Juhola jt (2016), et definitsioon peaks viitama mitte lihtsalt *tegevustele*, vaid *kliimamuutustega kohanemise tegevustele* (*ibid.*). Lisaks rõhutavad nad, et vahet tuleks teha lihtsalt läbikukkunud kohanemistegevustel (ei saavutanud oma eesmärki) ja kohanemistegevustel, millega kaasneb uus negatiivne mõju, mis muudab kogukonnad kliimamuutuste mõjudele haavatavamaks (*ibid.*). Need kaalutlused võimaldaksid autorite hinnangul kohanemistegevuste mõju adekvaatsemalt hinnata (*ibid.*). Sellest lähtuvalt võiks terminisõnastikku sobiv definitsioon olla järgmine: „kliimamuutustega kohanemise tegevused, mis võivad võimendada kliimamuutustega seotud negatiivseid mõjusid, nt suurendada

kasvuhoonegaaside heidet, ahendada kohanemisvõimet või inimeste heaolu praegu või tulevikus; tavaliselt pole negatiivne mõju sihilik“.

Niisugused parimate kavatsustega kasutusele võetud meetmed, mis kliimamuutuste leevendamisele või nendega kohanemisele negatiivselt võivad mõjuda, on näiteks rannikuüleujutuste kontrolli all hoidmiseks püstitatud barjäärid, mis vihmaveest põhjustatud üleujutuse veel ära ei lase voolata; energiakulukate merevee magestamise seadmete kasutusele võtmine jm (Magnan jt 2016; Schipper 2020).

See termin ei paista kliimamuutuste kontekstis mingil kujul eesti keeles kanda kinnitanud olevat, terminisõnastikes seda ära märgitud ei ole. ELi paralleelcorpuste analüüsist selgus, et *maladaptation* on eesti keelde kolmel korral tõlgitud kui *halvasti kohanemine*, Eesti Keele Ühendkorpuses sellele vasteid ei leidunud (Tabel 13). Küll aga on sõna *maladaptation* osa mitmest psühholoogiavaldkonna terminist: *early maladaptive schema* eestikeelne vaste *varane mittekohastumuslik skeem* (Skeemiteraapia terminite töörihm 2023a) ja *maladaptive coping mode* kui *düsfunktsionaalne kaitseolek* (Skeemiteraapia terminite töörihm 2023b). Psühholoogias on mindud mõistepõhise lähenemise teed ning *maladaptation* pole mõlema termini puhul samamoodi tõlgitud. Muudes valdkondades on inglise keele eesliidet *mal-* tõlgitud muu hulgas kui vale- (*malpractice, maltreatment* – valeravi) või väär- (*malnutrition* – väärtoitumus).

Kliimavaldkonna terminit *maladaptation* pole sisse IATEsse sisse kantud ka taani ega rootsi keeles, küll aga selgus ELi paralleelcorpustest, et rootsi keelde on seda tõlgitud kui *missanpassning, felanpassning* (valekohanemine), taani keelde aga kui *ikke-formålstjenlige foranstaltninger* (mitte-eesmärgipärane kohanemine).

Eesti keeles pidas vajalikuks seda mõistet väljendada 63,3 protsenti 30 vastanust, kes pakkusid välja 46 erinevat terminivarianti: ajakadu, ebakohanemine, hävik, hävimeede, hävimõte, hävitegevus, kaaskahjustamine, kaostamine (kaostav), keskkonnahooletus, keskkonnaroim, kliima minnalaskmine, kliima pahameetmed, kliimaekselaator, kliimahooletus, kliimahooletus, kliimakäkk, kliimaidiootsus, kliimakuhjumine, kliimalollus, kliimamuutuste süvendamine, kliimamuutuste tagasisideahelad, kliimanegatiivsed tegevused, kliimaohтусid võimendavad meetmed ja tegevused, kliimapoliitika kaaskahjud, kliimavaenulik, kliimareha, kliimavaen, kliimavaenulikkus, kliimaämber, kohanematus, kõdumeede, kõdumõte, mis

võivendavad negatiivseid mõjusid, mittekohanemine, negatiivsed kliimamõjud, rajasõltuvus, rohepesu (2x), soovitud vastupidiselt toimivad leevendus- ja kohanemismeetmed, suutmatus kohaneda, sõltuvus taastuvatest ressursidest, üleküte, tegurid, valekohastumus, viga, vigane plaan, väärkohastumus, ökohoolimatus, ökopimedus, ökoroiim.

Aruteludest selgus, et seni ainsat tõlkevastet *halvasti kohanemine* peetakse kohmakaks ning sellele soovitakse paremat vastet. Mõned osalejad märkisid, et on ise mõiste väljendamiseks kasutanud sõnu nagu *kohanematus*, mille juures mööndi, et see viitab pigem kohanemistegevuste puudumisele, mitte niivõrd valesti kohanemisele, ning *kliimamuutustega mittekohanemine*, mida peeti liialt pikaks ning samuti pigem kohanemistegevuste puudumisele viitavaks.

Küsitluses välja pakutavad variandid nagu *kliimalollus*, *kliimasõgedus*, *kliimaämber*, *kliimaidiootsus*, *kliimavaen*, *ökoroiim ja kliimareha* väljendavad testrühma arvates hästi küll mõiste sisu, kuid oma otsekohesuse ja tahumatusega ei pruugi terminina mõjuda tõsiseltvõetavalt, samuti võivad need tekitada lõhestumist ja trotsi neis, kes neid meetmeid kas heas usus rakendanud on või kes neisse ettevõtmistesse ei usu. Juhiti tähelepanu, et *kliimalollus*, *-õgedus* ja *-idiootsus* võivad käibele minna ka vastupidises tähenduses, viitamaks näiteks aktivistidele või poliitilistele püüdlustele kliimamuutuste mõjudega võidelda.

Pehmemaid variante nagu *kliimaämber* ja *kliimareha*, mis annavad hästi edasi tegude soovimatuid negatiivseid tagajärgi, peeti sobivateks sünonüümideks rikastama vabamas vormis sõnavõtte, kus neutraalsemat terminit juba kasutatud on.

Korduvalt kerkis aruteludes esile eesliide *eba-*, millega moodustati sõnu nagu *ebamõte*, *ebavõte*, *ebamajandus* ja *ebakohanemine*. „Näiteks pelletitootmine on ebamajandus, mitte ebamajanduslik. Kliima kontekstis saab sellega palju teha: põlevkivitootmine näib olevat ebaenergeetika osa. Massiline loomakasvatus on ebatööstus. Kui sa paned eba-liite ette, siis sa ütled selle harrastaja kohta idioot, aga väga viisakal moel,“ selgitas üks testrühma liige. Teine pidas *ebakohanemist* haruldaselt leidlikuks: „See on hea tõlkevaste, iseseletuv, annab edasi ka nüansi, et võib pealtnäha tunduma kohanemisena, aga ei ole seda.“. Samuti peeti *ebakohanemist* neutraalsemaks ja seetõttu terminiks sobilikumaks kui *väärkohanemist*.

Kuigi liitsõna esiosa *eba-* üks tähendus on vastandile osutamine, on sellel ka teisi tähendusi: väär-, võlts-, pseudo-, mitteõige, kõnekeeles omadussõnana ka millegi poolest sobimatu, kohatu, mitte hea, meeldiv ega õige, tobe, nõme (EKI Ühendsõnastik 2023 2023j). Teist tähendusvälja arvesse võttes võibki *ebakohanemist* pidada parimaks eestikeelseks vasteks *maladaptation*'ile.

3.15. *Marine heatwave*

IPCC (2022) on termini *marine heatwave* defineerinud kui: „perioodi, mil mere pinnalähedane temperatuur (1 mm – 20 m alla merepinda) püsib päevade kuni kuude kaupa äärmiselt soe kuni tuhandete kilomeetrite ulatuses“ (*ibid.*). Millisest temperatuurist *marine heatwave* algab, pole aga üheselt selge. Temperatuur on üldjuhul äärmuslik siis, kui see ületab teatud künnise, näiteks jääb 90. protsentiili kindla piirkonna ja aastaaja lõikes (Amaya jt, 2023). Amaya jt (2023) viitavad, et nii ajakirjanikud kui teadlaskond kasutavad terminit kahele erinevale olukorrale viitamiseks: ühel juhul selleks, et kirjeldada äärmuslike olusid võrreldes ajalooliste temperatuuridega (fikseeritud baastaseme põhine lähenemine); teisel juhul aga selleks, et kirjeldada äärmuslikke olusid pidevalt muutuvates kliimatingimustes (*ibid.*).

Esimese lähenemise kasutamisel defineeritaks üha tõusva temperatuuriga maailmas kuumalainetena merel järjest rohkem nähtusi, kuni lõpuks võiks need tunnistada pidevaks, teine lähenemine võib küll tunduda vale, kuid seal jääks alles mõte kuumalainest kui anomaaliast (*ibid.*). Atmosfäärikuumalainete definitsioonist lähtuvalt soovivad Hobday jt (2016) defineerimisel lähtuda vähemalt viiepäevasest kestusest, mille juures peab merepinnalähedane temperatuur jääma 90. protsentiili 30-aastasest ajaloolisest keskmisest, st tegu oleks muutuva baastaseme põhise lähenemisega (*ibid.*). Amaya jt (2023) soovivad termini *marine heatwave* pruukimisel lähtuda samast definitsioonist, teisel juhul aga selgesõnaliselt viidata võrdlusele pikaajalise temperatuuritrendiga (*long-term temperature trend*) (*ibid.*).

Ühtne ja täpne rahvusvaheliselt kehtiv definitsioon on oluline, et neid sündmusi ja prognoose oleks võimalik omavahel võrrelda, kuid kohalikus kasutuses ei ole otstarbekas seda enne

globaalse konsensuseni jõudmist kitsamalt ära defineerida. Eelnevat arvestades tuleks täpsuse huvides siiski teha järeleandmine terminibaasi definitsiooni pikkuses ning konkreetsemaks määratlemiseks kasutada kahelauselist definitsiooni: „periood, mil merepinnalähedane temperatuur (1 mm – 20 m allapoole merepinda) püsib vähemalt viie päeva kuni kuude jooksul 90. protsentiilis kindla piirkonna ja aastaaja tavalisest temperatuurikeskmisest. Baastasemena kasutatakse nii 30-aastast kui pikemat ajaloolist keskmist.“ Kuivõrd need nüansid üldist arusaama mõiste tähendusest ei muuda, kasutati magistritöös eestikeelse vaste leidmiseks siiski IPCC lihtsustatud definitsiooni.

Vasteid terminile *marine heatwave* IATEs ei eesti keeles ega skandinaavia keeltes ei leidu, ka ELi korpustes seda üheski uuritavas keeles ei esine. Eesti keele ühendkorpuses ei esine otsetõlget *merekuumalaine*, kuid *kuumalaine merel* on ajakirjandustekstides kasutusel olnud ühe korra.

Seda terminit pidas endale igapäevatöös vajalikuks 29,2 protsenti küsitlusele vastanud 26 inimesest, kes kokku pakkusid terminile 28 võimalikku eestikeelset vastet: auruaeg, ilmaanomaalia, kalasupp, kliimasoojenemine, kliimaveidrus, kuumalaine (3x), kuumaookean, kuumasaar, kuumaõhuaeg lainekuüm, lõõmaperiood, lämmilaps, lämmiviiv, mere soojapadi, merekeedus, mereleitsak, mereleitsakuala, mereleitse, meresoe, põud, soe supp, soe tsoon, soe vöö, soojaanomaalia, soojalaine (2x), soojaviiv, trosiin, ulatuslik kuumalaine.

Nimekirjas on palju kujundlikke väljendeid nagu *lämmilaps*, *merekeedus* jt, mis testrühmale küll meeldis, kuid mida terminiks nende läbipaistmatuse ja liigse huumoorikuse (mida on võimalik valesi mõista) tõttu ei peetud. Arutelus kerkisid mõttemänguna esile ka variandid *kalasupp* ja *lainekuüm*, mis samadel põhjustel välja praagiti, mööndes, et *kalasupp* on hea metafoor, mis vabamas kontekstis mõistet selgitada aidata võib.

Tõsiseltvõetavate terminivariantidena nähti *mereleitsakut* ja *merekuumalainet*, millest esimest peeti kaalukalt kõige leidlikumaks ja meeldivamaks, ka loogiliseks. Sõnal *leitsak* on küll mitu tähendust, kuid „umbse ja lämmatava (suvise) kuumuse“ kõrval ei pidanud testrühma liikmed teisi tähendusi – „lämbet õhku“ ja viidet hingematvale lõhnale (EKI Ühendsõnastik 2023 2023k) – segadust tekitavaks. Samuti märgiti, et *mereleitsak* on termin, mida hea meelega kasutatakse ka ilukirjanduses. *Mereleitsak* vastab ka hea termini omadustele. Kuigi *merekuumalainet* võib

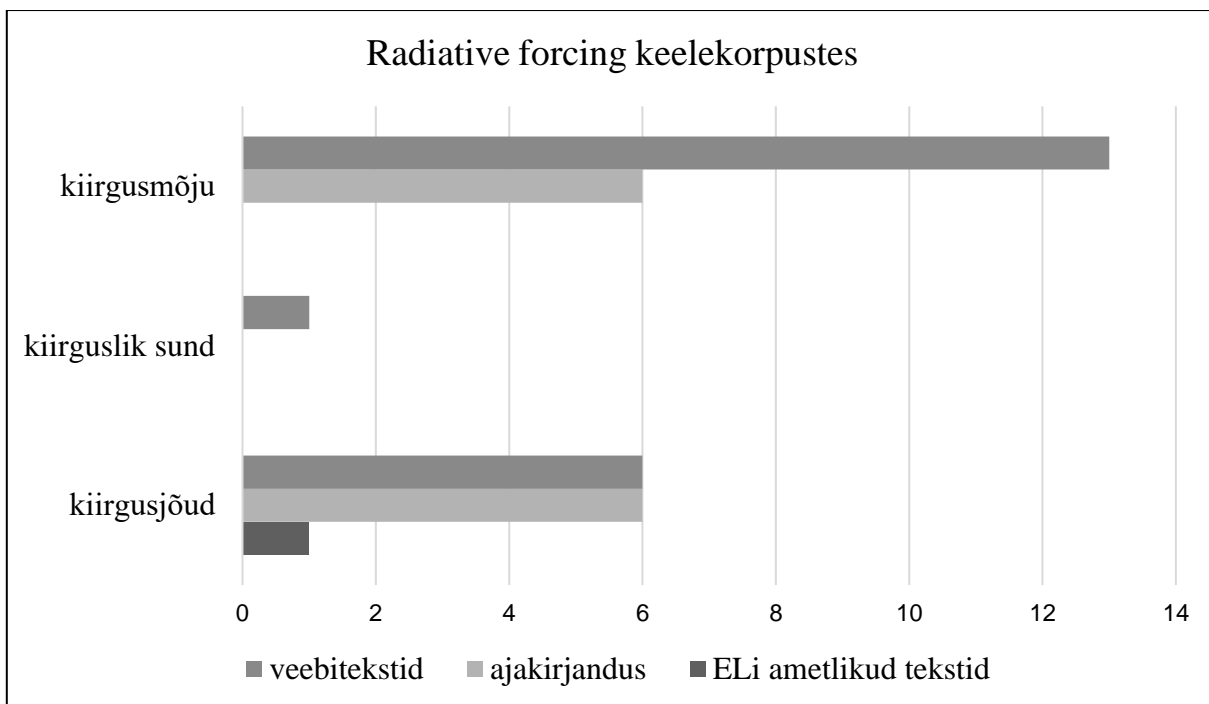
mereleitsakust pidada täpsemaks, on *mereleitsak* kui metafoor siiski piisava täpsusastmega, aga sealjuures suupärasem ja ökonoomsem.

3.16. *Radiative forcing*

IPCC on termini *radiative forcing* taga oleva mõiste määratlenud järgnevalt: „kiirgusvoo netomuutus (vatti ruutmeetri kohta) atmosfääri ülasaosas või tropopausis, mille on põhjustanud mingi kindel kliimat muutev tegur (nt kasvuhoonegaasid, aerosoolid)“ (IPCC 2021b: 2245). IPCC definitsioon täpsustab veel selle näitaja arvutusmeetodit, kuid tööks testrühmaga kasutati selguse ja ökonoomsuse huvides lühemat määratlust, mis mahub ühe lause sisse. Arvutusmeetodi kirjeldus on lisateave, mis Tavast ja Tauri (2013: 86–88) järgi ei pea tingimata terminisõnastikku kuuluma (*ibid.*).

Haddad ja Montero Martinez (2019) on seda ingliskeelset terminit kirjeldanud kui metafoori kõieveole (positiivne *sund* tõmbab kliimat ühele – kõrgema temperatuuri – poole, negatiivne teisele), metafoor on alles jäänud ka araabia keeles (*ibid.*) Nagu selgus päringutest ELi korpustes (IATEs vasteid ei olnud), kasutatakse taani ja rootsi keeles termini *radiative forcing* vastena vastavalt *strålingspåverknig* ja *strålningsdrivning*. Rootsikeelse tegusõna *driv* eestikeelne vaste sõltub suuresti kontekstist ja võib muu hulgas tähendada kellegi või millegi (ära) ajamist, energiaga varustamist või ka tegutsemist. Taanikeelne *påverknig* on eesti keeles *mõju*. Mõlemas keeles tähistab terminite esimene pool *strålings-* *kiirgust*, täpsemalt *kiirguslikku*, nagu inglise keeleski.

ELi paralleelkorpustes esines terminit vaid korra, kus see oli tõlgitud *kiirgusjõuks*, sama terminikuju esines EKÜs veebi- ja ajakirjandustekstides võrdselt kuus korda (Joonis 13, Tabel 15). Kuna oli teada, et teadlased omavahel kasutavad terminit *kiirguslik sund* või *kiirgussund*, otsiti ka neid EKÜst, kus veebitekstides esines vaid korra termin *kiirguslik sund*. Pärast arutelusid otsiti korpustest ka eelistatud vastet *kiirgusmõju* ning selgus, et selle kasutuskontekst on väga lai – peamiselt viitega elektroonikale.

Joonis 13. Inglisekeelse termini *radiative forcing* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X teljel on esinemise arv.

Seda terminit pidas enda jaoks vajalikuks 24,1 protsenti 29 vastajast, mis on igati ootuspärane, sest tegu on võrdlemisi spetsiifilise loodusteadusliku mõistega, mida läheb kasvõi ametnikel ja ka ajakirjanduses tarvis märgatavalt vähem, kui kliimapolitikaga tihedamalt seotud termineid. Ka erinevaid terminivariante pakuti küllalt vähe, kokku 20: (kiirguse) voomuut, hukuvatt, kasvuhooneefekt, kiirgusbalansi muutus, kiirguse mudimine, kiirgushäiritus, kiirguskoormus, kiirgusmuut, kiirgusmuutus, kiirgusmõjutus, kiirgusvoo muut, kiirgusvoo netomuutus, kliima soojenemine, kliima suunamine, kliimaluks, kliimur, kliimaatiline kiirgustegur, kraanik, päikese footonite neutriino voogude summaarne kiiritus, soojenemine

Pakkumised nagu *kiirguse voomuut* ja *kiirgusvoo muut* lähtuvad väga otseselt etteantud määratlusest, leidub ka väga üldistavaid pakkumisi nagu *kliima soojenemine*. See võib väljendada nii määratluse nõrkust, vastajate vähest ekspertiisi konkreetsel alal või ka asjaolu, et vastajate jaoks on laiem üldistustase piisav. Siiski peab kliimateadustes spetsiifiliselt lähtuma kitsamast üldistusastmest.

Otsetõlget *kiirgussund* ja *kiirguslik sund* peeti eesti keeles testrühmas just sõnaosa *sund* tõttu ebaloomulikuks. Üks osaleja pidas aga *jõudu* ja *sundi* liiga nõrkadeks vasteteks *forcingule* „Eelistan *kiirgusvoo muut*, sest seal peab mingi agentsus sees olema – sest muutus peab olema nähtav.“ Ka teised pidasid headeks vasteteks nii *kiirgusvoo muut*, *kiirgusmõju*, *kiirgusmõjutus* ja *kiirguskoormus*.

Tugevaim eelistus jäi testrühmas siiski *kiirgusmõjule* ja *kiirgusmõjutusele* (samal kujul on ka taanikeelne termin), ka nende osalejate poolt, kes sellega oma töös igapäevaselt kokku puutuvad. Kuivõrd *mõjutusel* on kaks vastandlikku tähendust („konkreetsena avalduv mõju“ ja „mõju puudumine“), võib *kiirgusmõju* pidada selgemaks vasteks.

Siiski selgus hilisemast eravestlusest meteoroloogia ja klimatoloogia eksperdiga, aga ka korpuste analüüsist, et *kiirgusmõju* jääb kõnealuse nähtuse kirjeldamisel liialt üldiseks – kiirgust on mitut liiki ja sellest lähtuvalt on kiirgusmõju muu hulgas näiteks radioaktiivsetel ainetel ja elektroonikaseadmetel. Et otsetõlkelist *sundi* peeti testrühmas valdavalt ebaloomulikuks, otsiti sellele ka sünonüüme, millest jäi esialgu sõelale *surve*. See seostub aga paljudele füüsikutele tõenäoliselt liialt *rõhuga*, mistõttu tuleb selle termini eestindamisel esialgu leppida vastega *kiirgussund*. Kuigi ingliskeelse tõlke läbipaistvust ei saa tingimata pidada hea termini omaduseks, selgus testrühma aruteludes, et mõned loodusteadlased just seda eelistavad, ning sellest lähtuvalt võib seda terminit ka tugevaks pidada. Eriti arvestades asjaolu, et peaasjalikult loodusteadlastel seda vaja lähebki.

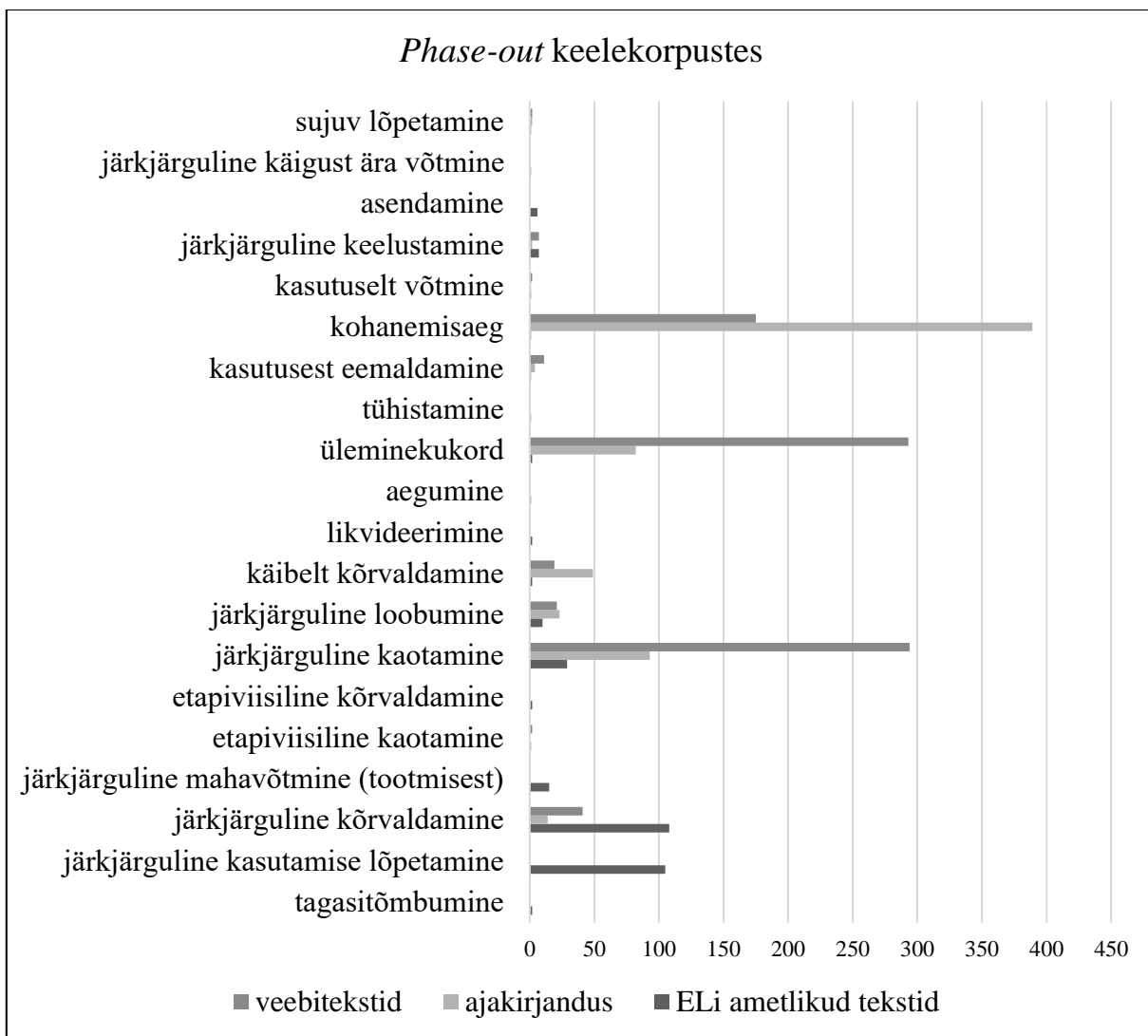
3.17. Phase-out

Mõnevõrra sarnaselt *low-carbon*'iga ei ole ingliskeelne *phase-out* sugugi mitte alati termin, vaid kas terminiosa või sõna. Sõnana tähendab see inglise keeles „millegi etapiviisilist lõpetamist“, ka IATEs on see defineeritud üldkeele sõnastiku põhjal (COBUILD Advanced English Dictionary 2020). Kuivõrd see on osa paljudest kliimavaldkonna püüdlustest (nt *phase-out of fossil fuels*), otsustati seda magistritöös lootuses leida ühtset vastet, mida eri kontekstides

samamoodi kasutada, siiski käsitleda ja defineeriti töö tarbeks kui „millegi (keskkonnakahjuliku) tegemise või kasutamise etapiviisiline lõpetamine“.

Skandinaavia keeltes on IATE andmetel kasutusel morfoloogiliselt sarnased vasted nagu taanikeelne *udfasning* ja rootsikeelne *utfasning* (Euroopa interaktiivne terminibaas 2023c).

ELi korpuste analüüsist selgus, et kasutusel on väga erinevaid vasteid, eesti keelde ei ole seda ühtselt tõlgitud (Joonis 14, Tabel 14). Domineerivamad variandid olid *järkjärguline kõrvaldamine* ja *järkjärguline kasutamise lõpetamine*. Valdavat osa vastetest otsiti ka EKÜst, kus domineeris *järkjärguline kaotamine* nii veebitekstides kui ajakirjanduses, aga ka *kohanemisaeg*, mille puhul ei ole võimalik kindlalt väita, et mõeldakse sama mõistet, mida inglise keeles võib tähistada näiteks *phase-out period*. Vasteid nagu mh *aegumine* ja *tühistamine* EKÜst ei otsitud, sest tegu on ka üldkeele sõnadega, mida kasutatakse väga erinevates kontekstides ja mis antud analüüsis kasulikku teadmist ei annaks.

Joonis 14. Inglisekeelse termini *phase-out* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X teljel on esinemise arv.

26 küsitlusele vastanust pidas mõiste eestikeelset väljendamist enda jaoks vajalikuks 70,8 protsenti. Välja pakuti 24 vastut: (järkjärguline) väljumine, (põlevkivi vms) võõrutus, (rohe)pööre, -eemaldus, hädanülgimine, järkjärguline väljatõmbamine, järk-järguline üleminek, keskkonnakatke, ladeleevendamine (kiht kihilt), loodusrõõm, mahajätmine, millestki väljumine (2x), parandustrepp, pidurdamine, roheline trepp, roheluug, rohepööre (2x), roheüleminek, saastamisest taandumine, sammhaaval võõrutamine, tegevuse kokkutõmbamine, üleminek,

võõrdumine, võõrutus (2x), väljatõrjumine, väljumine (2x), ökoetapp, üldine järelliide xit (põxit, mexit), üleminek

Nii küsitluses pakutud variantidest kerkis mitu korda esile *väljumine*, mis ka mõnele testrühma liikmele esialgu lühiduse poolest meeldis. See pole aga eesti keelele omane: eesti keeles väljutakse konkreetsetest, füüsilistest kohtadest, mitte aga millestki abstraktsest (Mäekivi 2013: 15). Kuivõrd *põlevkivi* ega *osoonikihti kahjustavad ained* nagu paljud muud asjad ja tegevused, millele *phase-out*'i kontekstis viidatakse, pole kohad, kuhu minna ja kust väljuda, pole *väljumine* sobilik terminiosa.

Üks olulisi tingimusi *phase-out*'i eestikeelsele vastele oli selle universaalsus: lisaks keskkonnakontekstile kasutatakse seda ka mujal, samuti viidatakse sellega paljudele erinevatele tegevustele. Lisaks peaks see väljendama tegevuse etapiviisilisust, kuna asja sisu ei seisne üleöö lõpetamises.

Ühes testrühmas kujunes tugevaks eelistuseks *võõrutus*, mida nähti esiteks universaalsena, teiseks aga hea kujundina. „Võõrutuse kasuks räägib veel see, et see võõrutusprotsess ise on keeruline, aga lõpptulemus on alati hea. Et sa oled aru saanud, et see pole kasulik, oled seda endale tunnistanud – võõrutusprotsess algabki tunnistamisest. Ja see on väga raske, seal on tagasikukkumisi, probleeme, aga see lõppeb hea tulemusega.“ Lisaks toodi välja, et *võõrutus* ei käi kunagi järsult, seega rahuldab see vajaduse väljendada etapiviisilisust. Aga ka asjaolu, et võõrutuse kõrval on tavaliselt tugiisik, kes sunnib ja karmi käega ülla eesmärgi nimel suunab – karmiks käeks võiks antud juhul pidada näiteks poliitilisi otsuseid ja seadusi.

Siiski märkisid mõned, et *võõrutusega* käib tavaliselt kaasas ka teatud piinlikkustunne, samuti võimalust, et see mõjub kummaliselt. „Kui võõrutamine käibele võtta, võib see tekitada kihinaid-kahinaid, põlevkivivõõrutus on ikka natuke naljakas. Ma kujutan ette, kuidas kommentaatorid aktiveeruvad,“ märkis üks osaleja.“ Seega nõuaks *võõrutuse* juurutamine teatavat julgust ja järjekindlust kõigilt terminikasutajatelt, mida ei saa eriti ametlikes kontekstides eeldada, küll aga sobiks see heaks metafooriks ning kasutamiseks ka meedias.

Mõnel korral mainiti eelistusena *järk-järgulist üleminekut*, kuid see eeldaks viidet tegevusele või ainele, millele üle minnakse. Alati see kontekstis aga juurde ei käi. Ainsa teise sobilikuks

peetud variandina jäi sõelale *loobumine*, mida peeti sobivaks näiteks ettevõtete kommunikatsioonis: „eesrindlikud loobuvad, teised võõrutatakse.“.

Kuivõrd ühtset ja sobivat eelistust välja ei kujunenud ning selle tekkimist ei soodusta ka *phase-outi* varieeruv kasutuskontekst, ei ole põhjust seda eraldi terminisõnastikku kanda: sobiv vaste tuleb seda sõnauhendit sisaldavate ingliskeelsete terminite tõlkimisel leida definitsiooni sisust lähtuvalt.

3.18. *Tipping point*

Termin *tipping point* on inglise keeleruumis kliimamuutuste kontekstis kasutusse tulnud 2000. aastate alguses ja kuigi sellega viidatakse üldjuhul loodusnähtuste toimimisviisile, on see esmalt käibele läinud avaliku arvamuse kujundamisel meedias ja poliitikas metafoorina kliimamuutustega kaasnevate probleemide pöördumatuse ja pakilisuse rõhutamiseks (Russill, Nyssa 2009; Russill 2015). Teaduskirjanduses, teoreetilise raamistikuna kliimamuutuste ohtlike mõjude selgitamiseks, hakati seda kasutama mõned aastad hiljem, misjärel muutus metafoor terminiks ka meedias ja poliitikas (Russill, Nyssa 2009).

Lisaks kliimamuutuste kirjeldamisele kasutatakse seda terminit vahel ka (kliimamuutustega seotud) sotsiaalsete muutuste kirjeldamiseks, kusjuures esimesel juhul tajutakse seda valdavalt negatiivsena, teisel juhul aga pigem positiivsena, uuestisündi loovana (Van Der Hel, Hellsten, Steen 2018). Magistritöös keskendutakse loodusteaduslikule kasutusele, kus konkreetsete määrava piiri ületamist esile kutsuvate elementidena käsitletakse muu hulgas Gröönimaa ja Antarktika mandrijää, Arktika merejää ja igikeltsa sulamist (Armstrong McKay jt 2022).

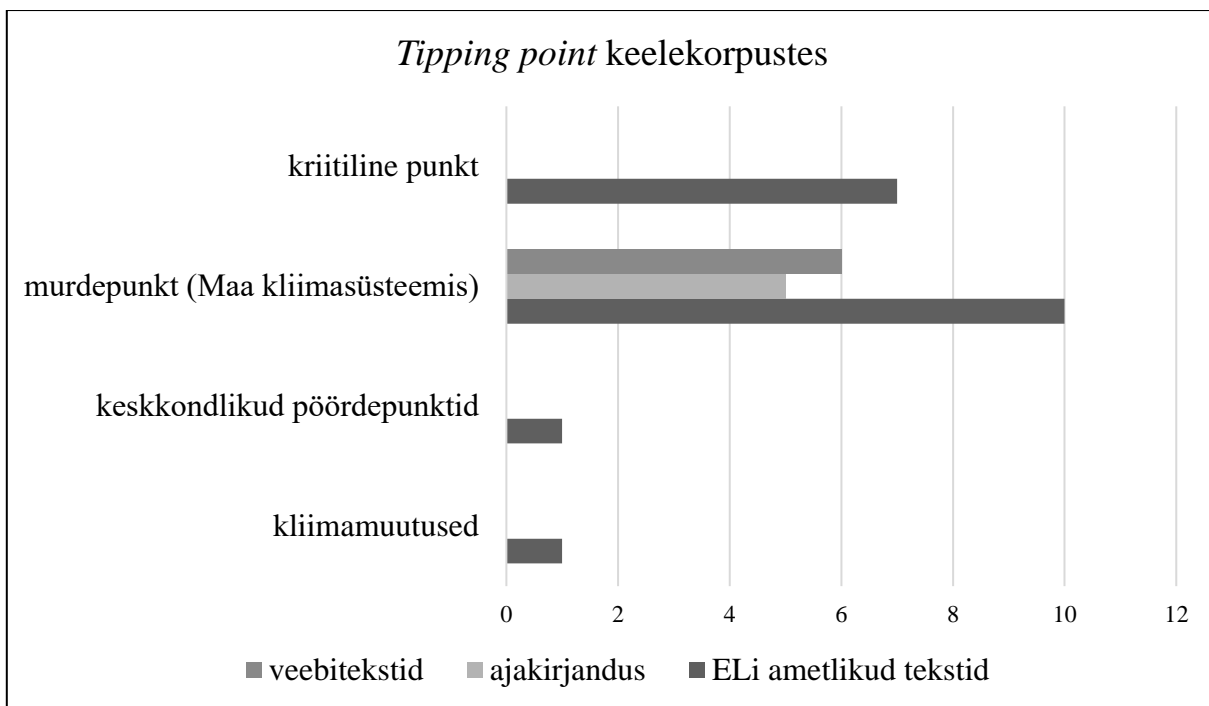
Bruine de Bruin jt (2021) on leidnud, et mittespetsialistidel on sellest terminist ja mõistest (inglise keeles) võrdlemisi keeruline aru saada – enamik nende katsealustest ei osanud seda seostada ei kliimasüsteemi ega pöördumatute mõjudega (*ibid.*). Nende uuringus pakuti alternatiivseks, intuitiivset mõistmist toetavaks terminiks veel *infliction point* (pöördepunkt) ja *point of no return* (koht, kust tagasiteed enam ei ole) (*ibid.*). Oma leide arvesse võttes soovivad

autorid mõiste selgitamisel kasutada fraase nagu „piir, mille ületamisel on liiga hilja kliimamuutuseid peatada ja selle mõjusid ära hoida“ (*ibid.*). Siiski on kriitikud hoiatanud ka tarbetute hoiatustega liiale mineku eest, mille tagajärjel võib kujuneda diskursus, kus inimese rolli kliimamuutustega tegelemisel nähakse lihtsustatult abitu ja mõttetuna (Van Der Hel, Hellsten, Steen 2018).

IPCC kuuenda hindamisperioodi aruandes on *tipping point* defineeritud kui „määrav lävend, mille ületamisel süsteem järsult ja tihti jäädavalt muutub“ (IPCC 2021b: 2251). IATEs on *tipping point* eestikeelse vastega (*kliima*) *murdepunkt* IPCC viienda hindamisperioodi raportile (Collins jt 2019: 595) tuginedes defineeritud kui „kriitiline künnis, mille ületamisel ülemaailmne või piirkondlik kliima muutub, nii et ühest stabiilsest seisundist saab teine ning kliima esialgne seisund enam ei taastu, isegi kui muutuse põhjused kõrvaldatakse“ (Council-ET 2020b). Nende põhjal kasutati töös testrühmaga järgmist definitsiooni: „määrav piir, mille ületamisel kliimasüsteem jäädavalt muutub ega naase endisesse olekusse ka siis, kui muutuse põhjustaja (nt kasvuhoonegaasid) kõrvaldatakse“.

IATEs ära märgitud *murdepunkti* on heaks vasteks pidanud Parts (2022), ning viidanud vajadusele termin süsteemianalüüsi oskuskeeles ära fikseerida (*ibid.*). IATEs on toodud veel kaks taanikeelset inglise keelega võrdlemisi otse suhestuvat terminit *tippelpunkt* ja *vendepunkt for klimaet* (kliima pöördepunkt), rootsi keeles *tipningspunkt*, *kritisk brytpunkt* (kriitiline murdepunkt) ja nagu selgus mittesüstemaatilise päringust ELi paralleelkorpus, ka *tröskelseffekt* (lävimõju).

Kuigi terminisõnastikus määratletud, ei ole selle tõlked ELi tekstides täiesti ühtsed – murdepunkti (mõnikord viitega kliimasüsteemile) kõrval on kasutatud ka *kriitilisi punkte* ja *keskkondlikke pöördepunkte* (Joonis 15, Tabel 16). Ajakirjandus- ja veebitekstides domineerib siiski kuju *murdepunkt* kasutus, ehkki seda käsitlevaid tekste paistab olema väga vähe – kas põhjus seisneb asjaolus, et mõistet väljendatakse teiste terminitega, mida paralleelkorpus ei esinenud, piirdatakse terminita mõiste sisu lahti selgitamisega või kõneldaksegi sellest vähe, ei olnud võimalik käesoleva magistritöö metoodikaga välja selgitada.

Joonis 15. Inglisekeelse termini *tipping point* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides. X teljel on esinemise arv.

Magistritöö küsitlusele vastanud paistavad selle mõistega üsna tuttavad olevat, see tunti definitsiooni järgi laialdaselt ära ning eestikeelset terminit tunnistas end vajavat 75,9 protsenti 29 vastajast, kes pakkusid välja 26 võimalikku vastet: faasinihe, hukumäär, kliima kallutuspunkt, kliima murdepunkt, kliima närtsimislävi, kliimakatastroof, kliimalävend (2x), kliimalävi, kliimamäär, kliimapiir, kliimarasn, kliimataastelävi, lõppjaam, lävend (2x), päästiklävend, murdepiir, murdepunkt (6x), pöördumatu kliimamuutus, pöördumatus, pöördumatuslävend, riski ülempiir, taastelävi, tagasipöördumatu tasakaalupunkt, tagasipöördumatus, taluvuspiir, viimnepiir.

Käibel terminit – *murdepunkti* – täpsemalt *kliima murdepunkti* eelistas viis testrühma liiget. Mõned neist, kes seda ei eelistanud, pidasid seda liialt konkreetseks. „Seda mõistet me käsitleme ju pigem sellise spektrina, et me täpselt ei tea, kus see piir on. Ja me täpselt ei tea, kus me sellel skaalal oleme ja millal me sinna jõuame,“ toodi põhjenduseks.

Murdepunktiga võrdselt eelistati ka sõnu: *lävi*, *lävend* või *piir*, tajudes neid igapäevases keeles loomulikumana, kuna tekivad seosed ka haridussüsteemi lävenditega. Valdav eelistus oli *kliimalävi* või *kliimalävend*, üks osaleja tõi võimaliku variandina esile ka *pöördumatuslävendi*, mis terminile tugevust lisaks. Sama inimene arvas ka, et igasugused väga konkreetsed lõplikkust väljendavad sõnad peaks pigem välistama, sest need võivad tekitada tunde, et „kui on läinud trumm, siis mingi ka pulgad“ ja sellega kliimapingutusi takistada.

Osalejate eelistused läksid selgelt kahte lehte laiali, kuid paremaks võib siin pidada ikkagi *kliima murdepunkti*, sest see on mõnevõrra juba juurdunud ning keegi seda otseselt kehvaks variandiks ei pidanud. Samuti tunti see selgelt ära. Kindlasti võiks eelistada kasutust koos täiendiga *kliima*, sest *murdepunkt* võib tähistada ka sotsioloogilistes vm protsessides toimuvat.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada hea termini omadused ning nendest lähtuvalt pakkuda vähemalt 20 eestikeelset kliimapoliitika ja -teaduse terminit meteoroloogia- ja klimatoloogia terminibaasi, ning sealt loodetavalt ka laiemasse kasutusse, viimiseks. Töö teine eesmärk oli näitlikustada terminiloome protsessi ja detailselt põhjendada kaalutlusi terminite heaks või halvaks tunnistamise taga. Mõlemad eesmärgid täideti: välja pakuti 28 terminit ja kaks üldkeele sõna, mille korrastamise ja loomise protsessi erinevate meetodite kasutamise tulemuste põhjal terviklikult analüüsi. Eesti Meteoroloogia Seltsi terminoloogia toimkonna heakskiidul kantakse need meteoroloogia- ja klimatoloogia terminibaasi, kust need jõuavad edasi laialdaselt kasutatavasse veebipõhisesse keeletööriista Sõnaveeb. See annab eelduse nende süsteemseks kasutamiseks.

Töös lähtuti terminitöös kesksest käsitlusest, mis määrab, et mõiste on teadmusüksus, keelekasutajate ettekujutus ja arusaamine pärismaailma objektidest ja nähtustest; termin on keeleüksusena mõiste tähis. Kirjanduse ülevaatest selgus, et hea termin on vajalik, täpne, kooskõlas keele õigekirja-, semantika- ja stiilinõuetega, see on ka suupärane ja ajakohane ning sobib oma eriala ja kultuurikonteksti. Samuti on hea termin keele loomuliku toimimise piires standardne ja süsteemne ning ideaalis tähistab üht mõistet korraga. Kõiki tingimusi pole küll alati mõistlik ega võimalik korraga täita, kuid järeleandmisi ei tohiks teha eelkõige selle vajalikkuse ega täpsuse osas. Ka ei garanteeri hea termini tingimuste täitmine tingimata termini juurdumist – mõnikord võib laia käibesse sattumine oleneda vaid termini subjektiivsest meelepärasusest selle kasutajatele, mis ei pruugi olla kooskõlas omadustega, mis üldjuhul termini kvaliteedi määravad.

Terminite saamisele võib läheneda vaid ühe keele kaudu, mida antud magistritöös tervikuna ei tehtud, sest kliimapoliitika ja -teaduse liiderkeel on inglise keel ning uued mõisted ja neid tähistavad terminid tulevad üldjuhul eesti keelde inglise keelest. Seetõttu kombineeriti magistritöös teisest ja kolmandast terminituletust, st lähtuti mõistetest ja nende määratlustest kõrvuti lähtekeele ehk inglise keele terminitega, mida omakorda võrreldi rootsi- ja taanikeelsete terminitega.

Keelekorpustes ja terminisõnastikes leidunud vastete analüüsimisel selgus, et märkimisväärseid erinevusi ajakirjandustekstide, veebitekstide ja ELi ametlike tekstide vahel terminieelistuste suhtes ei ole. Valdavalt vastas ELi tekstides tuvastatud terminivariantide kasutamise sageduse muster veebi- ja ajakirjandustekstides kasutatud terminite sageduse muustrile. Kui mõistet tähistavad terminid toimusid ka üldkeele sõnadena, ei olnud võimalik kontentanalüüsi põhjal teha järeldusi nende mõistetähiste kasutamise kohta ajakirjandus- ja veebitekstides (näiteks *phase-out*'i vaste *kasutamise lõpetamine*, *aegumine* jm, või *attribution*'i vaste *omistamine*). Selle põhjal ei või siiski täie kindlusega järeldada, et eesti keeles on erinevate kliimapoliitika ja -teaduse terminite kasutamine korrektne ja ühtne: kõigi terminite puhul, millele vasteid leidis, oli kasutusel mitu varianti. Samuti ei olnud võimalik sobiva keelekorpuse puudumisel analüüsida terminite kasutamist eestikeelsetes teadustekstides, mis võib poliitika-, ajakirjandus- ja veebitekstidest erineda.

Tunnetuslikud ja teoreetilised eelistuserinevused joonistusid mõneti siiski välja terminite testrühmas: tõlkelaene kippusid eelistama eelkõige ametnikud, julgemat keelekasutust eelistasid ajakirjanikud (*phase-out*'i eestikeelse vastena näiteks *väljumine* vs *võõrutamine*). Kahe äärmuse keskele jäid haridus- ja teadusvaldkonnas tegutsevad inimesed, kes olid muu hulgas avatud aruteludes tekkinud metafooride kasutamisele selgitustöös (nt *kliimapalavik* kui globaalse soojenemise kujund). Küll aga võivad kasutuseelistused ühtlustuda kindlate terminite juurdumisel tulevikus.

Magistritöös näitlikustatud terminite korrastamise protsess on põhjalikum, kui on tavapäraselt võimalik saavutada terminikomisjonidel. Senise keelekasutuse analüüsimine keelekorpuste põhjal on küll ajamahukas, kuid vajalik, ning informatiivsem ja objektiivsem kui sisetunde najal antud hinnangud terminite variatsioonile ja käibel terminivariantide juurdumusele. Viimane võib saada kallutatud hindaja töö- ja suhtlusringkonna, isikliku maitse ja tarbitavate tekstide mõjul, mis võivad jääda ühe kitsa žanri piiresse. Juhtudel, mil terminit ongi vaja väga spetsiifilisel teadusalal ning pole põhjust arvata, et sellel oleks kasutust ka üldkeeles, võib ringkonna sisetundega rahuldudagi. Laiemat avalikkust puudutavate terminite korrastamine nõuab aga avaramat vaadet.

Kuid ka käesolevas töös ei kasutatud ära korpuste analüüsi täit potentsiaali, sest prioriteet oli keskenduda terminite kvantiteedile. Edaspidises terminitöös ja oskussõnavara puudutavas

teadustöös oleks vähemate mõistete põhjalikumal käsitlemisel kasulik terminikasutuse kvantiteedi kõrval uurida ka nende kasutamise konteksti. Esmalt seda, kas neid tarvitatakse õiges tähenduses, ja kui mitte, siis kus kipub tähendusväli hajuma. Saadud info põhjalt oleks vajadusel võimalik termineid täpsemaks vormida.

Siiski andis teatava ülevaate võimalikest tähendusvälja hajumise ohtudest mõistepõhine veebiküsitlus. Esialgu küll vaid eesti keelele keskendumise ja vaba loomingulisuse õhutamiseks kujundatud lähenemine, kus vastajad nägid üksnes termini definitsiooni, aga mitte võõrkeelseid vasteid, osutus kasulikuks potentsiaalseks kontrollmehhanismiks ka sellele, kas vastaja sai definitsioonist õigesti aru. Valestimõistmine võib indikeerida kolme asjaolu: kas mõne mõiste tähendusväli on teisega nii sarnane, et tegelikult neil sügavalt sisulist erisust polegi ja mõistet pole vaja terminiga väljendada; definitsiooni sõnastus ei võimalda mõiste olemust õigesti tabada; vastaja ei ole kursis valdkonna mõistetega. Näiteks pakuti korduvalt *decarbonisation*'i ja *green recovery* taga olevate mõistete määratluste vasteks *rohepööret*, mille enda tähendusväli on laiem.

Ent ei korpuste ega terminisõnastike vastete analüüsimine ega esmane terminiloome kontekstis, kus mõisted tulevad rahvusvahelisest kultuuri- ja teadusruumist, eraldi ei anna täit pilti terminiks sobivate sõnade ja sõnaühendite sobivusest. Need ühendasid tervikuks arutelud testrühmades, kus oli võimalik pikemalt vaagida kasutussageduse ja täpsuse kõrval ka terminivariantide sobivuse üle keele- ja kultuurikeskkonda. Sel moel sai näiteks selgeks, et *climate reparations*'i taga oleva mõiste tähistamiseks ei sobi eesti keeles erinevate tähendusväljade ja tonaalsuste tõttu näiteks *kliimareparatsioonid* ega *kliimalõiv*.

Kuigi magistritöös tähistati edukalt ära 30 mõistet, jäid kaks – ingliskeelsete terminitega *decarbonisation* ja *low-carbon* – otsustava eestikeelse vasteta. Siin, nagu ka teiste mõistete väiksemamastaabiliste probleemide puhul, ei tekitanud takistusi mitte sobilike variantide puudumine eesti keeles, vaid terminikasutuse ja mõistete määratluste süsteemitus originaaldokumentides. Ka nende kahe termini kasutamise konteksti ja tähendusväljade kindlakstegemine ametlikes dokumentides on üks olulistest edasistest uurimisvaldkondadest, sest kliimapoliitikas kesksete terminitena vajavad need tõhusate ja läbipaistvate poliitiliste otsuste huvides rahvusvaheliselt selgeks teha.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Agur, U.** (1972). Märkmeid oskussõnavara kujunemisest ja kujundamisest. – *Keel ja Kirjandus*. Nr 11, lk 641–651.
- Akil, H., Hussein, S., Zein, L. E.** (2018). The Effect of Climate Change Semantic Expressions on Perceptions and Attitudes Towards Decarbonisation. – *International Business Research*. Vol. 11, No 5, pp. 92.
- Amaya, Dillon J., Jacox, Michael G., Fewings, Melanie R., Saba, Vincent S., Stuecker, Malte F., Rykaczewski, Ryan R., Ross, Andrew C., Stock, Charles A., Capotondi, Antonietta, Petrik, Colleen M., Bograd, Steven J., Alexander, Michael A., Cheng, Wei, Hermann, Albert J., et al.** (2023). Marine heatwaves need clear definitions so coastal communities can adapt. – *Nature*. Vol. 616, No. 7955, pp. 29–32.
- Armstrong McKay, D. I., Staal, A., Abrams, J. F., Winkelmann, R., Sakschewski, B., Loriani, S., Fetzer, I., Cornell, S. E., Rockström, J., Lenton, T. M.** (2022). Exceeding 1.5°C global warming could trigger multiple climate tipping points. – *Science*. Vol. 377, No. 6611, pp. 7950.
- Baisa, V., Michelfeit, J., Medved, M., Jakubíček, M.** (2016). European Union Language Resources in Sketch Engine. – *The Proceedings of tenth International Conference on Language Resources and Evaluation*. Vol. 16, No. 1, pp 1-5.
- Biros, C., Rossi, C., Talbot, A.** (2021). Translating the International Panel on climate change reports: standardisation of terminology in synthesis reports from 1990 to 2014. – *Perspectives*. Vol. 29, No. 2, pp. 231–244.
- Boyd, E., Chaffin, B. C., Dorkenoo, K., Jackson, G., Harrington, L., N’Guetta, A., Johansson, E. L., Nordlander, L., Paolo De Rosa, S., Raju, E., Scown, M., Soo, J., Stuart-Smith, R.** (2021). Loss and damage from climate change: A new climate justice agenda. – *One Earth*. Vol. 4, No. 10, pp. 1365–1370.
- Bruine de Bruin, W., Rabinovich, L., Weber, K., Babboni, M, Dean, M., Ignon, L.** (2021). Public understanding of climate change terminology. – *Climatic Change*. Vol. 167, No. 3, pp. 37.
- Burger, M., Horton, R., Wentz, J.** (2017). The Law and Science of Climate Change Attribution. – *Columbia Journal of Environmental Law*, Vol. 45, No. 1.
- Cabezas-García, M., León-Araúz, P.** (2023). Term and concept variation in climate change communication. – *The Translator*. Published online: <https://doi.org/10.1080/13556509.2023.2182168>.

- Cameron, E., Mearns, R., McGrath, J. T.** (2015). Translating Climate Change: Adaptation, Resilience, and Climate Politics in Nunavut, Canada. – *Annals of the Association of American Geographers*. Vol. 105, No. 2, pp. 274–283.
- COBUILD Advanced English Dictionary** (2020). Päring. IATE. Phase-out. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1681669749327/1>. (16.04.2023).
- Collins, M., Sutherland, M., Bouwer, L., Cheong, S.-M., Frölicher, T., Jacot Des Combes, H., Koll, M., Roxy, I., Losada, K., McInnes, B., Ratter, E., Rivera-Arriaga, R.D., Susanto, D. Tibig,L.**(2019). Extremes, Abrupt Changes and Managing Risk. *IPCC Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate*. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA. 66 p.
- COM-DA** (2012). Päring. IATE. Low-carbon. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684687922641/1>. (21.05.2023).
- COM-ET** (2021). Päring. IATE. Extreme weather event. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684151642456/1>. (15.05.2023).
- Committee on the Internal Market and Consumer Protection** (2018). Päring. IATE. Low carbon fertiliser. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684881746673/1>. (21.05.2023)
- Confor** (2022). Increased tree planting must be at the heart of the green recovery. [veebileht] <https://www.confor.org.uk/news/latest-news/increased-tree-planting-must-be-at-the-heart-of-the-green-recovery/>. (08.05.2023).
- COU-ET** (2020). Päring. IATE. Low-carbon economy. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684687922641/1>. (21.05.2023).
- Council-ET** (2019). Päring. IATE. Green growth. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1683556143779/1>. (08.05.2023)
- Council-DA** (2018). Päring. IATE. Decarbonisation. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1682937058723/1>. (01.05.2023)
- Council-ET** (2016). IATE. Päring. Climate projection. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684450722983/1>. (25.04.2023)
- Council-ET** (2018). Päring. IATE. Climate justice. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1682963366927/1>. (01.05.2023)
- Council-ET** (2020a). Päring. IATE. Decarbonisation of the economy. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1682946256410/1>. (01.05.2023)
- Council-ET** (2020b). Päring. IATE. Tipping point. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1683466620543/1>. (07.05.2023)

- Cutts, M.** (2020). Oxford guide to plain English. Oxford: Oxford University Press. 384 p.
- Danmarks Meteorologiske Institut** (2014). Päring. IATE. Climate sensitivity. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684264296133/1>. (16.05.2023)
- Den Europæiske Unions Tidende** (2009). Rådets forordning (EF) nr. 73/2009 af 19. januar 2009 om fælles regler for den fælles landbrugspolitik ordninger for direkte støtte til landbrugere og om fastlæggelse af visse støtteordninger for landbrugere, om ændring af forordning (EF) nr. 1290/2005, (EF) nr. 247/2006, (EF) nr. 378/2007 og om ophævelse af forordning (EF) nr. 1782/2003. – OJ L. [veebileht] <http://data.europa.eu/eli/reg/2009/73/oj/dan>. (15.05.2023)
- Derbyshire, J., Morgan, J.** (2022). Is seeking certainty in climate sensitivity measures counterproductive in the context of climate emergency? The case for scenario planning. – *Technological Forecasting and Social Change*. Vol. 182, pp. 121811.
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023a). Päring. Sõnaveeb. Mõiste. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/m%C3%B5iste/1>. (22.05.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023b). Päring. Sõnaveeb. Ilmastikunähtus. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/ilmastikun%C3%A4htus/1>. (16.05.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023c). Päring. Sõnaveeb. Võrdne. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/v%C3%B5rdne/1>. (01.05.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023d). Päring. Sõnaveeb. Reparatsioon. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/reparatsioon/1>. (29.04.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023e). Päring. Sõnaveeb. Habras. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/habras/1>. (19.05.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023f.) Päring. Sõnaveeb. Kliimaatiline. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/kliimaatiline/1>. (06.05.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023g). Päring. Sõnaveeb. Karboniseerima. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht]: <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/karboniseerima/1> (29.04.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023h). Päring. Sõnaveeb. Vurts. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/vurts/1>. (29.04.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023i). Päring. Sõnaveeb. Tuleohtlik. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/tuleohtlik/1>. (01.05.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023j). Päring. Sõnaveeb. Eba. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/eba/1>. (08.05.2023)
- EKI Ühendsõnastik 2023** (2023k). Päring. Sõnaveeb. Leitsak. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/leitsak/1>. (01.05.2023)

- EKI Ühendsõnastik 2023.** (2023i). Päring. Sõnaveeb. Termin. – EKI Ühendsõnastik 2023. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/termin/1>. (22.05.2023)
- EMS toimkond** (2021). Päring. Sõnaveeb. Kliimaproгноos. – Meteoroloogia ja klimatoloogia terminibaas. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/kliimaproгноos/1>. (19.05.2023)
- EMS toimkond** (2022). Päring. Sõnaveeb. Kliimamuutus. – Meteoroloogia ja klimatoloogia terminibaas. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/kliimamuutus/1>. (19.05.2023)
- EMS toimkond** (2023). Päring. Sõnaveeb. Põud. – Meteoroloogia ja klimatoloogia terminibaas. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/p%C3%B5ud/1>. (16.04.2023)
- EP-EN** (2018). Päring. IATE. Low-carbon fuel. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684882436804/1>. (19.05.2023)
- Erelt, T.** (2007). Terminiõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Ettinger, J., Walton, P., Painter, J., Osaka, S., Otto, F. E. L.** (2021). “What’s Up with the Weather?” Public Engagement with Extreme Event Attribution in the United Kingdom. – *Weather, Climate, and Society*. Vol. 13, No. 2, pp. 341–352.
- EUR-Lex** (2020). Kliimameetmed. [veebileht] <https://eur-lex.europa.eu/ET/legal-content/glossary/climate-action.html>. (23.04.2023)
- Euroopa interaktiivne terminibaas** (2021). Päring. IATE. Extreme weather event. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684882436804/1>. (06.04.2023)
- Euroopa interaktiivne terminibaas** (2023a). Päring. IATE. Climate action. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1683462971548/1>. (07.05.2023)
- Euroopa interaktiivne terminibaas** (2023b). Päring. IATE. Low-carbon. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684882436804/1>. (07.05.2023)
- Euroopa interaktiivne terminibaas** (2023c). Päring. IATE. Phase-out. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1684706186707/1>. (22.05.2023)
- Euroopa Liidu Nõukogu** (2018). Keskkond - Noorte inimõigushariduse käsiraamat. [veebileht] <https://www.coe.int/et/web/compass/environment>. (13.04.2023)
- Euroopa Liidu Teataja** (2013). NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 73/2009. [veebileht] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A02009R0073-20130701>. (21.04.2023)
- European Commission** (2019). The European Green Deal. [veebileht] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1588580774040&uri=CELEX%3A52019DC0640>. (21.05.2023)

- Europeiska unionens officiella tidning** (2009). Rådets Förordning (EG) nr 73/2009. [veebileht] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A02009R0073-20130701>. (16.05.2023)
- Fox News** (2015). White House: Global Warming Out, „Global Climate Disruption“ – *Fox News*. [e-publication] <https://www.foxnews.com/politics/white-house-global-warming-out-global-climate-disruption-in>. (18.05.2023)
- Greenpeace India** (2010). Decarbonised Economy. – *Greenpeace India*. [veebileht] <https://wayback.archive-it.org/9650/20200430144230/http://p3-raw.greenpeace.org/india/en/news/Decarbonised-Economy1/>. (18.05.2023)
- Haddad, A., Montero Martinez, S.** (2019). ‘Radiative Forcing’ Metaphor: An English-Arabic Terminological and Cultural Case Study. – *International Journal of Arabic-English Studies*. Vol. 19, No. 1, pp. 139–158.
- Haridus- ja Teadusministeerium** (2021). Eesti keele arengukava 2021-2035.
- Hendrikson, R.** (2018). Kas sõjasõna sünnib sõtta? Erialakeele tõhusus sõjandusterminoloogia näitel. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Hendrikson, R., Mäekivi, H., Sihver, Ü.** (2020). Kui eriala saab sõna. – *Sirp*. [e-ajakiri] <https://sirp.ee/s1-artiklid/varamu/kui-eriala-saab-sona/>. (19.01.2023)
- Hobday, A. J., Alexander, L. V., Perkins, S. E., Smale, D. A., Straub, S., Oliver, E., Benthuisen, J. A., Burrows, M. T., Donat, M. G., Feng, M., Holbrook, N. J., Moore, P. J., Scannell, H. A., Sen Gupta, A., et al.** (2016). A hierarchical approach to defining marine heatwaves. – *Progress in Oceanography*. Vol. 141, pp. 227–238.
- Institute for Social and Environmental Transition** (2020). Päring. IATE. Extreme climate event. – *Euroopa interaktiivne terminibaas*. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1681668599143/0>. (16.04.2023).
- Institutet för språk och folkminnen > Hållbarhetstermgruppen > Hållbarhetstemlista (utfasning av fossila bränslen)** (2023). Päring. IATE. Decarbonisation. – *Euroopa interaktiivne terminibaas*. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1682937058723/1>. (10.01.2023)
- Ionescu, C., Klein, R. J. T., Hinkel, J., Kavi Kumar, K. S., Klein, R.** (2009). Towards a Formal Framework of Vulnerability to Climate Change. – *Environmental Modeling & Assessment*. Vol. 14, No. 1, pp. 1–16.
- IPCC.** (2013). Summary for Policymakers. *Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA. 28 p.
- IPCC.** (2018) Annex I: Glossary. *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global*

greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA. 24 p.

IPCC (2021a). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.* Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA. 2409 p.

IPCC (2021b). *Annex VII: Glossary. – Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.* Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, pp. 2215–2256.

IPCC (2022a). *Annex II: Glossary. – Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.* Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, pp.2897-2930.

IPCC (2022b). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.* Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA. 3068 p.

Juhola, S., Glaas, E., Linnér, B.-O., Neset, T.-S. (2016). Redefining maladaptation. – *Environmental Science & Policy*, Vol. 55, pp. 135–140.

Koppel, K., Kallas, J. (2022). Eesti keele ühendkorpuste sari 2013–2021: mahukaim eestikeelsete digitekstide kogu. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, kd 18, lk 207–228.

Kramar, N., Levko, O. (2023). English neological units with climate and their translation to Ukrainian. – *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Literary Studies. Linguistics. Folklore Studies*, Vol. 33, No. 1, pp. 77–80.

Krimpas, P. G., Karadimou, D. (2018). Terminological issues in official translations of international environmental conventions. The case of Greek as a target language. – *Parallèles*, Vol. 30, pp. 21–36.

Lehtla, T. (2020). Päring. IATE. Decarbonisation. – Euroopa interaktiivne terminibaas. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1682937058723/1>. (03.02.2023)

Lineman, M., Do, Y., Kim, J. Y., Joo, G.-Y. (2015). Talking about Climate Change and Global Warming. – *PLOS ONE*, Vol. 10, No. 9, pp. e0138996.

Lundgren, R. E., McMakin, A. H. (2018). *Risk communication: a handbook for communicating environmental, safety, and health risks.* Hoboken, New Jersey: IEEE Press : Wiley. 554 p.

Maas, T., Lucas, P. (2021). *Global green recovery: From global narrative to international policy.* BL Netherlands Environmental Assessment Agency.

https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2021-global_green_recovery-4565.pdf
(07.05.2023)

Magnan, A. K., Schipper, E.L.F., Burkett, M., Bharwani, S., Burton, I., Eriksen, S., Gemenne, F., Schaar, J., Ziervogel, G. (2016). Addressing the risk of maladaptation to climate change. – *WIREs Climate Change*, Vol. 7, No. 5, pp. 646–665.

Marks, A. (2022). Path to Economic Disaster: Climate Inaction Could Cost \$178 Trillion By 2070. – *Wall Street Journal*. [e-publication] <https://deloitte.wsj.com/articles/path-to-economic-disaster-climate-inaction-could-cost-178-trillionby-2070-01653399895> (16.05.2023)

Mary Robinson Foundation (2018). MRFCJ - Submission to the UNFCCC Talanoa Dialogue - Apr 2018. – *United Nations Climate Change*. [veebileht] <https://cop23.unfccc.int/documents/65067>. (13.04.2023)

Materjalitehnika terminibaas (2022). Päring. Sõnaveeb. Dekarboniseerimine. – Materjalitehnika terminibaas. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/dekarboniseerimine/1>. (21.05.2023)

McPhillips, L., Chang, H., Chester, M., Depietri, Y., Friedman, E., Grimm, N., Kominoski, J., McPhearson, T., Méndez-Lázaro, P., Rosi, Emma J., Shafiei Shiva, J. (2018). Defining Extreme Events: A Cross-Disciplinary Review. – *Earth's Future*, Vol. 6, No. 3, pp. 441–455.

Mereste, U. (2000). Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü: artikleid ja lühiuurimusi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. 525 lk.

Mäekivi, H. (2013). Kimbuke sõnasoovitusi. – Emakeelne eurokeel: artiklite kogumik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. 24 lk.

Nemvalts, P. (2020). Eesti teaduskeel keelterikkas teadusmaailmas. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus. 270 lk.

Nerlich, B. (2012). 'Low carbon' metals, markets and metaphors: the creation of economic expectations about climate change mitigation. – *Climatic Change*, Vol. 110, No. 1–2, pp. 31–51.

Okereke, C. (2018). Equity and Justice in Polycentric Climate Governance. – *Governing Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 320–337.

Omri, E., Chtourou, N., Bazin, D. (2015). Rethinking the green recovery through renewable energy expansion. – *International Journal of Sustainable Development*, Vol. 18, No. 1/2, pp. 59.

Oxford Advanced Learner's Dictionary (2023). Päring. Oxford Advanced Learner's Dictionary. De-prefix. – *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. [veebileht] <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/de?q=de>. (02.05.2023)

Page, E., Heyward, C. (2017). Compensating for Climate Change Loss and Damage. – *Political Studies*, Vol. 65, No. 2, pp. 356–372.

- Paimla, R.** (2007). Jalaväetaktika terminite ühtlustamine. Magistritöö. Tartu: Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused.
- Parts, P.-K.** (2022). Ökotragöödia nurjatu glossaar. – *Tõlkija hääl X*, kd 10, lk 63-73.
- Raadik, M.** (1991). Kõrge, kõrgenema, kõrgendama. – *Keel ja Kirjandus*, nr 6. [veebileht] <https://keeleabi.eki.ee/artiklid/kqrge.html> (11.04.2023)
- Reyes, M., Calderón, A.** (2021). What is MAPA and why should we pay attention to it? – *Fridays For Future*. [website] <https://fridaysforfuture.org/newsletter/edition-no-1-what-is-mapa-and-why-should-we-pay-attention-to-it/>. (13.03.2023)
- Riigikogu** (2005). Eesti säästva arengu riikliku strateegia „Säästev Eesti 21“ heakskiitmine. [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/940717>. (09.05.2023)
- Riigikogu** (2016). Pariisi Kokkulepe. Riigi Teataja. [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/201112016003>. (21.05.2023)
- Riigikogu** (2017a). Kliimapoliitika põhialused aastani 2050. Riigi Teataja. [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/307042017001>. (21.05.2023)
- Riigikogu** (2017b). Resolution of the Riigikogu General Principles of Climate Policy until 2050. Riigi Teataja. [veebileht] https://ec.europa.eu/clima/sites/lts/lts_ee_et.pdf. (21.05.2023)
- Riigikogu** (2023). Kliimapoliitika põhialused aastani 2050. Riigi Teataja. [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/307042017001?leiaKehtiv>. (21.05.2023).
- Ripple, W., Wolf, C., Newsome, T., Galetti, M., Alamgir, M., Crist, E., Mahmoud, M., Laurance, W., 15,364 scientist signatories from 184 countries** (2017). World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice. – *BioScience*, Vol. 67, No. 12, pp. 1026–1028.
- Rizzoli, V., Norton, L. S., Sarrica, M.** (2021). Mapping the meanings of decarbonisation: A systematic review of studies in the social sciences using lexicometric analysis. – *Cleaner Environmental Systems*, Vol. 3, pp. 100065.
- Robison, R., Foulds, C.** (2017). Creating an interdisciplinary energy lexicon: Working with terminology differences in support of better energy policy. United Kingdom: Global Sustainability Institute. 10 p.
- Ruane, A., Vautard, R., Ranasinghe, R., Sillmann, J., Coppola, E., Arnell, N., Cruz, F., Dessai, S., Iles, C. E., Islam, A. K. M. S., Jones, R. G., Rahimi, M., Carrascal, D. R., Seneviratne, S., et al.** (2022). The Climatic Impact-Driver Framework for Assessment of Risk-Relevant Climate Information. – *Earth's Future*, Vol. 10, No 11.
- Rumm, H.** (2021). EKSPRESSI PODCAST | Kliimaaktivist Kertu Birgit Anton: Eesti inimesed ei tunneta kliimamuutusi veel kriisina. – *Eesti Ekspress*. [e-ajakiri] <https://ekspress.delfi.ee/a/95303061>. (27.03.2023)

- Russill, C.** (2015). Climate change tipping points: origins, precursors, and debates: Climate change tipping points. – *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, Vol. 6, No. 4, pp. 427–434.
- Russill, C., Nyssa, Z.** (2009). The tipping point trend in climate change communication. – *Global Environmental Change*, Vol. 19, No. 3, pp. 336–344.
- Schipper, E.** (2020). Maladaptation: When Adaptation to Climate Change Goes Very Wrong. – *One Earth*, Vol. 3, No. 4, pp. 409–414.
- SEI Tallinn** (2022). Päring. Deforestation. – *Säästva arengu sõnaseletusi*. [veebileht] http://www.seit.ee/sass/?ID=1&L_ID=233. (22.05.2023)
- Simson, K.** (2020). Teehoolde terminivara korrastamine. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Skandinavisk Oversættelses-og Oplysningsbureau Holland** (2014). Päring. IATE. Fire weather. – *Euroopa interaktiivne terminibaas*. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1682937058723/1>. (01.05.2023)
- Skeemiteraapia terminite tööühm** (2023a). Päring. Sõnaveeb. Early maladaptive schema. – *Skeemiteraapia terminisõnastik*. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/early%20maladaptive%20schema/1>. (08.05.2023)
- Skeemiteraapia terminite tööühm** (2023b). Päring. Sõnaveeb. Maladaptive coping mode. – *Skeemiteraapia terminisõnastik*. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/maladaptive%20coping%20mode/1>. (08.05.2023)
- Statens lantbruksuniversitet** (2023). Päring. IATE. Fire-weather forecast. – *Euroopa interaktiivne terminibaas*. [veebileht] <https://iate.europa.eu/search/result/1682937058723/1>. (01.05.2023)
- Statistikaamet** (2022). Rahvaloendus. 76% Eesti rahvastikust oskab mõnda võõrkeelt | Statistikaamet. [veebileht] <https://rahvaloendus.ee/et/uudised/rahvaloendus-76-eesti-rahvastikust-oskab-monda-voorkeelt>. (08.05.2023)
- Tameri, T.** (2009). Eesti Kaitseväge logistikaterminoloogia korrastamine. Magistritöö. Tartu: Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused.
- Tavast, A.** (2008). The translator is human too: a case for instrumentalism in multilingual specialised communication. Doctoral thesis. Tartu: Tartu University.
- Tavast, A., Taukar, M.** (2013). Mitmekeelne oskussuhtlus. Tallinn: Valgus. 274 lk.
- Teehoolde terminibaas** (2021). Päring. Sõnaveeb. Ebasoodsad ilmastikuolud. – *Teehoolde terminisõnastik*. [veebileht] <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/ebasoodne%20ilmastikuolu/1>. (16.05.2023)
- Todorova, M.** (2023). The role of translation in environmental protection: an inclusive approach. – *The Translator*. [e-journal]

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13556509.2022.2159282?journalCode=rtrn20>
(09.05.2023)

- UNFCCC** (2023a). Background - Cooperation with the IPCC. [veebileht] <https://unfccc.int/topics/science/workstreams/cooperation-with-the-ipcc/background-cooperation-with-the-ipcc>. (22.05.2023)
- UNFCCC** (2023b). Päring. UNFCCC. Climate reparations. – *UNFCCC Glossary*. [veebileht] <https://unfccc.int/gcse?q=CLIMATE%20REPARATIONS>. (19.05.2023)
- UNFCCC. Conference of the Parties (COP)** (2023). Report of the Conference of the Parties on its twenty- seventh session, held in Sharm el-Sheikh from 6 to 20 November 2022. Addendum. UNFCCC. [veebileht] <https://unfccc.int/documents/626561>. (19.05.2023)
- United Nations Framework Convention on Climate Change** (2016). The Paris Agreement. United Nations Framework Convention on Climate Change. [veebileht] https://unfccc.int/sites/default/files/resource/parisagreement_publication.pdf. (23.04.2023)
- Van Der Hel, S., Hellsten, I., Steen, G.** (2018). Tipping Points and Climate Change: Metaphor Between Science and the Media. – *Environmental Communication*, kd 12, nr 5, lk 605–620.
- Vare, K.** (2022). Riigid püüavad ÜRO konverentsil leida lahendust kliimakahjude fondi loomisele. – *ERR*. [veebiväljaanne] <https://www.err.ee/1608794284/riigid-puuavad-uro-konverentsil-leida-lahendust-kliimakahjude-fondi-loomisele>. (08.05.2023).
- Vaus, M., Janson, K.** (2022). EKI keelekool: kui kõige tähtsam on silmale nähtamatu. – *Postimees*. [veebiväljaanne] <https://arvamus.postimees.ee/7532600/ak-eki-keelekool-kui-koige-tahtsam-on-silmale-nahtamatu> (19.01.2023)
- Veevo, S.** (2022). Susanna Veevo: kiirvaade kliimareparatsioonidesse. – *ERR*. [veebiväljaanne] <https://www.err.ee/1608818311/susanna-veevo-kiirvaade-kliimareparatsioonidesse> (08.05.2023)
- Vince, G.** (2022). Nomaadide sajand. Kuidas kliimamurrang üle elada. Tallinn: Yoko Oma. 272 lk.
- Voll, K. K.** (2017). Keskkonnaterminite tulek eesti keelde ja nende areng. Bakalaureusetöö. Tartu: Eesti Maaülikool.
- Weiss, C.** (2022). *Survival nexus: science, technology, and world affairs*. New York, NY: Oxford University Press. [e-book] <https://academic.oup.com/book/39185> (18.05.2023)
- Will, U., Manger-Nestler, C.** (2021). Fairness, equity, and justice in the Paris Agreement: Terms and operationalization of differentiation. – *Leiden Journal of International Law*, Vol. 34, No. 2, pp. 397–420.
- Wimbadi, R., Djalante, R.** (2020). From decarbonization to low carbon development and transition: A systematic literature review of the conceptualization of moving toward net-zero carbon dioxide emission (1995–2019). – *Journal of Cleaner Production*, Vol. 256, pp. 120307.

- Winter, D., Kiehl, M.** (2020). The global economic costs of climate change inaction. – *Oxford Economics*. [veebileht] <https://www.oxfordeconomics.com/resource/the-global-economic-costs-of-climate-inaction/>. (16.05.2023)
- WMO** (1992). Päring. UNTERM. Climatic forecast. [veebileht] <https://unterm.un.org/unterm2/en/search?searchTerm=climatic%20forecast&searchType=0&searchLanguages=ar&searchLanguages=en&searchLanguages=es&searchLanguages=fr&searchLanguages=ru&searchLanguages=zh&languagesDisplay=en&languagesDisplay=fr&acronymSearch=true&localDBSearch=true&termTitleSearch=true&phraseologySearch=false&footnoteSearch=false&fullTextSearch=false&facetedSearch=false&buildSubjectList=true>. (19.05.2023)
- Wolf, S., Hinkel, J., Hallier, M., Bisaro, Alexander, Lincke, Daniel, Ionescu, Cezar, Klein, Richard J.T.** (2013). Clarifying vulnerability definitions and assessments using formalisation. – *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, Vol. 5, No. 1, pp. 54–70.
- Woodward, A.** (2019). Climate change: Disruption, risk and opportunity. – *Global Transitions*, Vol. 1, pp. 44–49.
- ÜRO** (1992). United Nations Framework Convention on Climate Change.

LISAD

Lisa 2. Korpuste analüüsi andmed

Käesolevas lisas on toodud keelekorpuste kontentanalüüsi andmed.

Tabel 1. Inglisekeelse termini *adverse climatic events* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Adverse climatic event</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Ebasoodsad ilmastikutingimused	4	38	48
2. Kliimamuutustega seotud sündmused	1	–	–
3. Kliimanähtused	1	13	12
4. Äärmuslikud ilmastikunähtused	1	28	53
5. Äärmuslikud ilmastikutingimused	1	15	32

Tabel 2. Inglisekeelse termini *climate action* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Climate action</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Kliimaalane tegevus	10	7	9
2. Kliimaalane tegevuskava	4	–	7
3. Kliimakaitse	1	90	306
4. Kliimaküsimus	1	447	287
5. Kliimameetmed	801	59	206
6. Kliimamuutuste ja taastuvenergia pakett	17	–	1
7. Kliimamuutuste leevendamine	2	350	929
8. Kliimamuutuste probleemi lahendamine	2	1	2
9. Kliimamuutuste vastane tegevus	2	6	14
10. Kliimamuutuste vastu võitlemise meetmed	5	–	–
11. Kliimamuutustega kohanemine	1	295	942
12. Kliimapingutused	1	–	–
13. Kliimapoliitika	1	1942	1425
14. Kliimategevus/ kliimaga seotud tegevus	11	44	40
15. Meetmed kliimamuutuste kontrolli all hoidmiseks	1	–	–

16. Üleminek vähese CO ₂ heitega majandusele ja kohanemine kliimamuutusega	1	–	–
---	---	---	---

Tabel 3. Ingliskeelse termini *climate disruption* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Climate disruption</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Kliimamuutus	4	-	-
2. Kliimamuutused	2	-	-

Tabel 4. Ingliskeelse termini *climate justice* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Climate justice</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Kliimaõiglus	12	54	9
2. Kliimaõigus	9	18	3

Tabel 5. Ingliskeelse termini *climate reparations* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Climate reparations</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Kahju hüvitamine	200	–	–

Tabel 6. Ingliskeelse termini *climate scenario* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Climate scenario</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Kliima tulevikustsenaarium	1	2	–
2. Kliimakava	1	472	799
3. Kliimamuutuste stsenaarium	1	12	6
4. Kliimastsenaarium	5	35	29
5. Tulevased kliimamuutused	1	–	2

6. Tuleviku kliima stsenaarium	2	–	1
--------------------------------	---	---	---

Tabel 7. Ingliskeelse termini *climate projection* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Climate projection</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Kliimaprognoos	14	50	25
2. Kliimaprojektsioon	–	7	6

Tabel 8. Ingliskeelse termini *climate vulnerability* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Climate vulnerability</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Kliimamuutuste mõjuga seotud haavatavus	2	–	–
2. Tundlikkus kliimamuutuste suhtes	2	1	–

Tabel 9. Ingliskeelse termini *climatic driver* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Climatic driver</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Kliimat mõjutavad tegurid	4	–	–

Tabel 10. Ingliskeelse termini *decarbonisation* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Decarbonisation</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. CO ₂ heite vähendamine/ täielik kaotamine/likvideerimine	3	31	12
2. Dekarboniseerimine	1	76	20
3. Kasvuhoonegaaside heite vähendamine	8	17	4
4. Süsinikdioksiidi heite (drastiline) vähendamine	3	5	7

5. Süsiniku ärastamine	11	–	–
6. Süsinikukasutuse vähendamine	1	1	–
7. Süsinikusisalduse vähendamine	225	–	1
8. Süsinikuvaba/ heitest vabastamine	4	156	29

Tabel 11. Ingliskeelse termini *low-carbon* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Low-carbon</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebiteksti d
1. Madala süsihappegaasisisaldusega	1	–	1
2. Madala süsinikusisaldusega (sh majanduse kohta)	46	31	151
3. Madalate süsinikdioksiidi heidetega	25	–	–
4. Madalsüsiniku-	1	1	2
5. Süsinikdioksiidivähene	2	0	1
6. Süsinikuvaene	12	12	36
7. Vähe süsinikdioksiidi/ süsihappegaasi tekitav	13	–	2
8. Vähe(m) süsinikku tarbiv/tootev/tekitav	15	–	–
9. Vähese süsihappegaasi heitega	175	4	1
10. Vähese süsinikdioksiidi tasemega	1	–	1
11. Vähese süsinikusaastega	–	–	–
12. Väikese/vähese süsinikusisaldusega	11	10	29

Tabel 12. Ingliskeelse termini *green recovery* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Green recovery</i> keelekorpustes	ELi tekstid	Ajakirjandus	Veebiteksti d
1. Keskkonnasäästlik elavdamine	3	–	–
2. Roheline majanduse elavdamine	4	–	1

Tabel 13. Ingliskeelse termini *maladaptation* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpusetes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Maladaptation</i> keelekorpusetes	EL	Ajakirjandus	Veebitekstitid
1. Halvasti kohanemine	3	–	–

Tabel 14. Ingliskeelse termini *phase-out* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpusetes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Phase-out</i> keelekorpusetes	ELi ametlikud tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstitid
1. Aegumine	1	–	–
2. Asendamine	6	–	–
3. Etapiviisiline kaotamine	1	–	2
4. Etapiviisiline kõrvaldamine	2	–	–
5. Järkjärguline kaotamine	29	93	294
6. Järkjärguline kasutamise lõpetamine	105	–	–
7. Järkjärguline keelustamine	7	2	7
8. Järkjärguline kõrvaldamine	108	14	41
9. Järkjärguline käigust ära võtmine	1	–	–
10. Järkjärguline loobumine	10	23	21
11. Järkjärguline mahavõtmine	15	–	–
12. Kasutuselt võtmine	1	1	2
13. Kasutusest eemaldamine	1	4	11
14. Kohanemisaeg	1	389	175
15. Käibelt kõrvaldamine	2	49	19
16. Likvideerimine	2	–	–
17. Sujuv lõpetamine	1	2	2
18. Tagasitõmbumine	2	–	–
19. Tühistamine	1	–	–
20. Üleminekukord	2	82	293

Tabel 15. Ingliskeelse termini *radiative forcing* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpusetes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Radiative forcing</i> keelekorpusetes	ELi ametlikud tekstid	Aakirjandus	Veebitekstitid
1. Kiirgusjõud	1	6	6

2. Kiirguslik sund	–	–	1
3. Kiirgusmõju	–	6	13

Tabel 16. Ingliskeelse termini *tipping point* eesti tõlkevasted ja nende esinemise arv ELi keelekorpustes koos samade vastete esinemise arvuga Eesti Keele 2021. aasta ühendkorpuse ajakirjandus- ja veebitekstides

<i>Tipping point</i> keelekorpustes	ELi ametlikud tekstid	Ajakirjandus	Veebitekstid
1. Keskkondlikud pöördepunktid	1	–	–
2. Kliimamuutused	1	–	–
3. Kriitiline punkt	7	–	–
4. Murdepunkt (Maa kliimasüsteemis)	10	5	6

Lisa 3. Veebiküsitluste vorm

Käesolevas lisas on toodud veebiküsitluste vormid, mida kasutati mõistepõhisel terminikorjel.

Eestikeelsed kliimapoliitika terminid 1/3¹⁸

Tere!

Olen Eesti Maaülikooli ja Tartu Ülikooli ühise õppekava "Keskkonnajuhtimine kliimamuutuste tingimustes" magistrant Mariliis Kolk ja palun teie abi oma magistritöö kirjutamisel ja eestikeelsete kliimapoliitika arutelude suupärasemaks ja arusaadavamaks muutmisel.

Järgmisel lehel on kirjeldatud 7 nähtust, põhimõtet või tegevust, mis ei ole endale eesti keeles veel lühikest, lihtsat ja selget vastet - terminit - leidnud. Tegemist pole mälumänguga - laske oma fantaasia valla ja püüdke kirjeldatule anda eestikeelne nimi või lausa mitu - õigeid ega valesid vastuseid siin ei ole. Kui teil on ka vaid üksainus mõte ühe määratluse kohta, siis pange ka see kirja, kõiki välju ära täitma ei pea. Lühidalt - mõelge, millise sõna või sõnapaariga kirjeldatut eesti keeles kutsuda võiks.

Miks ma teile võõrkeelseid vasteid ei näita? Sellepärast, et ma tahan teada, millised mõtted tekivad inimestel ainult oma keele kontekstis, kui soov tõlkida mõtteid segama ei hakka.

Teie vastused jäävad anonüümseks. Oma mõtteid on teil aega avaldada 12. märtsini. Ettepanekute kogumine käib kolmes etapis, misjärel saan kokku ekspertide rühmaga, kellega arutame läbi nii teie mõtted kui juba käibel variandid ning püüame leida parima. Analüüsin pakkumisi ka oma magistritöös kõrvuti keelekorpuste ja tõlgete analüüsiga ning kui leiduvad vasted, mille võiks laiemasse kasutusse paista, kantakse need meteoroloogia terminibaasi.

Küsimused ja ettepanekud on oodatud aadressil mariliiskolk@gmail.com.

Teie haridus (eriala):

Teie haridustase:

Teie praegune tegevusala (amet):

---

¹⁸ <https://forms.gle/zBNYzGFPJypioqax8>

Allpool on kirjeldatud 7 nähtust, põhimõtet või tegevust, mis ei ole endale eesti keeles veel lühikest, lihtsat ja selget vastet leidnud.

Tegemist pole mälumänguga - laske oma fantaasia valla ja püüdke kirjeldatule anda nimi või lausa mitu - õigeid ega valesid vastuseid siin ei ole. Kui teil on ka vaid üksainus mõte ühe määratluse kohta, siis pange ka see kirja, kõiki välju ära täitma ei pea.

Miks ma teile võõrkeelseid vasteid ei näita? Sellepärast, et ma tahan teada, millised mõtted tekivad inimestel ainult oma keele kontekstis, kui soov tõlkida mõtteid segama ei hakka.

1. üksikisikute, riikide või muude üksuste püüdlus saavutada sõltumatus fossiilkütustest; tavaliselt viitab elektri, tööstuse ja transpordiga seotud süsinikdioksiidi heitkoguste vähendamisele
  - 1.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
2. riikide ja kogukondade võrdne võimalus ja õigus arengule ja vaesuse kaotamisele, mis kätkeb proportsionaalset vastutust kliimamuutuste tekitamise, leevendamise ja nendega kohanemise eest
  - 2.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
3. kontseptsioon, mille alusel käsitletakse globaalset soojenemist eetilise ja poliitilise küsimusena ning analüüsitakse, kuidas on globaalse soojenemise põhjused ja mõjud seotud õigluse, eelkõige keskkonna- ja sotsiaalse õiglusega
  - 3.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
4. meetmed ja tegevused, mis võivad võimendada kliimamuutustega seotud negatiivseid mõjusid, nt suurendada kasvuhoonegaaside heidet, ahendada kohanemisvõimet või inimeste heaolu praegu või tulevikus; tavaliselt pole see sihilik
  - 4.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
5. ilm, mille tingimused, sh õhutemperatuur, mulla- ja õhuniiskus, tuul, soodustavad maastikupõlengute puhkemist ja püsimist

- 5.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
6. muutuv tegur kliimasüsteemis, mis mõjutab osa ühiskonnast või ökosüsteemist (looduslikud: päikesekiirgus, vulkaanipursked; inimtekkelised: kasvuhoonegaasid)
- 6.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
7. protsess, milles hinnatakse mitme põhjusliku teguri (näiteks inimtekkeliste kliimamuutuste) suhtelist panust muutusesse või sündmusesse (näiteks põud, üleujutus) koos statistilise usaldusvahemikuga (kui tõenäoline on, et selline põud tekkis kliimamuutuste pärast, mitte muul põhjusel)
- 7.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
8. Kui soovite olla osa terminite testgrupist või tahaksite magistritöö kohta muud infot, siis kirjutage siia kasti oma meiliaadress või telefoninumber, võtan ühendust:

Eestikeelsed kliimapoliitika terminid 2/3¹⁹

Tere!

Olen Eesti Maaülikooli ja Tartu Ülikooli ühise õppekava "Keskkonnajuhtimine kliimamuutuste tingimustes" magistrant Mariliis Kolk ja palun teie abi oma magistritöö kirjutamisel ja eestikeelsete kliimapoliitika arutelude suupärasemaks ja arusaadavamaks muutmisel.

See on minu mõttekorje 2. etapp. Kui olete 1. etapi küsitluses osalenud, suur-suur aitäh teile! Kui ei ole, pole hullu - ootan teie mõtteid eraldiseisvalt ka siin.

Mida teha tuleb?

Järgmisel lehel on kirjeldatud 7 nähtust, põhimõtet või tegevust, mis ei ole endale eesti keeles veel lühikest, lihtsat ja selget vastet - terminit - leidnud. Tegemist pole mälumänguga - laske oma fantaasia valla ja püüdke kirjeldatule anda eestikeelne nimi või lausa mitu - õigeid ega valesid vastuseid siin ei ole. Kui teil on ka vaid üksainus mõte ühe määratluse kohta, siis pange

---

¹⁹ <https://forms.gle/AeMDxBBzamyTqV8TA>

ka see kirja, kõiki välju ära täitma ei pea. Lühidalt - mõelge, millise sõna või sõnapaariga kirjeldatut eesti keeles kutsuda võiks. Ärge palju üle 15 minuti kulutage, otsin filtreerimata mõtteid!

Miks ma teile võõrkeelseid vasteid ei näita?

Sellepärast, et ma tahan teada, millised mõtted tekivad inimestel ainult oma keele kontekstis, kui soov tõlkida mõtteid segama ei hakka ja fookus on eelkõige mõiste sisul, mitte selle nimel. Tervikkäsitluses võtan juurde ka 3 võõrkeelt.

Mis nendest mõtetest edasi saab?

Teie vastused jäävad anonüümseks. Oma mõtteid on teil aega avaldada 19. märtsini.

Ettepanekute kogumine käib kolmes etapis, misjärel saan kokku ekspertide rühmaga, kellega arutame läbi nii teie mõtted kui juba käibel variandid ning püüame leida parima.

Analüüsin pakkumisi ka oma magistritöös kõrvuti keelekorpuste ja tõlgete analüüsiga ning kui leiduvad vasted, mille võiks laiemasse kasutusse paista, kantakse need meteoroloogia terminibaasi.

Eelmise küsitluse [kokkuvõtet saate lugeda siit](#).

Küsimused ja ettepanekud on oodatud aadressil mariliiskolk@gmail.com.

Teie haridus (eriala):

Teie haridustase:

Teie praegune tegevusala (amet):

Mida teha tuleb?

Järgmisel lehel on kirjeldatud 7 nähtust, põhimõtet või tegevust, mis ei ole endale eesti keeles veel lühikest, lihtsat ja selget vastet - terminit - leidnud. Tegemist pole mälumänguga - laske oma fantaasia valla ja püüdke kirjeldatule anda eestikeelne nimi või lausa mitu - õigeid ega valesid vastuseid siin ei ole. Kui teil on ka vaid üksainus mõte ühe määratluse kohta, siis pange ka see kirja, kõiki välju ära täitma ei pea. Lühidalt - mõelge, millise sõna või sõnapaariga kirjeldatut eesti keeles kutsuda võiks.

Miks ma teile võõrkeelseid vasteid ei näita?

Sellepärast, et ma tahan teada, millised mõtted tekivad inimestel ainult oma keele kontekstis, kui soov tõlkida mõtteid segama ei hakka ja fookus on eelkõige mõiste sisul, mitte selle nimel. Tervikkäsitluses võtan juurde ka 3 võõrkeelt.

Mis nendest mõtetest edasi saab?

Teie vastused jäävad anonüümseks.

Oma mõtteid on teil aega avaldada 19. märtsini.

Ettepanekute kogumine käib kolmes etapis, misjärel saan kokku ekspertide rühmaga, kellega arutame läbi nii teie mõtted kui juba käibel variandid ning püüame leida parima.

Analüüsin pakkumisi ka oma magistritöös kõrvuti keelekorpuste ja tõlgete analüüsiga ning kui leiduvad vasted, mille võiks laiemas kasutusse paista, kantakse need meteoroloogia terminibaasi.

1. loodusõnnetusega võrreldavad ilmastikutingimused nagu külm, rahe, jää, vihm või põud
  - 1.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
2. usutav ja sageli lihtsustatud kujutis tulevikukliimast inimtekkeliste kliimamuutuste tagajärgede uurimiseks
  - 2.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
3. ulatus, mil määral mingi süsteem (nt riik, kogukond) on kliimamuutuste negatiivsetele mõjudele vastuvõtlik või ei suuda nendega toime tulla
  - 3.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
4. ühiskond, ettevõtte, tegevus või aine, kus tekitatakse või mis tekitab vähe kasvuhooonegaaside heidet
  - 4.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?

5. inimgrupid ja kogukonnad, mida kliimamuutused ebaproportsionaalselt palju mõjutavad (nt naised, põlisrahvad, rassilised ja seksuaalvähemused, noored, vanemad inimesed, vaesemad inimesed, lõunapoolkera riigid)
  - 5.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
6. kiirgusvoo netomuutus (vatti ruutmeetri kohta) atmosfääri ülaosas või tropopausis, mille on põhjustanud mingi kindel kliimat mõjutav tegur (nt kasvuhoonegaasid, aerosoolid)
  - 6.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
7. määrav piir, mille ületamisel kliimasüsteem jäädavalt muutub ega naase endisesse olekusse ka siis, kui muutuse põhjustaja (nt kasvuhoonegaasid) kõrvaldada
  - 7.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?

Eestikeelsed kliimapoliitika terminid 2/3²⁰

Tere!

Olen Eesti Maaülikooli ja Tartu Ülikooli ühise õppekava "Keskkonnajuhtimine kliimamuutuste tingimustes" magistrant Mariliis Kolk ja palun teie abi oma magistritöö kirjutamisel ja eestikeelsete kliimapoliitika arutelude suupärasemaks ja arusaadavamaks muutmisel.

See on minu mõttekorje 2. etapp. Kui olete [1. etapi küsitluses](#) ja/või [2. etapi küsitluses osalenud](#), suur-suur aitäh teile! Kui ei ole, pole hullu - ootan teie mõtteid eraldiseisvalt ka siin.

Mida teha tuleb?

Järgmisel lehel on kirjeldatud 7 nähtust, põhimõtet või tegevust, mis ei ole endale eesti keeles veel lühikest, lihtsat ja selget vastet - terminit - leidnud. Tegemist pole mälumänguga - laske oma fantaasia valla ja püüdke kirjeldatule anda eestikeelne nimi või lausa mitu - õigeid ega valesid vastuseid siin ei ole. Kui teil on ka vaid üksainus mõte ühe määratluse kohta, siis pange ka see kirja, kõiki välju ära täitma ei pea. Lühidalt - mõelge, millise sõna või sõnapaariga kirjeldatut eesti keeles kutsuda võiks.

---

²⁰ <https://forms.gle/AeMDxBBzamyTqV8TA>

Miks ma teile võõrkeelseid vasteid ei näita?

Sellepärast, et ma tahan teada, millised mõtted tekivad inimestel ainult oma keele kontekstis, kui soov tõlkida mõtteid segama ei hakka ja fookus on eelkõige mõiste sisul, mitte selle nimel. Tervikkäsitluses võtan juurde ka 4 võõrkeelt.

Mis nendest mõtetest edasi saab?

Teie vastused jäävad anonüümseks. Oma mõtteid on teil aega avaldada 27. märtsini.

Ettepanekute kogumine käib kolmes etapis, misjärel saan kokku ekspertide rühmaga, kellega arutame läbi nii teie mõtted kui juba käibel variandid ning püüame leida parima.

Analüüsin pakkumisi ka oma magistritöös kõrvuti keelekorpuste ja tõlgete analüüsiga ning kui leiduvad vasted, mille võiks laiendada kasutusse paista, kantakse need meteoroloogia terminibaasi.

1. etapi küsitluse kokkuvõtet saate lugeda [siit](#).

2. etapi küsitluse kokkuvõtet saate lugeda [siit](#).

Küsimused ja ettepanekud on oodatud aadressil mariliiskolk@gmail.com.

Teie haridus (eriala):

Teie haridustase:

Teie praegune tegevusala (amet):

1. laiaulatuslikud ja laastavad muutused maakera kliimas, mille Maa atmosfääri koostise muutmise kaudu otseselt või kaudselt põhjustab inimtegevus ning mis ilmnevad lisaks kliima looduslikule varieerumisele võrreldavatel ajaperioodidel; mõjutab loodust ja inimühiskonda suurel määral
  - 1.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
2. kliimamudeli abil simuleeritud kliimasüsteemi vastus kindlale kasvuhoonegaaside ja aerosoolide heitkoguste tekitamise muustrile ühiskonnas; täppisteaduslik
  - 2.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?

3. majanduslik kompensatsioon kliimamuutustest põhjustatud kahjude eest (Pariisi leppe kontekstis rikkamatelt riikidelt vaesematele)
  - 3.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
4. taastestrategia, milles pannakse rõhku keskkonnahoidlikele või rohelistele investeeringutele, mis aitavad kliimamuutustega võidelda ja tugevdavad samal ajal majandust
  - 4.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
5. periood, mil merepinnalähedane temperatuur püsib päevade kuni kuude kaupa äärmiselt soe kuni tuhandete kilomeetrite ulatuses
  - 5.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
6. millegi (keskkonnakahjuliku) tegemise või kasutamise etapiviisiline lõpetamine
  - 6.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?
7. Maa aastase keskmise pinnatemperatuuri muutus vastusena muutusele atmosfääri süsinikdioksiidi kontsentratsioonis
  - 7.1. Kas teil on eelmist mõistet oma töös või muus elus tarvis lühikese terminiga väljendada?

Lisa 4. Testrühma arutelude transkriptsioonid

Lisas 4 on kombineeritult esitatud testrühma arutelude transkriptsioonid mõistete kaupa nende käsitlemise järjekorras. Mõisteid käsitleti aruteludes tähtsuse järjekorras, mis selgus veebiküsitlusest. Testrühma liikmete vastused on esitatud koodnimedega, kus H, S ja R tähistavad vastavalt haridustausta humanitaaria, sotsiaalteaduste või reaalteaduste valdkonnas. Tähe järel olev number on juhuslikult valitud järjekorranumber H, S või R kategoorias. Testrühma liikmete nimekiri koos nende tegevusvaldkonnaga on toodud Tabelis 17.

Tabel 17. Testrühma liikmete koodnimi ja tegevusvaldkond

Kood	Tegevusvaldkond
H1	teadus
H2	keeletoimetamine
H3	avalik teenistus
R1	keskkonnaühendus
R2	ajakirjandus
R3	keskkonnaühendus
R4	avalik teenistus
R5	avalik teenistus
R6	teadus
S1	teadus
S2	teadus
S3	keskkonnaühendus
S4	keskkonnaühendus
S5	avalik teenistus
S6	ajakirjandus

Climate disruption

H3: Kliimakaos kirjeldab päris hästi seda mõjude mitmekesisust ja kaootilisust eelkõige inimkonna jaoks. Kliimapalavik oleks ka hea edasiarendus soojenemisest – kaks kraadi

soojenemist eriti palju ei tundu, samamoodi inimkeha ja palaviku puhul, kaks kraadi poleks justkui midagi. Aga on selge, et palavik tähendab mitmesuguseid mõjusid, vahel ennustamatuid.

R2: Mulle meeldib kliimainimkääk ja veel rohkem kliimakääk. Aga tegelikult on inglise keelest veel tulnud sõna *crap*, mida me võiksime siin kasutada – kliimakräpp. Ja mille peale öeldakse kräpp? See ütlus tulebki selle peale, kui on midagi väga santi ja raskesti kirjeldatavat. Sellel pole suunda, pole mitte midagi, see on natuke nagu kääk. Väljendab seda, et „kõik on valesti“, eestikeelne kaka on liiga otse ja liiga positiivne, sest kaka on tuleviku väetis. Ainsus sobib siia, sest see, millest me räägime on hulgatu. Mitmus sobib sama hästi. Mitu kräppi – kräpistik.

H3, R2, R3, S6: Kliimamuutustest peaks rääkima mitmuses, sest muutused on mitmetahulised.

H3: Kliimakräpi vastuargument – kui keegi ütleb, et „ah, see on see kliimakräpp“, siis võib tekkida assotsiatsioon, et kogu see jutt, mis käib kliimamuutuste leevendamise ja kohanemisest on ise kräpp, nagu rohepööre.

S3: Kliimamuutuse puhul jääb see aspekt, et see ei pruugi inimesest sõltuda, aga võib. *Disruptioni* puhul on inimese aspekt väga oluline ja ma panin siia kirja sellest lähtuvalt inimsaaste. Variantides nagu kliimakaos pole seda inimese asja üldse sees.

S4: Täiendav kliimapauk on päris äge variant. Inimkääk on väga loov lähenemine, aga käibel ma näen väga palju võimalusi, kuidas seda lörtsima ja väänama hakata saaks.

S3: See võiks jah pigem slängis olla, mitte ametlikus keeles. Kräpp ja krapp samamoodi.

S4: Mida ma neist tööalaselt olen kõige rohkem kasutanud ja näinud aktivistide ringides, on kliimakuumenemine ja kliimakriis, mis kätkevad endas rohkem pakilisust ja akuutsust. Ma olen selles mõttes S3-ga nõus, et siit otseselt inimese aspekt välja ei tule, aga teistpidi me otsime mitte pikka definitsiooni ja kirjeldust, mis seletaks juurde, et antropotsentrism, aga me otsime konkreetset nime. Need variandid, kus on inimene või inimtekkeline ees, tunduvad kunstlikult lohisevad, mis just tekstides, artiklites jne puht praktilistel põhjustel kukub eest ära. Et terminis võibolla välistaks inimese, aga definitsioon väljendab seda, et inimesed on väga seoses. Ma eelistan kliimakriis.

H2: Minul keeleinimesena tekib siin küsimus, et kas meil on vaja ühele mõistele mitut terminit. Kui inglise keeles tajutakse, et *change* on liiga leebe, kas eesti keeles ka tajutakse? Minu meelest

kliimamuutused on negatiivse tooniga sõna, enamik saavad aru, et see on midagi kahjulikku või halba. Kas meil on vaja seda võimendada, sest inglise keeles ongi sõnad sageli rohkem võimendatud kui meil. Tõlgete mõjul on meilgi neil kasutusele tulnud, aga algselt oleme eestlastena siiski vähem emotsionaalsed.

S2: Teisalt on see sõna ka varem muutunud, 10-20 aastat tagasi rääkisime pigem kliima soojenemisest, sest see on olnud liiga temperatuurikeskseks.

S1: Eesti keeles on kasutatud karmima variandina ka kliimakriisi.

H2: Minu jaoks on siin selline järgnevus, et kliimamuutused viivad kliimakaoseni, minu jaoks on nad ikkagi erinevad ja see võib tavainimesele segadust tekitada. Et kui ta kuuleb sõna kliimakaos, siis ta tõenäoliselt ei mõtle, et tegu on kliimamuutustega, vaid et nüüd on mingi hullem lugu lahti. Aga mida rohkem me neid kliimasõnu kasutame, seda raskem võib olla lõpuks aru saada, millest me tegelikult räägime.

S2: Võibolla ongi vaja vastavalt olukorrale varieerida. Nähtavate muutuste kontekstis – Euroopa põuad – on see kaos ilmsem.

S1: Muutused on ka normaalsed ja midagi muutub kogu aeg. See sõna nõuab poliitilist värvingut, et hakkame nüüd kohe liigutama, aeg saab läbi. Siin ongi küsimus, et kas otsida poliitiliselt laetud sõna, mida kasutada massimeedias või sõnavõtus või otsime klimatoloogidele terminit. Viimastele tõenäoliselt sobib ka muutus. Aga kui on vaja öelda, et ühiskonnas on häda lahti, siis peaks olema ilmselt kriis või katastroof.

R1: Kui *disruption*'ist lähtuda, siis järelliide kahju või häving või kahjustused oleks kõige täpsem. Neutraalsem oleks kahju. Kliimakahju on mu lemmik variant.

H2: Termin puhul tuleb sageli silmas pidada, et ta ei sisaldaks eriti hinnangulisust. Kui näiteks teadustööd teha ja seal see hinnangulisus sees on, siis see mõjutab kohe selle teksti tooni.

S2: Mulle tundub, et sõnakasutuse muutumine on käinud mingi epohhiga kaasas. Kliimasoojenemise ajal räägiti rohkem nagu tõenäosustest, ei võetud väga tõsiselt. Kliimamuutus tuli siis, kui seda hakati reaalseste nähtustega siduma ja kinnitati, et see on inimtekkeline.

H2: Kriis tundub neutraalsem kui kaos. Muutused -> kriis -> kaos. Võibolla on seda vaja kui üldkeele sõna.

S2: Mulle meeldib kliimakriis, sest seal on vähe hinnangulisust ja seesama kriis on ka igivana sõna. Kui see kokku liita, siis ei mõjugi otseselt terminina. Kriis peegeldab väga hästi ka sotsiaalet protsessi, sest see ongi inimestel. Kui ma ütlen kliimakahju, siis ma mõtlen pigem loodusele. Kriis hõlmab poliitilisi kaklusi ja usaldamatust, aga samas ei ütle, et sealt ei saaks välja tulla. Kaosest võibolla enam välja ei tule.

H2: Samas on praegu kriis hirmus ületarvitatud, me ütleme iga asja kohta kriis, see võibolla ei kõneta enam.

S1: Kliimapalavik tekitab assotsiatsioon kullapalavikuga, et tahaks justkui tükikest kliimast enda saada.

R1: Võib tekitada positiivseid seoseid, et Arktikast saab laevaga läbi sõita, neli saaki aastas jne.

S2: Ma võibolla kasutaksin seda palavikku ka siis, kui aktivistide üle ironiseeriksin.

H1: Ma valisin kliimakriisi, aga tegelikult see mulle ei meeldi, sest see on ülekasutatud. Ingliskeelne disruption on väga hea, nagu häire või tõrge või sassilöömine, kriis eesti keeles on liiga tavaline, banaliseeritud, katastroof jälle liiga tugev. Ingliskeelne on vahepealne. Aga kuna katastroof on ühekordne ja suur ja kriis võib olla ka pikemaajaline, siis jäin viimase juurde.

Ingliskeelne on ka ju tegelikult eufemism – see pehmedab asja sisu ja see on siin paljude sõnade juures nii. Kuna see peab olema ka parlamendikõlblik, siis eufemismid võiksid tegelikult ka eesti keeles jääda. Välistus: Industriaalhukatus on tähendusväljalt kitsam ja teisalt ka melodramaatiline. Kliimakaos samamoodi melodramaatiline.

R5: Mina kipun asju otse tõlkima ja esimese instinktina tahaks kohe öelda kliimahäiritus või kliimahäire.

S5: Kõlab nagu paanikahäire, selles emotsionaalses kontekstis just. Aga kõigist nendest sõnadest kliimakaos võibolla ongi sobiv, see selgitaks nagu seda, et kliimamuutused tekitavad meis kaost, tekitavad looduses kaost, kui me ei suuda neid ennetada ega taltsutada ega sundida rahulikumale voolujoonele.

R5: Kliimakaosega tekib see küsimus, et kas *climate chaos* pole juba inglise keeles eraldi kasutuses. Kliimakaos on iseenesest loogiline. Teine variant, mida ma kasutaks, oleks kliimanihe, see oleks disruptioni lähedane, aga samas mitte päris muutus, vaid kangem kraam.

R4: Mina nimetaks seda kliimakäkiks. Kui me räägime meediast, kolmandast sektorist ja vabamast keelest, siis see sobiks küll, ka kliimakäkerdis.

S5: Seal on teatav seos ka kobarkäkiga.

R6: Ma ei nõustu sellega, et *climate disruption* = *climate change*. Esimene on kiretu loodusteaduslik konstanteering ja teine inim(ühiskonna)keskne tugevalt hinnanguline mõiste. Inimtegevuse kaasnev täiendav mõju kliimale on superlohisevalt pikk stiilinäide sellest, missugune ei tohi termin olla. Kliimakaos on lühike, küllalt eestikeelne ja mitte nii üheselt negatiivne nagu „katastroof“. Kaosest võib ka midagi uut ja huvitavat sündida. Kliimakrapp - sõna, millele ei tundu mingit loogilist seost nähtusega - krapp on kas lehmakell või slängis vilets raadio.

Decarbonisation

R2: Söeprii, söepriius või söekasinus. Priiuse poole püüdlemine.

H3: Priius on parem kui kasinus, sest viimane tekitab negatiivseid assotsiatsioone, justkui millestki oleks puudu.

S6: Minu jaoks kõlab priius nagu auto.

H3, R2, R3, S6: Heitepriiuspüüd. (oleks parem kasvuhoonegaaside keskse lahendusena)

S6: Heite-osaga seostub heitimine, st vihkamine.

H3: Söe ja süsinikuga tuleks võibolla järgi mõelda, sest Eestis praktiliselt puudub söega juramine ja inimesed ei oska sellega suhestuda. Võib tekitada valeassotsiatsiooni, et see on kuidagi kivisöega seotud.

S3: Mina pakuks välja eestikeelsema variandi süsinikuneutraalsusele – süsinikutasakaal, süsinikutasakaalustamine. Sisuliselt ta selles ju seisnebki.

S4: Seal on ikkagi oluline nüansivahe, sest neutraalne võid sa olla täielikult kompenseerimise põhiselt, mitte dekarboniseerimise tulemusena. Mida me otsime, on midagi tugevamat, mis

väljastab *offset*'timise. Sest tegu on väga tugeva süsinikuheidete kärpimisega, mitte kärpimisega vaid teatud piirini.

S3: Siin on pakutud süsinikuvabadust, aga see võib ka vabastus olla, st vabaduse poole püüdlemine. Tegelikult on fossiil siin ka täpsem kui süsinik, sest süsinik on ka puu. Fossiilivabadus ja fossiilivabastus meeldivad mulle ka.

S4: Mulle jälle meeldiks, kui dekarboniseerimine ei keskenduks ainult fossiilile, vaid oleks sektoriteülene, sest meie metsad praegu emiteerivad süsinikku, mitte ei seo.

S2 ja H2: CO₂ heite kaotamine, CO₂st vabastamine oleksid kõige täpsemad.

H2: Siin tuleb vahet teha ka süsinikul ja süsinikdioksiidil – üks on tahke, teine gaas. Süsinikumisiganes süsihappegaasi kohal oleks sama hea, kui ütleme veetemperatuuri asemel jäätemperatuur. Selles mõttes oleks CO₂, süsihappegaas ja süsinikdioksiid korrektsem. Et see olukord on tekkinud, on puhtalt inglise keele tõlgetest.

R1: Sõltumatus fossiilkütustest tunduks ka nagu vaele, sest EE üritab dekarboniseerida ja samal ajal veel põlevkivist viimast välja pigistada.

H2: Heitele keskendumine pole võibolla oskuskeeles eriti hea, sest heide võib olla palju asju, siin oleks süsihappegaas ikkagi vajalik. Üldkeeles me tajume küll, et heide on enamasti halb asi, aga võibolla mõni keemik laboris ütleks, et mul on iga päev mingi heide kuskil, see ei pruugi üldse halb olla.

S2: Kui on nullheidet, siis nagu polegi heidet, võiks öelda heitetus.

R1: Võibolla tasub siin ka energia- ja keemiaettevõtete suuna peale mõelda, et süsinikku ei tohi raisku lasta. Et heidet me atmosfääri ei taha, aga võibolla kuskil mujal saab kasutada.

S2: Heitevabadus või heitevaba mulle sümpatiseerib.

R1: Tulevad meelde unetud ööd, kus ma püüdsin *degrowth*'i eestindada ja seda de- prefiksit polegi nagu võimalik süsteemselt tõlkida, peab täitsa uue sõna mõtlema.

H2: Igasugune sõbralikkus tuleb meile ka inglise keelest. Mõnes kontekstis sobib, aga üldiselt minnakse sellega liiale – tainasõbralik laud, autosõbralik garaaž jne. Keskkonnasõbraliku ma toimetan tavaliselt keskkonnahoidlikuks.

S2: Süsihappegaasivaba energiatootmine kõlab ilusti.

R1: Süsihappegaasitu.

H2: Eesti keeles tuleb vist ikka panna mingi tegusõna juurde.

H1: Lähtudes tõkeloogigast originaalile võimalikult lähedale jääda, siis ma valisin süsinikuvabastuse. Aga mulle meeldib ka väga fossiilivaba, aga süsinik võiks sisse jääda. Välistus: Vurtsuvähendus, sest sellest pole võimalik aru saada. Dekarboniseerimise kohta: Eesti keeles võiks ikkagi võõrsõnu püüda lahti tõlkida. Siin on küll ladina tüvi, aga võõrsõnade puhul tekib inimestel tihti illusioon, et nad saavad aru, mida need sõnad tähendavad, aga tihtipeale tegelikult ikkagi ei saa. Paljude roheterminitega ongi see probleem, et nad on võõrsõnad või kõlksud, mille tähendus ei avane inimese jaoks ja siis kas ei saada aru või tundub see suvaline kantseliit. Kantseliidi taagast võiks vabaneda. See siin on küll võrdlemisi läbipaistev, aga üldisemalt ma tunnen, et inimesed, kes ei loe palju inglise keeles, ei tunne tekstides ära võõrkeelset sõna. Teisalt võib tekkida tagasitõlke probleem – taristus ei tunta ära infrastruktuuri ja siis läheb tähendus lappama. Aga kui mõelda vajalikule kommunikatsiooniväljale, siis siin ei anna võõrsõna midagi juurde.

R4: Fossiilivaba või fossiilivabanemine, põhimõtteliselt saab sellest ka verbi moodustada. See on minul selge eelistus, muidu kõik teised lähevad liiga pikaks.

S5: Süsinikuvaba kasutatakse päris palju.

R5: Mina oleksin ka pakkunud süsinikuvaba, aga võibolla ma kaldun liiga otsetõlkesse.

R4: Jah, aga kui ma loen, et see tähendab sõltumatust fossiilkütustest, siis tundub fossiili kasutamine sisult täpsem. Ja süsinikuvaba – mis mõttes, lõppeks pole üldse asju, mis oleks süsinikuvabad, harilikus pliiatsis on ka süsinik. Kui süsinikku juba kasutada, siis peaks seal see gaas ka ikka sees olema.

S5: Siin on ka heitevabadust toodud, aga dekarboniseerimine näitab ikkagi reaalselt tegevust – keegi midagi teeb, et vähendada. See ei saa olla ei rohemajandus ega rohepööre ega ürgkütteta ega söepriius. Need on küll toredad sõnad, aga siia ei sobi. Millegi tegemine kindlasti peaks olema tegusõnana, et asi ei juhtu iseenesest.

R4: Võib ka vabanemine öelda.

S5: Kõige täpsem on CO2 heite vähenemine või vabanemine, aga terminina ei ole see mugav kasutada. Olgu see siis akadeemiline või ilukirjandus või mis iganes. Dekarboniseerimist olen ise kasutanud.

R4: Aga kui sa ütled dekarboniseerimine mingi neljandale või viiendale klassile, siis see ei ütle neile midagi.

S5: Väga paljud inimesed on kuulnud süsinikuheite või süsihappegaasi vähendamisest, aga nad ei teagi, et carbon on inglise keeles seesama süsinik. Minu ema näiteks dekarboniseerimisest aru ei saaks, aga kui ma räägin talle süsiniku või heite vähendamisest, siis seda ta mõistab.

R4: Heitevabadus ka kõlbab, seda ma olen ka kasutanud.

R5: Mina olen tõenäoliselt dekarboniseerimist ka kasutanud, aga pigem eelistaksin midagi muud, mis oleks veidi eesti keele sõbralikum. Ilmselt ma pole osanud teda teistmoodi tõlkida, see on keeruline.

R6: Mu meelest dekarboniseerimine on süsinikuhetest loobumine. See definitsioon on liiga keeruline ja ei vasta mõiste tavakasutusele. Dekarboniseerimine - kuigi võõrsõna, on väga täpne ja ka keskmise intelligentsuse taseme juures hoomatav. Juba küllaltki laialt kasutuses. Vastab eesti keele vähemalt sajandipikkusele traditsioonile võtta üle ladinapäraseid võõrsõnu, selmet leiutada omi. Vinguvabadus on väga eksitav. Ving(ugaas) on CO, mitte CO2. Kas vabadus CO-st või CO jaoks?

Tipping point

R3: Punkt ei ole hea, sest me tahame edasi anda piirikesksust ja seda laviini, mis selle piiri ületamisel vallandub ja see on laiem, kui üks punkt kusagil graafikul. Päästiklävend väga meeldib. Päästikut vajutad, tuleb see püssist välja ja tagasi enam ei lähe.

S6: Päästiklävend ei lähe käibesse.

H3: Kliimalävi võibolla jääb pehmeks, aga päästik annab vunki juurde, sest seostub ohtlikkusega.

R2: Päästik ta ju tegelikult pole, sest see pole lülitatav, pigem on see lõks.

H3: Ülekanne ei pea olema üks ühele. Kui oled ühe korra päästikut kasutanud ja relva õigesse kohta sihtinud, siis sa tead, et sealt tagasi enam ei tule.

R2: Lõksu kohta on ju sama.

H3: Lõks on ruumiliselt kahanev, aga see, mis toimub pärast *tipping pointi* on ruumiliselt kasvav.

H3, R2, S6: Kliimataastelävi ei sobi, sest selle lävendi ületamisega enam midagi taastada ei saa.

R2: Päästikuga tekib mul ka päästmise assotsiatsioon.

R2: Kliimamats, kliimapauk, kliimaauk. Nagu ootamatu libisemine.

H3: Veidi toores, aga kliima kukkumise koht või kliima kukkumiskoht.

S3: Mulle meeldib kliimalävi ja ka kliimalävend.

S4: Pöördumatuslävend on päris huvitav lähenemispunkt. Murdepunkt mulle selles mõttes väga ei meeldi, sest seda mõistet me käsitleme ju pigem sellise spektrina, et me täpselt ei tea, kus see piir on. Ja me täpselt ei tea, kus me sellel skaalal oleme ja millal me sinna jõuame. Lävend on hea, sest see on midagi rohkemat kui punkt ja kui pöördumatus sisse tuua, siis see lisab tugevust.

S3: Pöördumatus pole minu jaoks otseselt vajalik, kui me mõtleme nt lävendipõhise hindamise peale, siis see lävend ongi koht, kust enam tagasi ei saa.

S4: Ma välistaksin nt lõppjaama siit nimekirjast, sest ma näen kommunikatsioonis seda lõplikkuse dimensiooni ja seda, mis tundeid see inimestes tekitab, et trummid läinud, viskame siis pulgad ka. Kogu see narratiiv selle ümber, et niikuinii pole enam midagi teha ja sellepärast ma väldiksin iga hinna eest lõplikkusele viitavaid assotsiatsioone. Pöördumatus mõnes mõttes kätkeb endas seda sama, aga võibolla on see veidi positiivsema varjundiga.

H2: Punktid on keemias ja füüsikas tavalised, keemispunkt ja külmumispunkt ja tegelikult on murdepunkt olemas ka üldkeeles. Punkt mind siin üldse ei sega, IATE variant on see ka. Kliima murdepunkt on eurotõlgetes.

R1: Igapäevases keeles tundub lävend loomulikum.

S2: Kirjanduses kasutada murdepunkti, et sellel hetkel ta murdus on ok, aga ta vist siin ei väljenda seda, et jõuti mingi nivooi.

R1 ja H2: Mõttesse tuleb veel pöördepunkt.

R1: Murdepunktide häda on see, et nad tulevad ootamatult. Et me ei taju veel kas see on lähedal, kaugel või juba ületatud. Võibolla tuleks ka seda kuidagi edasi anda? Samas pole seda ingliskeelses ka. Rong on läinud punkt. Kliimarongi lahkumispunkt.

H1: Murdepunkt on kõige täpsem. Katastroof on liiga üldine ja vale.

R5: Ise olen murdepunkti kõige rohkem kasutanud, võibolla ka pöördepunkti, aga kui öeldakse *tipping point*, siis ma mõtlen kohe murdepunkt. Tegelikult isegi see lävi või lävend oleks ka variant.

R4: Ma olen ära märkinud kallutuspunkti ja murdepunkti, aga pean tunnistama, et eesti keeles meeldib mulle kliimapiir kõige rohkem.

S5: Väga jõuline, et siit edasi ei tohi enam.

R4: Murdepunkt selles mõttes sobib, et sa saad aru, et siit kohast läheb katki. Pöördepunkt võib pöörata kuhu iganes. Kriitiline punkt ka, pärast seda kriiside juttu ma selle ja igasugused kriisid välistaks, mul on siamaani sellest.

S5: Ei saagi enam aru, milline kriis meil parasjagu on.

R6: Faasiinihe on ammust ajast kinnistunud teises tähenduses: kahe füüsikalise suuruse faasi erinevus perioodilises protsessis, näiteks elektriline pinge ja voolutugevus. Oleks siin eksitav, sest pole perioodilist protsessi ega võrrelda erinevaid suurusi. Kliima murdepunkt on iseseletuv ja tõlge on aimatav. Saab kasutada sõltuvalt kontekstist esimese sõnata - kui on juba selge, et jutt käib kliimast.

Phase-out

R2: Võõrutus – võõrutada saab paljudest asjadest, see on väga universaalne. Kujutage ette koosolekut: „Tere, mina olen Mati, mina olen põlevkivisõitlane.“

H3: Võõrutuse kasuks räägib veel see, et see võõrutusprotsess ise on keeruline, aga lõpptulemus on alati hea. Et sa oled aru saanud, et see pole kasulik, oled seda endale tunnistanud –

võõrutusprotsess algabki tunnistamisest. Ja see on väga raske, seal on tagasikukkumisi, probleeme, aga see lõppeb hea tulemusega.

R3: Kuskil parlamendis ütleksin ma ikkagi võõrutuse asemel väljumine, mul ilmselt hakkaks viimasel hetkel piinlik ja siis muudaksin ära, sest mul on piinlik tunnistada, et enne tegin midagi halba.

R2: Seda saaks muidugi täielikuks naljaks keerata.

H3: Tagasitõmbumisega võib tekkida võimalus kerida seda narratiivi, et kui kaugele tagasi – hobused ka ju peeretavad ja niikuini on kõik halvasti. Et võiks ju üldiselt edasi minna, mitte tagasi, isegi kui võtame vanu tehnoloogiaid kasutusse. Sama taandamisega.

S4: Oleme tööl kasutanud järk-järgulist väljumist, aga tegelikult mulle see ei meeldi. Võõrutamine on väga huvitav termin, millega mängida, nt võõrutusravi. Kaupo Vipi lokaalravitsus, siis tekib juurde diskussioon sellest, et peame lokaalsel tasandil ökosüsteeme taastama, oleme säilenõtked ja nii edasi. Aga samas ma näen ka negatiivset assotsiatsiooni, nt võõrutusravi viib tihtipeale mingi *rebound* efektini ja kukume kolinal tagasi.

S3: Definitsioonis on etapiviisiline lõpetamine, aga mina tajun *phase-outi* kui lihtsalt väljumist.

S4: Mina ikkagi mõistan *phase-outi* etapiviisilise teekonnana nulli. Ja kuigi ma tean, et õiglane üleminek pole *phase-outi* vaste, siis mingites kontekstides saaks neid justkui sünonüümidena käsitleda. Aga kui rääkida nendest -xit liitega sõnadest, siis meie organisatsioonil on kogemus Põxitiga ja nii see kui Brexit leidsid ühiskonnas negatiivset vastukaja, et see on midagi väga kolemat ja resoluuks, inimesed jäävad ilma tööta. Ja nüüd on tulnud õiglane üleminek, mis on sisuliselt põxit, aga hoopis teises kuues. Et mõnes kontekstis saaks neid justkui sünonüümidena käsitleda, et väljumise ajal suuname inimesi sotsiaalselt aktsepteeritaval moel teistesse sektoritesse.

S3: Etapiviisiline peaks terminis ikka sees olema, et ta lihtsalt ära ei kaoks taandumise, väljumise või võõrutamisena.

S4: Minu enda eelistus on siin järk-järguline väljumine, olen seda palju kasutanud ja see on minu jaoks juba suupärane. Ja mina ei taju, et seda oleks ära lörtsitud kuidagi. Kuigi kui ma

vaatan sõna lõpetamine, siis on see sujuvam ja keeleliselt kaunim, aga lisaõna nagu kasutamise vms külgepookimise vajadus jääb ikka.

S3: Võiks olla ka loobumine.

S4: Aga ikkagi nõuab järkjärgulist või etapiviisilist kindlasti juurde.

S3: Jah, kindlasti peab.

S4: Mulle meeldib järkjärguline etapiviisilisest rohkem, sest see on mu kõnepruugis sees, sellepärast tundub loogilisena.

S3: Mina ka eelistan järkjärgulist etapiviisilisele.

R1: Selle vastand oleks justkui siis üleöö lõpetamine.

H2: Nagu sundlõpetamine.

S2: Võõrutamine käibki järk-järgult, selles suhtes täpne. Mul on tunne, et võõrutuse juurde käib alati ka mingi tugiisik, nt ema võõrutab lapse rinnapiimast. Et keegi justkui sunnib, ta ei ole nagu soe ja sõbralik. Otsus on minu teha, aga keegi pakub mulle tuge. Võõrutus ikkagi ei toimi, kui ise ka ei teadvusta ja ei taha.

H2: Võõrutus on see, et keegi teine paneb kedagi midagi tegema.

S1: Ka ülla eesmärgi nimel.

R1: Kas väljumine on liiga labane?

H2: Väljumine tuleb ingliskeelsest *exit*'ist. Me siin kriisist ka väljusime, kuigi vanasti väljuti ikka uksest. Sisenemine ja väljumine on mõlemad inglise keelest, nt turule sisenemine. Me kas läheme turule või tuleme turult. Väljumist võiks proovida ikkagi enda moodi öelda.

R1: Mahajätmine ja loobumine tunduvad ka variandid.

H2: Kaskaadloobumine.

S1: Kuigi kui võõrutamine käibele võtta, võib see tekitada kihinaid-kahinaid, põlevkivivõõrutus on ikka natuke naljakas. Ma kujutan ette, kuidas kommentaatorid aktiveeruvad.

H2: Tegelikult on iga uus asi alguses veidi võõras. Iseenesest on see võõrutus tore.

H2, S1, R1, S2: See on täpselt see, mis see tegelikult on.

S2: Loobumine sobib nt ettevõtte kommunikatsioonis hästi, et meie ettevõtteks plaanime loobuda selleks ajaks.

S1: Eesrindlikud loobuvad, teised võõrutatakse.

H1: Oli raske, kindlasti peab olema etapi asi sees. Järkjärguline väljumine või etapiviisiline lõpetamine. Kui etapp kaotada, siis kaotame tähenduse. Loodusrõõm ei puutu üldse asjasse.

R4: Mulle meeldis muidu siit valikust roheülemine, aga ma ei mäleta, kas mul nüüd endal tekkis mingi seos ja olen siia juurde kirjutanud kliimataane. Et taandumine millestki, sinna saab liiteid ette ka panna.

S5: Tagasimine.

R4: Siis olgu kliimataane juba.

S5: Ilmselt kasutatakse ka väljumist.

R4: Väljud kust? Liivakastist, ma ei tea.

R5: Mina olen vist kasutanud mingit järk-järgulist üleminekut. Aga seda ma väga palju üldse ei kasuta.

R6: Hädanülgimine on fantaasia, millel ei ole midagi tegemist mõiste sisuga. Väljatõrjumine ja väljumine - neid mõlemaid saab kasutada paralleelselt: (millestki) väljumine või (millegi) väljatõrjumine. Iseseletuv ja tõlge aimatav.

Adverse climatic event

R2: See vajaks täitsa uut sõna, nuhtilm, pöörailm, turmilm või midagi sellist.

S6: Nagu loomade kohta öeldakse nuhtlusisend. Võiks ju öelda, et nuhtilm või nuhtlusilm. Turmilm meenutab jälle midagi militaarset, nagu kahuritorm.

R2: Jah, see turm ongi nagu rünnak inimese vastu. Lisaks on turm hea, sest see on rannarootslaste murdesõna.

S6: Tähendab ka mingit sorti viikingipaati.

R3: Kas ilmaäärmus ei ole lihtsam? Seda ei peaks eraldi defineerima. Või kui vaja, siis ilmastikuäärmus.

R2: See on keeruline.

H3: Nuhtilmaga tuleb mul kohe Vana Testament meelde ja tegelikult see konnotatsioon pole vist isegi halb.

Mariliis: Nuhtilmale heidaks ma pehmust ette – et on nagu tüütu, aga tuleme toime.

H3: Aga surmanuhtlus?

R2: Aga kui mõelda näiteks luhtaläinud asjadele – see on ju hullem kui nuhtlus. Luhtilm, veidi karmim. Samas pöörailm võib positiivselt kõlada – pöörad nagu teistpidi ja siis äkki on täitsa äge. Luhtilm ja looduskatastroofid kõlab koos lauses väga hästi.

H3: Sõge mulle endale väga meeldib, sest see väljendab sellist ebamõistlikkust, aga ma arvan, et see ei läheks käima.

S3: Ilmaõnnetus on väga ilus.

S4: Ma tunnetan õnnetusega seda nüanssi, eriti kui seal on veel sõna ilm ka, et tihtipeale inimesed, kes ei ole nii teadlikud, kipuvad ilma ja kliimat ühte patta panema. Kogu see eitamisretoorika, et meil on ju külm talv, mis kliimamuutused. Kõik need, mis ütlevad ilm, viitavad tugevalt definitsioonile, mis on ilm, mis on põhimõtteliselt sõltumatu sellest, mis on kliimatrendid pikemas vaates. Need kaks ma tahaks ära lahutada ja välistaks kõik ilmaga seonduva. Definitsiooni järgi peaks see viitama üleüldisele tõusutrendile ekstreemsetes ilmastikunähtustes, kuigi see otseselt definitsioonis sees pole, aga kui mõtleme kontekstidele, kus on seda vaja kasutada – sõnum on ju see, et mida hullemaks läheb inimese põhjustatud kliimakriis, seda rohkem me hakkame neid ekstreemseid ilmastikunähtusi nägema. Mulle meeldib väga sõna ekstreemum, mis kõlab kokku selle *climate disruption*'iga ka.

S3: Ekstreemses pole seda õnnetuseaspekti üldse sees, mõned inimesed otsivadki ekstreemset, mõni inimene naudib, et on ekstreemselt kuum või külm. Aga siin peaks seda negatiivset välja tooma. Et loodusõnnetust ma ei taha, ma võin tahta natuke jäävihma, aga ma ei taha, et ta oleks loodusõnnetus.

S4: Näiteks ma kujutan ette olukord praegu, kui kuumad on temperatuurid Lõuna-Euroopas või milliseid suvesid me oleme seal näinud, Prantsusmaal joogivett oli puudu. Need on praegu need olukorrad, millest me räägime. Ja need ei ole need ekstreemsused, mida keegi naudiks või sooviks. Ja ma näen, et see vajab tugevat, raputavat terminit, mis seda kõike visualiseeriks, natuke nagu kisendav äratuskõne, et me räägime ohust ja me ei räägi vääramatust jõust, vaid millestki, mis on konkreetset inimeste põhjustatud, see on seotud nende *tipping point*'idega, mitte jumalast määratuga, millega meil vaestel inimestel pole midagi teha. Sellepärast mulle see ekstreemum või ekstreemne meeldib. Äärmuslik on ka variant, aga mul on tunne, et ekstreemne või eksisteerida ka ilma sõnata ilm, et ta saab olla ka lihtsalt ekstreemum. Aga äärmuslik toimib ainult omadussõnana, et ta vajab alati midagi juurde.

S3: Ma jään igal juhul eriarvamusele, esiteks ekstreemum on võõrsõna, teiseks jään ma selle juurde, et osad inimesed otsivadki ekstreemsust, aga siin peaks olema õnnetus või katastroof.

H2: IATE ebasoodsad ilmastikutingimused on minu jaoks liiga pehme. Äärmuslikud ilmastikuolud annab seda mõtet paremini edasi.

S2: Ilmaäärmus.

S1, S2, R1, H2: Kliimasündmus ei kannata öelda, see kõlab kuidagi liiga pidulikult.

H2: Ilmastik tundub olevat kõige täpsem. Äärmuslikud ilmastikuolud. Äärmusilmaga tekib hääldeprobleeme, nt äärmu silm. Aga äärmusilmastik võiks parem olla? Aga pole sisult täpsem.

S1, S2, R1, H2: Rahuldusime äärmuslike ilmastikuoludega.

H1: Siin on ka veidi eufemismi, inglise keeles on tähendus väga hästi sügavale ära pakitud. Eelistus: Äärmuslikud ilmastikunähtused. Aga tegelikult meeldiks mulle isegi kliimasündmus – teoreetikuna mõtlen ma tihti selle üle, mis teeb ühest protsessist sündmuse ja see on see, et ta ületab tähelepanukünnise ja toob teravdatult esile. Nähtus on lihtsalt fenomen. Millal saab nähtusest sündmus? Siin oleks mõnes mõttes kasulik sündmuselisust rõhutada. Inglise keeles *event* ei ole alati positiivne, aga eestikeelne sündmus pigem on, selles mõttes nähtusest piisab. Välistus: Halb ilm on välistatud, sest see ei anna edasi erakorralisust, peale selle on see subjektiivne. Ekstreemumid on liiga üldine ja ma ei näe siin ka põhjust midagi võõrsõnastada, sest äärmuslik on juba olemas ilus eestikeelne sõna.

S5: Minu käest küsis täna Delfi ajakirjanik, kuidas Tallinn tuleb toime raskete ilmastikuoludega. Ilmselt ta seda silmas pidaski, aga mul tekkis kohe küsimus, mis asjad need rasked ilmastikuolud ikkagi täpselt on.

R5: See on selles mõttes vastik termin, et kui me räägime rasketest ilmastikuoludest, siis tavaliselt inglise keeles me ütleme *extreme weather events*, mitte *climatic*. Tahaks jälle siia toppida kliimasündmus sellepärast, sest me räägime ilma- ja kliimasündmustest tavaliselt.

R4: Mul tuli uus sõna – nuhtlusilm. Parem kui nuhtilm, sest nuht ei ütle midagi, see on nagu muhv. Aga tuleb silmas pidada, et see peab sobima nii kuiva kui märja ja külma kui kuuma puhul. Aga äärmuslikud ilmaolud ka meeldivad. Ilmaolud ma ütlen sellepärast, et tavainimese jaoks on kõik ilm ja tal on ka ilmateade, ega ta ei tee vahet ilmal ja ilmastikul.

S5: Ebatavalised ilmaolud.

R5: Eriilm on minu lemmik praegu, aga ma ei tea, kas ma seda ka igapäevaselt kasutaksin. Ma kaldun pigem ikkagi kliimasündmuse vm kliimaasja poole. *Extreme weather events* on nagu olemas ja mul oleks veider seda samamoodi eesti keeles ekstreemseteks ilmastikuoludeks nimetada, aga tegelikult seal ju sisulist vahet pole ja inglise keeles seda kasutataksegi vist nii ja naa. Nüüd ma tahaks hoopis öelda äärmuslikud ilmastikunähtused või äärmuslikud ilmaolud.

R6: Kliimakatastroof - teises tähenduses (kliimamuutuse rasked tagajärjed) üldlevinud termin. Selle väljapakkuja pole ilmselt teadnud, mis on ilm ja mis on kliima. Äärmuslikud ilmastikutingimused on väga käibel ja seletab hästi sisu.

Green recovery

R2: Eesti keeles on selline tore sõna nagu haljas. Kui öelda näiteks haljasmuut.

R3: Haljasmuut on täitsa tore. Soome rohelised käisid meile rääkimas, et püüame selle *green recovery* ära unustada üldse, räägime pigem pikaajalisest perspektiivist.

S6: Haljasmuut, haljasmuuti, võibolla keegi arvab, et tegemist on tervisliku vegansmuutiga.

H3: Ma pole kindel, et sellest kasvust täiesti loobuda saab. Ta on mingi hetkeni hea vaste, aga oletame, et kui ühel hetkel see kasv lõppeb, majanduses enam kasvukeskselt ei mõelda, siis inimeste fantaasia lõppeb.

R2: Eluslooduses pole ka kasvu, on kujunemine, ringlemine, kõdu. Mõnes mõttes majanduskasv on samasugune, et inflatsioon tagab selle, et ettevõtted lähevad järjest pankrotti, aga keegi ei mõista seda. .

H3: Rohekasv võiks keskpikas perspektiivis päris tugev olla.

R2: Kosumine.

R3: Kosumine ka ikka läheb suuremaks ja paksemaks.

H3: Samas öeldakse seda ka tervenemise kohta. Aga ma olen nõus, et see on liialt sellise kehalise laiusesse kasvamisega seotud.

R3: Kasvunarratiivist on isegi Reformierakond hakanud vaikselt üle saama ja sinna tagasi minna ei tahaks.

H3: Rohetaaste väljendab hästi seda taastamise momenti, et miski asi on perse läinud ja on vaja seda uuesti luua ilma suurt viga tegemata. Sisutäpsuselt on see parem kui rohetaaste, lihtsalt kasv võib mõnda aega tõhusam olla. Kasvujutt on 30 aastat prevalveerinud, propaganda on meile peale küttnud, et kasv on jube hea ja kui see kaob, siis kaovad töökohad ja kõik muu ja sellest on raske lahti saada, inimesed on harjunud sellega. Rohetaastet tuleks lihtsalt rohkem seletama hakata.

S4: Mina oma tööelus hoian sellel väga silma peal ja see konkreetne rahanuts, mida *green recovery* raames saab, tõlgitakse kui taasterahastu. Ja sellega seoses mulle rohetaaste väga meeldib. Välistaksin kohe sõnad nagu plindrilõpp ja plindrimurd. Ma leian, et *green recovery* on enam kui roheinvesteering, aga Euroopa Komisjon mudib seda narratiivi tugevalt selle poole, et rohekasv on *green recovery*, aga see ju tegelikult on midagi muud. Hea oleks selle termini puhul tõesti, et see säilenõtkus, säilimine, taaste oleks seal seotult rohelisega sees.

S3: Mulle ei meeldi see taaste, me tegelikult ju ei taasta, me tahame kuskile edasi minna. Pigem roheline üleminek või kui rohepööre ei meeldi, siis midagi muud, aga just et me ei taasta sinna tagasi, kus me olime, see on vale sõnastus. Meil on oluline sisendada, et see on midagi uut. *Recovery* on millegi ületamine, et see pole see, et me kuhugi tagasi läheme. Ikka ületame, see mõte on ülesaamine.

S4: Ma leian, et see on ikkagi püüdlus ja kui me räägime taastamisest või kasvõi sellest punktist, et me jõuaks mingisuguse säilenõtku toimimisviisini, siis mulle meeldiks, et need kaks oleks kuidagi koos. Et taaste ja säilenõtkus ühes pundis.

S3: Ma olen säilenõtkuse osas ka skeptiline, ma kasutaks pigem jätkusuutlikkust.

S4: Aga need on täitsa erinevad terminid. Et siin jätkusuutlikkust?

S3: Jah, et see jätkusuutlikkus on ju see, mida me taotleme sellega tegelikult.

S4: Ma siia maani olen ise öelnud taastestrategie või taasteviisi, aga me kasutame palju *estonlish*'it ja ma tihti kasutangi seda *green recovery* tsitaatsõnana. Ja rahapataka kontekstis ütlen ma taasterahastu, mille eesmärk on taastada meie majandus, et ma natuke seletan seda mõistet, aga selle asemel võiks ka öelda rohetaasterahastu ja see ongi praegu mu lemmikkuju.

S2: Keskkonnahoidlik plaan – teeme plaani, aga teeme keskkonnahoidlikult. Haljas tekitab assotsiatsioone alkoholiga.

Kõik. Tekitab veel seoseid haljastustöödega, haljasaladega.

H2: Kui arvestada sellega, et katkisi asju ehitatakse uuesti üles, siis taastesõna on väga sobiv. Rohega oleme jälle üle pingutanud natuke. Keskkonnahoidlik taastamine on jälle pikk.

R1: Kuigi jah enamus keskkonnainimesi tahaks kasvunarratiivist lahti saada, siis siin jälle tahetakse hoida seda mõiste sisuga. Rohepaik nagu paranduskoht.

H2: Rohetaastele saab veel igasugu asju otsa panna – rohetaasteplaan, rohetaastemeede, rohetaastekava.

S1: Rohetaaste kõlab ka natuke muidugi nii, et me taastame rohelist. Võtsime metsa maha ja nüüd istutame uuesti.

H2: Keskkonnahoidlik taastekava on kantseliitlik. Võibolla võiks investeringusõna kasutada, taasteinvesteeringud. Võibolla ka kestlik – kestlik taastekava, kestlik see ja teine. Sõnaühendina, mitte liitsõnana. Sinna tahaks midagi veel otsa ütelda.

H1: Eelistus: Ma olen küll skeptiline rohesõnade ületootmise suhtes, aga rohetaaste on samas väga täpne, ka kerge ja suupärane. Välistus: Helerohevale on liiga emotsionaalne, seda võib

kasutada aktivist. Kõik tasakaalukavad ja plaanid on liiga üldised ja eufemismi tase läheb teiseks. Tasakaal võib olla sooline vms.

R5: Ma olen küll vähese fantaasiaga, aga mulle meeldib rohetaaste. See on nagu rusikas silmaauku.

R4: Mulle meeldib taskaalukava või tasakaaluplaan, viimasel ajal ma kipun isegi eelistama sõna plaan. Näiteks rohetasakaaluplaan või kliimatasakaaluplaan.

S5: Plaan näitab rohkem strateegilist lähendamist, kava võib olla ka telekava või teatrikava.

R4: Ja plaan viitab jälle pigem lühiajalisusele, strateegiaga muidu arvatakse alati, et see peab 100 aastat pikk olema.

R6: Helerohevale tundub pahatahtlik konstruktsioon, sh rohepesu. Rohetaaste on suurepärase iseseletuv ja tõlge on aimatav.

Attribution

R3: Omistamist muidu kasutatakse küll IT-s, küberturbes, aga seal siiski käib suurem osa jutust ikkagi inglise keeles või tsitaatsõnaga. Või attributeerimine. Aga mulle endale väga meeldib hävieritlus. Kliimavastutusanalüüs on muidugi õige, see ta ju ongi.

R2: Seigatuvastus, kobarseigatuvastus.

H3 ja R3: Hävieritlus on väga ilus sõna, aga võibolla mõte ei tule kõige paremini välja.

S4: Ma ei tea, kas nüüd sellises sõnastuses nagu siin see põhjuslikkuse analüüs, aga mulle tundub, et kui seal terminis on põhjuslikkus on mingisuguses vormis sees, et siis aitaks mõistet paremini hoomata.

S3: Siin on mitu päris head. Hävieritlusele pole vastu, siis kliimamuutuste põhjuslikkuse analüüs või statistiline analüüs. Aga ma tegin natuke ümber, et ökoloogilise mõju kaalumise, see võiks ka olla täiesti. Sest inimesed on ka osa loodusest, kui inimesed upuvad, võiks seda ka ökoloogilise probleemina käsitleda.

S4: Aga need inimesed on siia ju sisse arvestatud, me kirjeldame selle mõistega kliimakriisi panust mingitesse sündmustesse. Mulle hakkaski nüüd panus väga meeldima, see on võibolla tugevam kui lisategur.

S3: Ja kuna siin on just juttu protsessist, siis peaks sellele viitama. Mitte kaal, vaid kaalumine.

H2: Omistamine on nagu teise tähendusega, omaks pidama. Hävieritus on jälle täiesti läbipaistmatu. Aga definitsiooni vaadates lähtusin ma sõnast hindamine, või et hinnatakse mitut asja. Pakkusin pika vaste kliimamuutuste mitmikhindamine, sest hinnatakse mitut asja. Omistamine nagu talle omaks lugemine, aga kui see toimub hindamise käigus, siis võiks tõesti hindamise sõnaga mängida, siin on neid pakutud, nt põhjuslikkuse hindamine. Põhjuslikkus on muidugi üldine sõna, siis see vajaks midagi ette, et mille põhjuslikkuse.

S1: Erialakeel vajab oma sõna.

R1: Mingi määramine ehk – määratakse ju nähtuse kliimakomponenti. Kliimakomponendi määramine, kliimamuutuse komponendi määramine.

S1: Kõle pikk – kliimamuutuskomponendi määramine.

H2: Ikkagi me jõuame määramise või hindamise juurde, see võibolla on sobilik. Põhjuslikkuse määramine, hindamine. Et põhjuslikkus näitab seda, et miski on millestki põhjustatud.

R1: Kliimaseos või seostamine.

H2: Seostamine on ka hea, aga jälle tahaks sinna ette midagi. Kliimaseose hindamine.

S2: Määramine tundub mulle parem, sest ma määrän mingit sisaldust, komponenti täppisteaduslikult. Hindamine on kuidagi üldisem.

H2: Jah, hindamine nagu ei lõppe millegagi, hindame ära ja on hinnatud, aga määramisel tuleks nagu konkreetne tulemus ka, et selle näitaja järgi me hakkame tegutsema.

S2: Võiks ju ka öelda uurimine. Hindamine on nagu hinde panek, kõlab imelikult.

R1: Omistamine on ka nagu seose otsimine.

H1: Eelistus: Kliimavastutusanalüüs oleks isegi täpsem kui ingliskeelne, see on tähenduselt selgem, sest tüüpiliselt otsitakse süüdlast, aga vastutus on neutraalsem. Ja vastutus illustreerib ka seda, et me räägime kliimamuutusest. Kliimamuutusvastutusanalüüs on ka iseenesest võimalik, eriti kusagil dokumendis, aga see ilmselt hakkaks loomulikus keelekasutuses lühenema. Välistus: Omistamise puhul tuleb välja keelekauge inimese arusaam keelest, et sõnal

on ainult üks tähendus, aga tegelikult on sõnadel igas keeles väga palju tähendusi. Ja eesti keeles omistamisel ei ole eriti hea tähendus. Rosolje ja pudru praagin ka välja.

R5: Läheb vaja, aga ei oska kuidagi eesti keelde panna. Omistamist olen kasutanud, lauses kuidagi nagu kliimamuutustele omistamine, aga siin ma jään tõesti alati eesti keelega jänni. Ega see ei ole vist arusaadav, kui ta niimoodi omistamisena eestikeelsesse lausesse panna, et millele omistatakse ja mis see üldse tähendab.

R4: Mulle meeldib kliimaseos.

R5: Mulle ka see meeldib, või siis kliimavastatusseos.

R4: Võiks ikka selle lühema variandi juurde jääda.

S5: Peaks olema kas analüüs või hindamine, see kliimaseose määramine on väga lõplik.

R4: Või äkki kasutada ka hinnangut, selle puhul vahepeal võime leppida ka sellega, et see on subjektiivne. Kliimaseose hindamine või hinnang kliimaseosele.

S5: Mulle ka see kliimaseose hindamine sobib.

R6: Üks paras puder on arusaamatu fantaasia, tundub, et mittetõsiselt mõeldud. Omistamine on lühike. Lühike, sobib kasutada sõnaühendis nagu „äärmusnähtuse omistamine (kliimamuutustele)“. Tundub, et seda ei tule väga sageli kasutada, võib olla pikem sõnaühend, nagu näiteks tõin.

Maladaptation

R3: Ämbrid ja rehad annavad väga ilusti soovimatust edasi.

R2: Aga laiemalt näiteks ebavõte ja ehamõte.

R3: Ämbrite jt läheb europarlamentis muidugi keeruliseks.

R2: Sinna ehamõte ja -võte sobivad jälle hästi. Lisaks on see viisakam, kui kellelegi öelda idiotoot või isegi väärmõte on laetum. Hoiakuid on rohkem.

R3: Kui keegi tahaks pikemalt öelda, siis ebaeesmärgipärane võte.

R2: Siit kasvab välja veel eba- liitega asju. Nt pelletitootmine on ebamajandus, mitte ebamajanduslik. Kliima kontekstis sellega saab sellega palju teha: põlevkivitootmine näib olevat ebaenergeetika osa. Massiline loomakasvatus on ebatööstus. Kui sa paned eba-liite ette, siis sa ütled selle harrastaja kohta idioot, aga väga viisakal moel.

S4: Siin on välja toodud see ökohoolimatus ja see on küll vale, aga ma arvan, et need vaatavad mööda sellest definitsiooni osast, et *maladaptation* pole tavaliselt sihilik.

S3: Valekohanemise alternatiiv oleks veel ekslik kohanemine. Ekslik on ilmselt parem kui valesti, et võid heast tahtest teha midagi valesti.

Mariliis: Kliimahooletus on hea vaste *climate inaction*'ile.

S3: Jah, minu meelest ka. Ekslik on see, et midagi tehakse, aga hooletus see, et ei tehta. Juristile tundub see õige.

S4: Väärkohastumus või ökohoolimatus tüürivad ka minu meelest sellest kogemata tegemisest mööda, et võime kahju teha mingi sammuga, mille tagajärgi me ei oska ette näha.

H2: Mina jõudsin selliste sõnadeni nagu väärkestlikkus ja libakestlikkus. Et nii öelda nagu on, aga tegelikult ei ole – väär nagu väärkasutus.

R1: Evolutsiooniteooriast leiaks äkki midagi, kui mingi isend on kuidagi valesti kohastunud.

H2: Ilmselt on see ala-. Aga ala- siia ei sobi.

R1: See termin võiks suuta edasi anda seda, et asju tehakse hullemaks, mitte ainult, et ei suudeta kohaneda, vaid tehakse aktiivselt hullemaks.

S2: Siin käib see vastu töötamise teema läbi, kas meil vastutöötaja jaoks on eraldi sõna?

S1: See on see kontrrrr...kontrarevolutsionäär. Aga siin on veel oluline arvestada, et see pole sihilik, vaid juhtub kogemata.

R1: Kliimareha võiks ju olla ka rohetaaste, reha nagu rehabilitatsioon.

H2: Ämbril on ka tore sünonüüm, võiks ka kasutada rohepang.

S2: Rohepang on väga hea.

H1: Eelistus: Kliimamuutuse süvendamine, jälle täpsem kui ingliskeelne variant, aga see ei pruugi olla selle tugevus. Kõige tähendustäpsem võiks iseenesest olla kahjustav tegevus, aga see on ka vale. Halvasti kohanemisest on jälle väärkohanemine parem, aga see ei tähenda mitte midagi. Inglisekeelne prefix tähendab haiget või halba ja eesti keeles pole seda süsteemselt tõlgitud. Välistus: Ebamõte on liiga hajus.

R4: Võiks öelda kliimasõgedus. Mina julgeksin öelda küll seda.

S5: Helmed ütleksid ka, aga teises kontekstis, et midagi ei ole vaja teha, et me oleme kliimasõgedad.

R4: Aga kui pehmemat otsida, siis võiks öelda ka kliimahooletus. Siin oli ka kliimakäkk, aga mulle see esimeses sobis nagu paremini.

R5: Mina olen rääkinud kohanematusesest või kliimamuutustega mittekohanemine. Olen võibolla kasutanud ka seda halvasti kohanemine. Kohanematus, ma ei tea, kas see on eestikeelne sõna üldse. Aga kui definitsiooni vaadata, siis siin peaks olema tegelikult see aspekt sees, et midagi tehakse, aga tehakse valesti.

R4: Miks minule see kohanemise mõte ei meeldi on see, et kohanemist me seostame, leevendamise on CO2 vähendamisega seotud ja kohanemine on see, kui on jama majas, et siis kohaneme. Aga see ei anna minu meelest seda hoiakut edasi, seda enam, et siin on ka see kasvuhoonegaaside heide sees. Selles mõttes see hooletus meeldib mulle.

R4: *Climate action*'ist nii palju, et minu meelest tuleks kõik meetmed sõnastada ümber tegevusteks ja siis saavad lihtsurelikud ka aru, sest meetmed on puhas bürokraadi keel. Nii palju kui seda meedet on võimalik vältida, ma väldiks.

R5: *Maladaptation* võibolla on kliimanegatiivsus, kliimanegatiivsed tegevused.

S5: Kliimahooletus.

R6: Ajakadu on täiesti mitte asjakohane ja eksitav - aga kaugeltki mitte ainuke selline siin. Ebakohanemine on haruldaselt leidlik sõna: hea tõlkevaste, iseseletuv, annab edasi ka nüansi: võib pealtnäha tunduma kohanemisena, aga ei ole seda.

Most Affected People and Areas

H3: Kliimariskirühmad on väga hea, täpne, professionaalne. Tundlikud ei meeldi, sest jääb nagu vale mulje. Pihtasaajad pole ka üldse halb. Esimesed pihtasaajad on eriti hea. Kui on lihtsalt pihtasaajad, siis on hea öelda, et said siis pihta ja pole hullu, aga esimesed pihtasaajad viitab, et see jõuab lõpuks kõigini. Ja seda rõhutada on väga oluline, et jutt sellel teemal läheks üldse õigesti.

R2: Kliimaerk on ju ka väga hea.

H3: Liiga positiivne.

R2: Veel üks sõna, millel on assotsiatsioon, on ju kliimahell.

H3: Seal on ka võimalik öelda, et harju ära, sa oled lihtsalt liiga hell. Ja hellikud ja ärahellitatud.

R3: Kliimaõrn.

R2: Kui seda hella rahvusvahelises kontekstis kasutada, siis on see ju põrgu.

H3: Need, kes ikkagi rahvusvahelises kontekstis esimesena pihta saavad, on vaesed inimesed igas eas. Kujutage ette sellist õlist tugevat noormeest või samasugune härra 40 aastat hiljem õllekohuga. Selge see, et ta pole hell ega õrn ega tundlik. Ja siis lähed ütled talle, et sina oled kliimatundlik. Ja ta ütleb, et ma annan molli sulle, mis mõttes kliimatundlik, mul ei ole kodu enam. Mis mõttes ma olen tundlik.

H3, R2, R1, R3: MAPA pole eesti keeles ka hea lühend, mida kasutada, sest võib tekitada assotsiatsioon napakaga.

R2: Ohver ka ei sobi, inimesele ei meeldi ohver olla.

H3: Võibolla on just häda, et liiga palju meeldib.

S4: Mul ei meeldi väljend kliimikud, sest mulle tundub, et see võib mingi negatiivse tähendusvarjundi omandada.

S3: Mulle meeldib kliimatundlikud rühmad, see on delikaatsem kui kannatajad ja ohvid.

S4: Miks ma tootsin sisse sõna ohver, on just selleks, et näidata geograafilist ja majanduslikku ebaproportsionaalsust. Kliimatundlik rühm ei kanna endas võibolla seda otseselt, aga inimene,

kes on kõige rohkem see pihtasaaja, kes elab täna mingisugusel alal, kus tal on väiksem ligipääs mingitele tehnoloogilistele lahendustele ja samal ajal jääda kõrbestumise ja veepuuduse ohvriks.

S3: Siin tuleb rohkem välja selline filosoofilisem aspekt, et ohver, ta juba on. Tundlik väljendab potentsiaali ja väljendab, et me peame tegutsema praegu selleks, et kannatusi ennetada, mitte siis kui need käes on.

S4: Pihtasaajad on selline kõnepruuk, mida ma ei näeks kusagil ametlikus tekstis, aga miks mitte kellegi arvamuskirjanduses. Mida ma ise kasutan sellistel puhkudel on globaalse põhja ja globaalse lõuna erisus, ma tean, et see pole üks-ühele nii siin kontekstis, aga see on tihtipeale lahendanud minu jaoks geograafilise proportsiooni minu jaoks. Pihtasaajate kontekstis ma mõtlen inimestele, kes on kliimamuutuste eesliinil, sealt ka see tundlikkus, see läheb sellega kokku. Võibolla see kliimatundlik rühm on kuidagi ametlikum variant sellest sõnast pihtasaajad.

H2: Mul läks pikaks, aga pakkusin enimhaavatavad rühmad, enimõjutatud rühmad. Seda välismaist lühendit kindlasti ei tahaks meile käibesse, see ei ütle meile midagi.

S1: Meie sotsioloogid ka ütlevad, et ei tohi öelda haavatavad rühmad, sest me kõik oleme mingil hetkel haavatavad.

S2: See on stigmatiseeriv. Haavatavus on protsess, mitte silt ühele grupile. Muidu ma ütleks, et haavatav on see, et muidu võib olla okei, aga turbulents võib ta paigast lüüa.

S1: Jah, et tavaelus on muidu üsna vähe haavatavust, aga elekter läheb ära, siis oled väga haavatav.

S2: Mul on tunne, et igas kontekstis määratletakse eraldi, kes siis parasjagu haavatav on.

S1: Kliimaohvrid tundub päris.

S2: Ohver tähendab muidugi seda, et ta juba on see, mitte, et ta võib saada.

H2: Äkki kliimatundlik?

S2: Kliimatundlik võibolla tähendab, et oled väga tundlik, kuidas kliimateemadel räägitakse.

H2: Või kliimaohus rühmad.

S2: Minu jaoks ohustatud rühmad kõlab nagu nad oleksid väljasuremisohus. Ausalt öeldes mulle tundub, et meie kandis rääkida haavatavatest rühmadest on veidi ka ülevõimendamine – et jah, vanemad inimesed surevad kuumaperioodi ajal, mingid haigused tulevad ja on seal all. Aga lõunapoolkera riigid ja rahvad, kes rändama lähevad ongi väljasuremisohus, sest kodud ujutatakse üle.

H2: Kui kliima ette panna, et kliimaohus ja seda püüda käänata, ei pruugi see olla head. Need käänded lauses vahel lihtsalt ei toimi, võib vale seose tekitada.

S2: Pihtasaamine on ka iseenesest hea, aga see on kuidagi liiga üldine, kontekst puudu. Kliimaohus kõlab hästi, aga kust ma nüüd aru saan, et see pole patroniseeriv jälle.

S1: Sotsiolooge ei või iial teada.

H2: Ma mäletan kui eurotõlkijad *vulnerability*ga tegelesid ja otsustasid, et haavatav on parim lahendus, kõigile sobis, sünonüümiks oli veel habras. Kõik olid väga rõõmsad, aga nüüd ma kuulen, et on nagu halvasti.

H1: Eelistus: Kliimahaavatavad rühmad ja kogukonnad. Kliimariskirühm on ka väga hea. Välistus: Märter, sest ohvripostisiooni panemine on väga stigmatiseeriv.

S5: Eesti keeles kasutatakse haavatavad grupid või haavatavad sihtgrupid kõige enam. Kliimatundlikud rühmad on ka üsna selgelt arusaadav.

R5: Jah, see on lühem, kõlab paremini kui haavatavad.

S5: Ukraina sõdurid on haavatavad.

R5: Ohustatud rühmad, aga see kõlab nagu väljasuremisohus loomaliigid. Pihtasaajad on hea sõna.

R4: Kliimariskirühm meeldis mulle ka, aga kõige rohkem meeldib kliimahell.

S5: Kuskil ettekandes tahaks ma öelda, et kliimast enim mõjutatud sihtrühmad, aga suu väsib ära.

R4: Kui kasutada haavatavad grupid, siis peab olema kontekst väga selgelt teada. Kui sa ütled lihtsalt haavatavad grupid, siis ei saa keegi aru, mida paganat see tähendab. Selles mõttes on see kliimariskirühm isegi parem. Aga kliimatundlik võib ka öelda.

S5: Mina olen ka kliimatundlik.

R6: Inimballast on vaenulik, halvustav, pahatahtlik. Kliimatundlikud rühmad on hästi iseseletuv ja neutraalne.

Climate sensitivity

R3: Mulle tundub, et maasoojusvastus on väga hea, sest see näitab, et see pole ühekordne, vaid käib pörgatamine.

R2: Maa peab olema suure tähega siis.

H3: Kliimamuutuste olukord on väga halb, see ei anna midagi edasi.

S3: Definitsiooni pealt Maa soojusvastus või pinna soojenemine, sest see on kitsalt pinnatemperatuuriga seotud.

H2: Seda ma kohtasin eile päriselus ja selle vasteks sai kliimahaprus.

S1: Sisu siis selles, et kui mõjutatav on kliima mingist kindlast nt süsihappegaasi kontsentratsioonist.

R1: Kliimakõigutatavus.

S1: Loodusteadlased kasutavad ju ka vist tundlikkus ka muude asjade kohta, et kliimatundlikkus siin täitsa kõlbaks. Ta ei tohiks muidugi olla liitsõna, peaks olema kliima tundlikkus, st kui tundlik on kliima mingi asja vastu. Muidu tekib seos, et keegi inimene on kliimatundlik, valige väga sõnu, kuidas sellega räägite. Kui skaalavajadust arvesse võtta, võiks ju ka öelda tundlikkusmäär.

H1: Eelistus: Kliimatundlikkus, sest kliimat ei saa stigmatiseerida ja see on arusaadav sõna.

Välistus: Süsiraatur, sest ei saanud aru.

R4: Mulle meeldis maakraaditõus. Võib muutus ka öelda. Selles mõttes tõus oleks ausam, aga kui tahta olla neutraalne, siis võib ju muutusest rääkida. Aga võibolla võiks selle ka lahku kirjutada, Maa kraadi tõus. Või Maa kraaditõus. Kõlapildis maakraadi meenutab mulle muidugi maakaarti. Aga Maa kindlasti suure tähega.

S5: Minu jaoks on siin kõige selgem temperatuurimuut.

R5: Ma tahaks jälle otse tõlkida, aga definitsiooni vaadates nii ei sobi.

R4: Miks mulle temperatuuri muut ei meeldi on see, et see võib olla lühiajaline. Et temperatuur muutub, kõik saavad aru, et temperatuur muutub, et võib päeva ja öö vahel ka olla. Temperatuurimuut tõesti on minu jaoks see, et öösel on jahedam ja päeval on soojem, aga see on ju maa aastase keskmise pinnatemperatuuri muutus. Aga maasoojusvastus...kas tavainimene saaks selles aru?

R5: Võibolla kliimasõltuvus või kliima sõltuvus, see on ju sisult temperatuuri sõltuvus süsihappegaasi kontsentratsioonist.

R6: Kliima tundlikkus võiks kokku kirjutada. Tõlkes äratuntav ja küllaltki iseseletuv. Süsiratuur on seosetu fantaasialend. Kliimamuutuste olukorda ma pole käibel kohanud, küllap pole veel väga juurdunud, desorienteeriv - oleks vaja asendada.

Climate equity & justice

H3: Kliimaõigus kindlasti ei kõlba, sest see tähendaks justkui mingit õigusteaduse või õiguspraktika osa. Aga õiglus on parem.

H3, R2, R3, S6: *Justice*'i juures saab õiglusega rahulduda.

R2: Kliimasolidaarsus ei tähenda seda, et kõigil on hea, vaid tähendab ka, et kui vaja, siis kõigil on ühtemoodi sitt. Eestikeelsen sobiks solidaarsus ehk kaasmeelsus. Kliimakaasmeel.

R3: Kaasmeel ei sisalda tegu, aga solidaarsus seda teeb. Ja seda tegu oleks sinna sisse vaja. Nagu kindlustusega, et maksad joodiku autoõnnetuse kinni.

R2: Kliimasolidaarsusega vastandub kliimasuveräänsus – et mul on teatud asjadele rohkem õigust kui teistel. Aga solidaarsus või kaasmeelsus on väga hea. Koosmeelt kasutatakse oksendamiseni, aga kaasmeel ei ole veel ära lörtsitud, lisaks ka keeleliselt ilusam.

S3: Equity pole mitte võrdsus, vaid võrdväarsus ja ma ei teagi, kumba siin definitsioonis tegelikult mõeldud on, aga mina teen neil tugevalt vahet, tuututan kogu aeg. Euroopas rõhutatakse, et inimesed on erinevad, ja seetõttu ei tule neid kohelda mitte võrdselt vaid võrdväarselt. Et meil pole pimedale mõtet anda ratastooli ja jalutule prille. Kuskil öeldi, et pole

midagi ebaõiglasemat kui võrdne kohtlemine, sest tulemus peab olema õiglane. *Equity* ongi just see võrdväarsus – me kasutame erinevaid meetmeid, et see oleks kokkuvõttes õiglane.

S4: Tuntud koomiksi põhjal *justice* oleks piirdeta jalkamatši vaatamine, *equality* kõigil sama kast ja piire ja *equity* piire aga erinevad kastid all. Et *justice* oleks see süsteem, kus meil kaste vaja ei lähe.

S3 ja S4: Kliimaõiglus sobib *climate justice*'ile.

S3: Kliimavõrdväarsus sobiks *equity*le.

S4: Solidaarsus mingil määral sisaldab endas võrdväarsust.

S3: Mingil määral on tõesti, aga nii selgelt välja ei tule. Muud varianti ma võrdväarsusele ei näe.

S4: Õiglane kliimavastutus kätkeb endas seda, et meil on geograafiliselt ja majanduslikult erinevad määrad, kuidas keegi on kliimasoojenemisse panustanud ja meil on kõigil õigus mingi piirini areneda. See aitaks *equity* mõista, aga mitte otsese vastena, vaid pigem selgitusena. Seni pakutust võrdväarsus või kliimasolidaarsus oleksid parimad terminid.

S1, S2, H2, R1: Õiguse jätkaks täiesti kõrvale, seos õigusteadusega.

S2: *Equity* kontekst vist on tavaliselt see, kui sõna saavad lõunariigid, kes tahavad samamoodi areneda ja nautida nagu põhjariigid. Solidaarsus on nagu, et kuidas me saame solidaarsed olla, aga nemad ei saa. Meie nendega saaksime, aga nemad meiega ei saa, see oleks väga ühepoolne termin siis, mõjuks naeruväärselt.

S1: Sisult on *equity* tegelikult ju ülekohtu leevendamine, aga ingliskeelne sõna on nagu eufemism, peidab seda jama, millega me oleme hakkama saanud. Võõrutus on nende jaoks kliimaülekohus.

R1: Ja nemad võivad siis käsitleda ennast kliimakriisi või lausa kliimapoliitika ohvritena, kui sunnitakse fossiilkütustest ja muust heast loobuma. Kliimavastutus tundub kena.

S1: Siin on pakutud kohane ökovastutus, öko on liiga lai, aga võibolla kohane kliimavastutus.

R1: Või eristav kliimavastutus? Kui vaadata Pariisi leppe lisa 1 ja 2 riike, kes peavad rohkem tegema, kes vähem.

S2: Ma kasutaks sõna jaotus koos vastutusega. Või nt taastav kliimavastutus, taastav on näiteks kasutuses kriminaalõiguses, kus see tähendab, et ohvrile pakutakse paranemisvõimalust. Et see protsess, mis järgneb, peab nagu ennistama tema endist seisukorda. Et vägistatud naisterahvast ei ohvristataks, vaid protsess peab aitama asjaga toime tulla, mitte hullemaks ajada.

R1: Lepitus, et justkui arenenud maad pakuvad lepitust, et arengumaad saaksid järgi tulla ja kõik saaksid omavahel sõbraks. Kui ma ise peaks kasutama, siis ütleksin tõenäoliselt õiglane vastutus.

S2: Jah, nagu õiglane vastutus kliima eest.

H1: Võibolla on need ikkagi sama asi ja pole üldse vaja eristada. *Equity* ja *justice* on minu meelest üsna kattuva tähendusväljaga. Võrdsus siin kindlasti ei sobi, sest kõigil ei pea olema ühtemoodi, vaid eesmärk on see, et keegi ei kannataks. Õiglane kliimakohtlemine, nt õigluse saavutamiseks on vaja õiglast kohtlemist. Välistus: Halvad – suur peeter, keskkonnaeetika, liiga hämarad, õiglane kollaps ka.

S5: *Equity* kohta ütleks kliimavõrdsus.

R4: *Justice* kohta ütleks kliimavastutus, teise kohta õiglus.

S5: *Equity* on ikka rohkem kliimaõiglus või pigem võrdsus.

R5: *Justice* ma paneks automaatselt kliimaõiglus, aga teine võrdsus. Kliimakaasmeelsus on päris lahe. Aga kui mitte tahta kasutada kliimat igal pool, siis on ka heaoluvõrdsus päris hea.

S5: See on kuidagi liiga lai.

R4: Siin on see kliima kasutamine asjakohane, muidu ei saa aru, millest jutt.

R6: *Justice*'i kohta: Kliimapoliitika on teises, hulga laiemas tähenduses juurdunud termin. Kliimaõiglus on loomulik, kõik head omadused olemas: lihtne, lühike, iseseletuv, tõlkes äratuntav. *Equity* kohta: Ilmaime tundub irooniline ja varjatult pahatahtlik. Kliimavõrdsus on lihtne, lühike, iseseletuv, tõlkes äratuntav. Eristab eelmisest terminist - seda on kindlasti vaja.

Climatic driver

H3: Kliimajokker on päris hea ja seda peaks kindlasti kusagil kasutama, isegi kui ta siia ei sobi.

R2: Trikster on ka.

H3: Kui jokker on alati võidukas, siis trikster võib teha nii head kui halba.

H3 ja R3: Aga nii jokker kui trikster on kuidagi isiksusekesksed, need on liiga agentsed mõlemad.

R2: Olgem ausad, *driver* on inglise keeles ka üsna agentne. Ja kui keegi ütleb, et see muudab ühiskonda, siis see peab olema isik.

H3: Kliimamuutja. Lauses käitub ilusti.

R2: Tegijanimest me eemale ei saa. Lisaks need on emotsionaalsed. Ja tegijanimed on ju isegi matemaatikas, lugeja, nimetaja.

S3: Mulle tundub kliimategur parim vaste, aga iseenesest on kliimatrikster põnev, sest mõte on selles, et kliima mõjutab mingit tegurit, mitte miski mõjutab kliimat.

S4: Mulle on sümpaatne kliimamuutuja, kui ma mõtlen matemaatiliselt mingis võrrandis siis see on seal x , mida sa saad siis millega iganes asendaja. Kui matemaatika keeles on see muutuja, siis mulle meeldiks kliimamuutuja. Teistpidi muutuja kliimasüsteemis hakkaks kuidagi lohisema.

S1: Kliimategur või kliimaatiline tegur.

S2: Võibolla kliimamõjur.

S1, S2, S4, R2: Kliimategur meeldib.

H1: Eelistus on kliimamõjur, sest see on täpselt see, põhimõtteliselt otsetõlge. Iseenesest võiks see olla ka tegur, aga *driver* on pigem mõjur. Välistus: Trikster, jokker jt.

R4: Väga lihtne selge juhtum, kliimamõjur on väga hea, ka ilmaosis või kliimaosis.

R5: Kliimamõjurit ma olen ka kasutanud. *Climatic impact driveri* puhul kindlasti. Neid erinevaid variatsioone on IPCC-l palju.

R6: Kliimategur on lihtne, lühike tõlkes küllaltki äratuntav. Annab eristuse kliimamõjurist, mille all tavaliselt mõeldakse midagi, mis mõjutab kliimat (vastupidise suunaga mõju!). Kliimat

mõjutav tegur on täiesti eksitav! Kontekst ja definitsioon näitavad, et mõeldakse kliima mõju millelegi muule, mitte millegi muu mõju kliimale.

Radiative forcing

R2: Voomuudu osa, mida mõõdame hukuvattides.

S3: Kiirgusvoo muut on siin keskne mõiste, sellega võikski väljendada. Aga siin tegelikult muutus on ju lõpptulemus, aga me räägime sellest, mis põhjustab seda tulemust. Et see jõud, *forcing* ise põhjustab selle netomuutuse.

R1: Sund kõlab väga negatiivselt.

S2: Kiirgusjõud tundub hea. Ja meil on ju roolivõim näiteks. Kiirgusvõim.

R1: Mudimine on tore, mõni osake jahutab, mõni soojendab.

H1: Eelistus: Kiirgusvoo muut, sest mingi agentsus peab seal sees olema, sest muutus peab olema nähtav. Jõud ja sund jääb väheks. Välistus: Hukuvatt jääb arusaamatuks.

R5: Mina olen tavaliselt seda kiirgusmõjuks tõlkinud.

R4: Mulle meeldis kiirguskoormus.

R5: See on päris hea.

R6: Kiirgusmõjutus üsna lihtne ja tõlkes äratuntav, aga eesti keeles loomulikum, kui otsesem tõlge „kiirguslik sund“ või „kiirgussund“. Päikese footonite neutriino voogude summaarne kiiritus on pikk, lennukas ja äärmiselt eksitav grafomaania. Neutriinodega ei ole sellel midagi tegemist!

Climate reparations

R2: Kliimakoormis ei ole midagi meeldivat. Sul on peal koormis, mida sa pead või ei pea maksma.

H3: Koormis ja kümnis on ju mõlemad asjad, mis on võimu poolt kehtestatud lihtsalt mingil hetkel suvaliselt. Siin see sisu on ju teine, et tekivad tohutud kahjud, mida on vaja hüvitada. Võlg ega alimendid ei sobi sellepärast, et seal ei ole seda uuestisündi.

R2: Kliimalõiv. Me peame maksma kliimalõivu. Ja kellele, see tuleb loogiliselt sinna järele. See on võlast leebem.

R3: Me pole esimesed pihtasaajad ja selle eest me maksame kliimalõivu.

H3: Lõivus pole jälle seda reparatsioonide tervendavat osa, mis seal võiks ikkagi olla. Et midagi ehitatakse ja taastatakse selle raha eest. Võlg pole ka iseenesest halb – see läheb reparatsioonidest kaugemale.

H3, R2, R3, S6: Reparatsioone maksab nõrgem tugevamale ja see siia konteksti ei sobi.

R3: Kliimavõlga möödame *per* inimene.

H3: Pärast märtsi tähtaega elame kliimavõlas.

R1: Siin võiks sees olla, et kellele ta eelkõige mõeldud on. Meie võibolla võiksime mõelda nt Ida-Virumaa seisukohalt, aga tegelikult see mastaap on globaalsem ja üldisem.

S1: Hüvitis ehk sobiks. Ennetus.

S2: Sisu see, et raha saadakse eelkõige selleks, et paremini kohaneda, ennetada.

S1: Kohanemisavanss on jube äge sõna, aga tähendusväli jääb liiga kitsaks.

S2: Reparatsioonid on päris hirmus variant, ma mõtlen, et kas neil inimestel on täitsa teised konnotatsioonid keeles, kes seda pakkunud on.

R1: Kliimapensionifond, et maksad selleks, et tulevikus hea oleks.

H1: Eelistus: Kliimakompensatsioon, küll kantseliitlik, aga arusaadav. Välistus: Aliment on liiga kitsas, reparatsioon jälle vastupidi.

R4: Ma ei saa midagi teha, mulle meeldib andam. Et kui sa oled jama kokku keetnud, siis ongi andam, mis kuradi kliimaarve. Lõiv ja hüvitised ka enam-vähem ok, aga seda lõivu sa maksad mingi tegevuse eest, nagu riigilõiv, et mingit asja nagu ülal peetakse. Aga kui me räägime kahjustest, siis olgu andam. Või kõik need koormis, künnis, kümnis sobivad ka mulle. Lõivu ja arve tasumine on midagi muud.

S5: Mulle meeldib kliimakahjuhüvitis.

R5: Kliimahüvitis.

S5: Pigem siis ikkagi kliimakahju hüvitis, sest sa ei hüvita kliimat, vaid kliimast tingitud kahjusid.

R6: Kliima võlakirjad on eksitav, siin ei ole võlakirjadega midagi tegemist. Kliimahüvitis on lühike, läbinisti eestikeelne ja tõlkevastele lähedal.

Climate vulnerability

H3: Kliimakaitsetus. Sisult ei ole see ju tundlikkus, vaid pigem kaitsetus – puuduvad mingid baasmehhanismid. Me võime ka siin nt olla hullult kõvad mehed, aga kui tulevad venelased, siis me oleme ikkagi kaitsetud.

H3, R2, R3, S6: Kliimakaitsetus on hea termin.

H3: Võibolla oleks siin üldse hea kaks terminit – kliimanõtkus sinna positiivsema poole peale ja kaitsetus teisele. Aga see sobib võibolla pigem laiatarbe teksti, mitte niivõrd terminiks. Laial auditooriumil on lihtsam aru saada binaarsest käsitlusest, et miski on hästi või halvasti, mitte, et sellel hästiminemise skaalal on miski madal.

R2: Siin on ka see kohanemisvõime tahk. Üks asi haavatavus, aga tõesti see kohanemisvõime, plastsus. Kliimaplastsus.

H3: Natuke konnotatsioone plastikuga ja pole eriti eestikeelne.

R2: Võib mängida hapruse ja plastsusega. Haprus on jäikuse omadus ja selles mõttes sobib siin skaalale ka.

S4: Haavatavus.

S3: Haprus on hea, haavatav on negatiivsem.

S4: Me ilmselt tajume seda sõna erinevalt, ma näen haavatavat inimest kui kedagi, kes muidu võib olla tugev, aga olukord teeb ta haavatavaks. Habras jälle minu jaoks väljendab sisemist nõrkust.

S3: Mina näiteks ei pea haprust üldse nõrkuseks.

S4: Tundlikkus oleks terve skaala kohta universaalne, universaalsem kui haavatav või habras.

S3: Põhimõtteliselt on seda ka haavatavus, aga habras on pigem selline ainult ühes skaala otsas.

S1, S2, R1: Varem välja pakutud kliimahaprus meeldib.

S1: Mis see vastand võiks olla? Kliimakindlus? Kliimanõtkus?

R1: Kliimakerkne. Kliimakindlus kõlab nagu suur kivist kast ja loodad, et see peab vastu kliimamuutustele, aga tegelikult peaks just nõtkelt tantsima nende muutuste ümber ja kohanema. Haprus nagu, et üritad tantsida, aga laguned koost.

H1: Eelistus: Haavatavus on kõige täpsem, sest vulnus ladina keeles on haav. Aga haprus on ka okei, sest see on lühem ja kuna ta on ebatavalisem, siis ta äratab inimestes tähelepanu. Samas on ta ka hoomatav ja ei peaks tekkima eksimisvõimalusi. Haavatav on ülekasutatud samas. Välistus: Looduse stiihia, sest üldistusaste on hoopis teine.

S5: Haprus on hea.

R4: Mulle ka meeldis see.

S5: Haavatavus võib tõesti olla veidi negatiivne, haprus näitab ebakindlust, et võid pihta saada ja väga tugevalt. Kliimahapruse määr.

R5: Kliimahaprad kogukonnad kõlab suuliselt väga hästi.

R6: Kliimahaavatavus on otsene tõlkevaste, lihtne ja sobib tänapäeva eesti keelega hästi. See on käibel variandi kliimamuutuste mõjuga seotud haavatavuse mõistlik lihtsustatud lühendamine. Kliimanõtkus on täiesti vastupidine omadus.

Marine heatwave

H3, R2, R3, S6: Mereleitsak meeldib kõigile.

H3: See on esimene termin, mida ma ka ilukirjanduses kasutaksin.

S2: Leitsak on nagu selline pärastlõunane leitsak, selline lühiajaline, tal pole vist alatähendust.

S4: Pole küll ideaalne, aga mulle on ikkagi merekuumalaine kõige sümpaatsem.

S3: Mulle hirmsasti meeldib lämmiviiv, see on Lõuna-Eesti.

R1: Võiks teistpidi keerata – lainekuum.

S2: Lõõmaala tunduks hea.

R1: Võiks viidata merelisusele ikka.

S1: Meri peab ikka jääma jah.

R1: Kalasupp.

S2: Kuumasaar, et meres on ka saared, ka prügisaares. Linnaplaneerimises on küll, aga miks mitte seda kasutada ka meres. Merekuumakuppel.

S1: Kas definitsioonis pole kõige olulisem sõna periood? Aga me viitame alale.

S2: Igikelts on selline ilus termin, et viitab ajale.

H1: Eelistus: Merekuumalaine. Kui ma ise peaks tõlkima, siis ma ütleksin tõenäoliselt kuumalaine merel, aga mereleitsak võtab selle kenasti kompaktselt kokku. Välistus: Supp.

R4: Mulle meeldis mereleitsak. Ja meresoe ka kõlbas kuidagipidi, aga see leitsak on esimene eelistus.

R5: Mereleitsak on väga loogiline.

R4: Leitsak on pikemaajaline.

R6: Mereleitsak on leidlik sõna, mis vaatamata lühidusele annab mõtte edasi ja pole ka tõlkes väga mööda. Soe supp on vist naljaviluks nimetatud, aga pole naljakas ka mitte.

Low-carbon

H3, R2, R3, S6: Heitenapp meeldib kõigile.

S4: Heitenapp mulle väga meeldib. Siia saaks lisada veel *post-carbon* ehk heitejärgne, ühiskond vms.

S3: Ma noriks selle ingliskeelse termini kallal, kogu aeg räägime süsinikust, aga teised kasvuhoonegaasid, ohtlikumad, unustame ära. Võiks öelda ka vähese kliimamõjuga, see annab põhimõtte edasi. Aga kui me räägime ainult *carbonist*, siis me tegelikult ju eksitame inimesi. Heitepuhas on tegelikult kõige parem siin.

S4: Heitepuhas ja heitelahja oleks ka variandidid.

S1, S2, R1: Heitenapp ja heitelahja on väga toredad.

H1: Eelistus: Süsinikunapp iseenesest meeldiks, aga heitenapp on lühike, ilus eestikeelne, läbipaistev ja pole vääritlemist võimalust. Välistus: Ohkam, ei saanud aru.

R4: Kliimasõbralik on väga ilus.

R5: Mina ütleks heitepuhas.

R4: Siin ma eelistaks heitenapp, puhas - see on, et üldse ei ole, aga napp on vähe. Ka planeedisäästja sobib. Aga heitenapp on tõesti väga lahe sõna.

S5: Heitenapist saan ma ka väga hästi aru.

R6: Madala süsinikuga, tuli pähe veel liitsõnas kasutamiseks madalsüsiniku-. Mahepõllumajandus on siin nimekirjas paljudest olemasoleva termini väärkasutustest ehk kõige silmatorkavam.

Fire weather

R2: Tuleterailm. Tera selles kontekstis on seeme, et võib tekkida tuli.

R3: Ma sellest tulest niimoodi aru ei saa, põlengust saan paremini.

Tungalterailm pakuti veel.

R2: See on mingi hallutsinatsioon tekitava seenega nakatunud viljatera.

R3: Leelo Tungal

S6: Tungaltera võiks olla mõni Leelo Tungal poolt öeldud tark lause.

R2: Tungalilm on hea ja arusaadav. Ärme täna lõket tee, Alar Karis ütles, et täna on tungalilm.

H3: Sütikilm on hea. Ma arvan, et inimestele tuleb tungalaga meelde ainult Leelo Tungal.

S6: Sütikuga jälle tekivad sõjaväes käinud inimestel teised seosed.

S4: Põlenguohtlik ilm.

S3: Tuleilm on ka variant.

S4: Tegelikult ma eelistaksin ka tuleilma, see on põlenguohtlikust ilmast mugavam ja suupärasem.

S1: Põlenguilm.

S2: Mulle meeldib kõige rohkem põlenguohtlik ilm, nagu kõueohtlik või põuaohtlik.

R1: Tuleohuilm.

S1, S2, R1: Pürovetter on naljakas.

H1: Eelistus: Põlenguohtlik ilm, sest ilm ei saa olla tuleohtlik. Välistus: Kuumus, sest see on täiesti teise kategooria mõiste.

R5: Tuleohtlik ilm on vist käibel. Tuleilm on ka eesti keeles muidugi selline, et mina ei tea noh, kes seda kasutab. Kõlab natuke ka, et see on hea ilm selle jaoks, et lõket õues teha.

R4: Minu eelistus on need, mis on põlenguga seotud. Põlenguilm. Aga ilm või ilmastik, mul savi, enamuses inimesi ei tee sellel vahet, uskuge mind.

R6: Kombineeritud ilmastikunähtused, kombineeritud ilmatingimused - paar täiesti suvalist sõnaühendit, mis ei vasta üldse mõiste sisule. Põlenguilm annab eestikeelse tähendusruumi natuke paremini edasi, kui „tuleilm“, siiski tõlkes tuvastatav. Inglise keeles käibib „fire“ nii kahjutule, kui kasuliku tule tähenduses, aga eesti keel eristab neid.

Scenario & projection

H3: Kuna need on pigem professionaalsemat sorti sõnad ja mulle tundub, et sünoptikud on harjunud selliste sõnadega nagu sünoptika, siis iseenesest on nii stsenaarium kui projektsioon okei.

R3 ja R2: Nägemus on väga hea.

R3: Kliimarada meeldib veel.

H3: Kliimavaste projektsioonile on saba ja sarvedeta.

S3: Projektsiooni ma ei tahaks eesti keeles küll kasutada, mul on tunne et meil saadakse sellest natuke teistmoodi aru, kui inglise keeles. Arvutuslik kliimamuutus ja ennustatud kliimamõju on paremad. Kliimavastus on isegi parem.

S4: Välistaksin kindlasti loo ja metafoori.

S3: Ma pakuks veel inimkliimamudel, seal on inimese mõju kliimale sees, stsenaariumi vasteks.

S4: Stsenaariumit ma ise kasutan, aga näen, et kasutaksin ka kliimaraada, kui see juurduks.

S2: Stsenaarium väljendab nagu meie valikut. Ja projektsioon sellest lähtuvalt rajasõltuvus

R1: Kliimaennustus? Aga see on vist hoopis kolmas asi.

S2: Heitkoguste plaan või heitkoguste valik. Projektsiooni puhul on oluline rõhuda tulemusele, mitte selle tekitamise protsessile.

S1: Vastus kõlab hästi. Projektsioonile. Kuigi sellest saab ainult lauses aru.

S2: Mulle ka meeldib vastus.

H1: Projektsiooniga esimene asi, mis pähe tuleb, on projektor ja see ei tööta. Kui ladina keelele mõtlema hakata, siis projektor on see, mis heidab valgust ja see ei tööta siin üldse. Stsenaariumi juures võib jääda stsenaariumi juurde, nägemused ja visioonid viskaksin välja, sest nende juures on võimalik öelda, et keegi unes nägi ja see on möga. Stsenaarium on ikkagi korrastatud. *Projectionile* kliimamudelvaate valisin, sest see näitab, et see põhineb millelgi paremal, kui mingitel inimese ulmadel. Et see pole Igor Mang. Ennustusega sama. Siis nendel on see kliimasüsteemi käitumise alus, stsenaarium pannakse sisse ja välja tuleb projektsioon.

S5: Riiklikes arengukavades on kliimaststsenaariumid 2,5 ja 3,5.

R4: Stsenaariumi asemel tahaks öelda kliimaenne. Projektsioon võiks olla teaduskliima, see, et projekteerid, teaduslik lähenemine.

S5: Kliimakuva meeldib projektsioonile.

R5: Selles mõttes on ta tuleviku kliima hinnang. Tavainimesele oleks prognoos projektsioonist arusaadavam.

R4: Prognoos on minu jaoks järgmised 7 päeva.

S5: Kliima mudelvaade on hästi täpne, aga kuiv.

R5: Jube pikk on.

R4: Kliimatulevikud võivad olla projektsioonid. Või kliimalugu, kliimalood, ilusad eestikeelsed sõnad.

R6: Kliimaprojektsioon on nii kinnistunud, sisu edasiandev ja tõlkes tuntav, et ei ole mõtet kangutada. Kliimastenaarium on samuti väga kinnistunud, täpne tõlkevaste, ühiskonna kontekstis hästi mõistetav.

**Lihlitsents lõputöö salvestamiseks (tähtajatu piirang) ning juhendaja(te) kinnitus
lõputöö kaitsmisele lubamise kohta**

Mina, Mariliis Kolk, sünniaeg 06.10.1995,

annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud lõputöö

Eestikeelse oskussõnavara korrastamine kliimavaldkonna näitel,

mille juhendajad on Piia Post, Peep Mardiste ja Ülle Sihver,

salvestamiseks säilitamise eesmärgil sh digitaalarhiivis DSpace säilitamise eesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

- 1) olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- 2) kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor   /allkirjastatud digitaalselt/

allkiri

Tartu, 24.05.2023

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

Piia Post /allkirjastatud digitaalselt/ 24.05.2023

Peep Mardiste /allkirjastatud digitaalselt/ 24.05.2023

Ülle Sihver /allkirjastatud digitaalselt/ 24.05.2023